

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.modscires.pro

Indexed in
INDEX COPERNICUS
(high impact factor)

MODERN Scientific Researches

Issue №5
Part 2
September 2018

With the support of:

Institute of Sea Economy and Entrepreneurship

Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)

Ukrainian National Academy of Railway Transport

State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)

Lugansk State Medical University

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

Alecu Russo State University of Bălți

Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences

Odessa Research Institute of Communications

Published by:

Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: candidate of technical sciences Kuprienko Sergey

Editorial board: More than 140 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2018-05-02

Published by:

Yolnat PE,

Minsk, Belarus

e-mail: editor@modscires.pro

The publisher is not responsible for the validity of the information or for any outcomes resulting from reliance thereon.

Editorial board:

Bukharin Irina, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Grebneva Nadezhda, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Gritsenko Svetlana, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Kalenik Tatiana, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia

Knyazeva Olga, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Kuhar Elena, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan

Moiseykina Lyudmila, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia

Nefed'eva Elena, Doctor of Biological Sciences, Associate professor, Russian

Sentyabrev Nikolai, Doctor of Biological Sciences, Professor, Academician, Russian

Testov Boris, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Tungushbaeva Zina, Doctor of Biological Sciences, Kazakhstan

Fateeva Nadezhda, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russian

Vozhegova Raisa, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Denisov Sergey, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia

Zhovtonog Olga, Doctor of Agricultural Sciences, Ukraine

Kostenko Vasily, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Kotliarov Vladimir, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russian

Morozov Aleksey, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Patyka Nikolay, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Rebezov Maxim, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russian

Tarariko Yuri, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine

Jiri Hlahula, Doctor of Geological-mineralogical Sciences, Professor, Czech Republic

Fedorishin Dmytro, Doctor of Geological-mineralogical Sciences, Professor, Ukraine

Animitsa Eugene, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Academician, Russian

Sukhova Maria, Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Russia

Kokebaeva Gulzhauhar, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan

Otepova Gulmira, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakhstan

Trigub Peter, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine

Volgireva Galina, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Russia

Antraptseva Nadezhda, Doctor of Chemistry, Professor, Academician, Soros Associate Professor, Ukraine

Bazheva Rima, Doctor of Chemistry, Professor, Russian

Grizodub Alexander, Doctor of Chemistry, Professor, Ukraine

Ermagambetov Bolat, Doctor of Chemistry, Professor, Kazakhstan

Tarasenko Larisa, Doctor of Social Sciences, Professor, Russian

Averchenkov Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Antonov Valery, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Bykov Yuri, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Goncharuk Sergey, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Zakharov Oleg, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia

Capitanov Vasily, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine

Kalaida Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Kovalenko Petr, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Kopey Bogdan, Doctor of Technical Sciences, Ukraine

Kosenko Nadezhda, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Russia

Kruglov Valeriy, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Russian

Kuderin Marat, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazakhstan

Lomotko Denis, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Lebedev Anatoly, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Makarova Irina, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Morozova Tatiana, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Rokochinsky Anatoly, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukraine

Romashchenko Mikhail, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Anatoliy Pavlenko, Doctor of Technical Sciences, professor, Ukraine

Pachurin Herman, Doctor of Technical Sciences, professor, academician, Russian

Pershin Vladimir, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Piganov Mikhail, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Polyakov Andrey, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Popov Viktor, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Sementsov Georgiy, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Sukhenko Youri, Doctor of Technical Sciences, professor, Ukraine

Sergey Ustenko, Doctor of Technical Sciences, associate professor, Ukraine

Habibullin Rifat, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russian

Chervonyi Ivan, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Shayko-Shaikovsky Alexander, Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Shcherban Igor, Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Russia

Maxine Victor, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Ukraine

Vizir Vadim, Doctor of Medical Sciences, Professor, Ukraine

Fedyanina Lyudmila, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian

Akhmadiev Gabdulhat, Doctor of Veterinary Science, Professor, Academician, Russian

Shevchenko Larisa, Doctor of Veterinary Science, Professor, Ukraine

Voloh Dmitry, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine

Georgievsky Victor, Doctor of Pharmacy, Professor, Academician, Ukraine

Gudzenko Alexander, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine

Tikhonov Alexander, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine

Shapovalov Valery, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine

Shapovalova Victoria, Doctor of Pharmacy, Professor, Ukraine

Shapovalov Valentin, Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor, Ukraine

Ryschenko Oksana, Candidate of Pharmaceutical Sciences, Associate Professor, Ukraine

Orlov Nikolai, Doctor of Public Administration, Associate Professor, Ukraine

Velichko Stepan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine

Gavrilenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Gilev Gennady, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Dorofeev Andrey, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Karpova Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Nikolaeva Alla, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Sidorovich Marina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine

Smirnov Evgeny, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Fatihova Alevtina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician, Russian

Fedotova Galina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician, Russian

Hodakova Nina, Doctor of Pedagogical Sciences, Russia

Chigirinskaya Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russia

Churekova Tatyana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian

Demidova V., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ukraine

Mogilevskaya I, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Ukraine

Lebedeva Larisa, Candidate of Psychology, Associate Professor, Russia

Hrebina Svetlana, Doctor of Psychology, Professor, Russian

Maltseva Anna, Doctor of Social Sciences, Associate Professor, Russia

Stegny Vasiliy, Doctor of Social Sciences, Professor, Russian

Kirillova Elena, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Ukraine

Blatov Igor, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Russian

Kondrashov Dmitry, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Russia

Malakhov A., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine

Lyalkina G., Doctor of Physics and Mathematics, Professor, Academician, Russian

Vorozhbitova Alexandra, Doctor of Philology, Professor, Russian

Lytkina Larisa, Doctor of Philology Associate Professor, Russia

Popova Taisia, Doctor of Philology, Professor, Russian

Kovalenko Elena, Doctor of Philosophy, Professor, Russian

Svetlov Viktor, Doctor of Philosophy, Professor, Russian

Maydanyuk I., Doctor of Philosophy, Associate Professor, Ukraine

Lipich T., Doctor of Philosophy Associate Professor, Russia

Stovpets A., Candidate of Philosophy, Associate Professor, Ukraine

Stovpets V., Candidate of Philology, Associate Professor, Ukraine

Bezdenzhnykh Tatyana, Doctor of Economics, Professor, Russia

Granovskaya Ludmila, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine

Dorokhina Elena, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian

Klimova Natalia, Doctor of Economics, Professor, Russia

Cochinev Yuriy, Doctor of Economics, Professor, Russia

Kurmaev Petr, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ukraine

Lapkina Inna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician, Ukraine

Pakhomov Elena, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian

Reznikov Andrey, Doctor of Economics, Professor, Russia

Savelyeva Nelly, Doctor of Economic Sciences, Professor, Russia

Sokolova Nadezhda, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Russian

Streltsova Helena, Doctor of Economics, Professor, Russia

Rilov Sergey, Candidate of Economic Sciences, Professor, Ukraine

Batyrgareeva Vladislav, Doctor of Law, Ukraine

Getman Anatoly, Doctor of Law, Professor, Academician, Ukraine

Kafarski Vladimir, Doctor of Law, Professor, Ukraine

Kirichenko Alexander, Doctor of Law, Professor, Ukraine

Stepenko Valeriy, Doctor of Law, Associate Professor, Russia

Tonkov Evgeny, Doctor of Law, Professor, Doctor of Education, Russia

Shepitko Valery, Doctor of Law, Professor, Academician, Ukraine

Shishka Roman, Doctor of Law, Professor, Ukraine

Yarovenko Vasily, Doctor of Law, Professor, Russian

Latygina Natalia, doctor of political sciences, Professor, Ukraine

Syrota Naum, Doctor of Political Sciences, Professor, Russian

Information for Authors

Requirements for articles:

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

ECONOMY / ЭКОНОМИКА

Economic theory and history

Экономическая теория и история

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-044> 9

SOCIOPSYCHOLOGICAL (SPF) FACTOR IN THE ECONOMIC PERSPECTIVE.
TO THE THEORY OF THE INTERACTION OF A BIO-OBJECT WITH THE ENVIRONMENT.
ECONOMIC ASPECT

СОЦИОПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЙ (СПФ) ФАКТОР В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ПЕРСПЕКТИВЕ. К ТЕОРИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИООБЪЕКТА СО СРЕДОЙ.
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Somik T.M. / Сёмик Т.М., Kuzmina K.I. / Кузьмина К.И.

Enterprise economics and production management

Экономика предприятия и управление производством

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-016> 19

THEORETICAL ASPECTS COMPETITIVENESS OF PRODUCTS AND BUSINESSES
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОДУКЦИИ И
ПРЕДПРИЯТИЯ

Sulima N.N. / Сулима Н.Н., Negurenko L.N./ Нежуренко Л.Н.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-020> 23

OVERVIEW OF MEASURES AIMED AT IMPROVING THE MANAGEMENT OF ACCOUNTS
PAYABLE

ОБЗОР МЕРОПРИЯТИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ НА УЛУЧШЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ
КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ

Tkharkakhova I.G. / Тхаркахова И.Г., Cirylnikova K.M. / Цирульникова К.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-033> 26

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ESTABLISHMENT OF AN EFFECTIVE
SYSTEM OF MANAGEMENT OF THE PROCESS OF INTELLECTUALIZATION AT THE
ENTERPRISE

МЕТОДОЛОГІЧНИ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПРОЦЕСОМ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Khavrova K.S./ Хаврова К.С.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-042> 32

EFFICIENCY OF MANAGEMENT AFE «SANRIZE»

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ КФХ «САНРАЙЗ»

Voytsekhovskiy V.I. / Войцеховский В.И., Shish A.M. / Шии А.Н.

Yarmolenko E. / Ярмоленко Е., Orlovskiy N.I. / Орловский Н.И.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-051> 36

OPERATING MANAGERS' ACTION IN CONDITIONS OF OPERATIONAL MANAGEMENT OF
PRODUCTION

ДІЇ ОПЕРАЦІЙНИХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

Moroz L.I. / Мороз Л.И.

Economy sectors of the economy

Экономика отраслей хозяйства

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-052> 42

ACTUAL ISSUES OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UKRAINE

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Mitskevych N.V. / Міцкевич Н.В., Yakovlieva M.O. / Яковлева М.О.

Accounting and auditing
Бухгалтерский учет и аудит

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-040>

49

RETROSPECTIVE APPROACH TO DETERMINATION
AND CLASSIFICATION OF CONSTRUCTION ENTERPRISES
FINANCIAL RESULTS

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ
РЕЗУЛЬТАТІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Pavelko O.V. / Павелко О.В.

MANAGEMENT AND MARKETING / МЕНЕДЖМЕНТ И МАРКЕТИНГ

Enterprise marketing policy and practice

Политика и практика маркетинга на предприятии

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-030>

60

STRATEGIC BRIDGING OF ENTERPRISE

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ БРИДЖИНГ ПРЕДПРИЯТИЯ

Yuzik L.A. / Юзык Л.А.

PEDAGOGY, PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY /
ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ И СОЦИОЛОГИЯ

Theory and methods of study, upbringing and education

Теория и методика учебы, воспитания и образования

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-012>

65

PEDAGOGY OF COOPERATION IN PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE
COMPUTER SCIENCE TEACHERS

ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Ovcharov S.M. / Овчаров С.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-037>

70

EDUCATION AREA OF COMPETENTAL EDUCATION INCREASE SCHOOL IN
CONDITIONS OF COMPETENT APPROACH

ОСВІТНЄ ПОЛЕ КОМПЕТЕНТНОГО ЗАНЯТТЯ УВІЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ
КОМПЕТЕНТНОГО ПІДХОДУ

Oleksin Y. P./ Олексін Ю.П., Yakubowska S. S./ Якубовська С.С.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-046>

74

ON THE POSSIBILITY TO FORM A PERSONAL COGNITIVE STYLE OF LEARNING OF STUDENTS
OF SECONDARY PROFESSIONAL EDUCATION

О ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО СТИЛЯ
УЧЕНИЯ СТУДЕНТА СПО

Chernyuk L.A. / Чернюк Л.А.

General psychology

Общая психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-043>

79

STUDY OF REFLECTOR RING IDEAS IN THE HISTORY OF PSYCHOLOGY: FROM R.
DEKARTA TO M.O. BERNSTEIN

ВИВЧЕННЯ ІДЕЙ РЕФЛЕКТОРНОГО КІЛЬЦЯ В ІСТОРІЇ ПСИХОЛОГІЇ: ВІД Р.
ДЕКАРТА ДО М.О. БЕРНШТЕЙНА

Zhilyak N.V. / Жилиак Н.В.

Social, legal, pedagogical and special psychology

Социальная, юридическая, педагогическая и специальная психология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-004>

84

PSYCHOLOGICAL RESEARCH OF STUDENTS' ATTITUDE TO DRUGS

ПСИХОЛОГІЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОТНОШЕНИЯ К УПОТРЕБЛЕНИЮ
НАРКОТИКОВ У СТУДЕНТОВ

Kolinichenko I.A. / Колинченко И.А., Nikulina S.A./Никулина С.А.

Interactive learning technologies and innovations in education
Интерактивные технологии обучения и инновации в области образования

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-001>

88

STUDENTS' SELF-WORKING TRAINING FEATURES AND SIGNIFICANCE AS PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS ON THE DISCIPLINE "ENDOCRINOLOGY"

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧИМІСТЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ПЕРІОД НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕНДОКРИНОЛОГІЯ»

Pertseva N.O. / Перцева Н.О., Rokutova M.K. / Рокутова М.К., Tyshchenko I.V. / Тищенко І.В.

LEGAL AND POLITICAL SCIENCES /
ЮРИДИЧЕСКИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Theory and history of state and law
Теория и история государства и права

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-035>

93

FOREIGN POLICY AND DIPLOMATY OF BOGDAN KHMELNYTSKY

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Marshak Y.O. / Маршак Ю.О., Sekunova Y.V. / Секунова Ю. В.

Theory and history of political science
Теория и история политической науки

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-053>

97

LEGAL ASPECTS OF INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT IN A LEGAL STATE

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В ПРАВОВОМ ГОСУДАРСТВЕ

Belevsky Yu.A. / Белевская Ю.А.

Political institutions and processes
Политические институты и процессы

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-007>

102

POLITICAL-SOCIAL RELATIONS OF UKRAINE AND CANADAS IN THE MODERN STAGE OF REFORM OF THE UKRAINIAN STATE

ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Kushnirenko I.U. / Кушніренко І.Ю.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-017>

106

PHENOMENON OF SOCIAL POPULISM IN ACTIVITIES OF POLITICAL PARTIES OF MODERN UKRAINE

ФЕНОМЕН СОЦІАЛ-ПОПУЛІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Bubnov I.V. / Бубнов І.В.

Political culture and ideology
Политическая культура и идеология

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-034>

111

POLITICAL INTERACTION OF UKRAINIAN SOCIETY AND AUTHORITIES: MANIPULATION BY THE ELECTORAL PROCESS

ПОЛІТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ВЛАДИ: МАНІПУЛЮВАННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ

Marshak Y.O. / Маршак Ю.О., Sekunova Y.V. / Секунова Ю. В.

УДК 338.24.01

**SOCIOPSIHOPHYSIOLOGICAL (SPF) FACTOR IN THE ECONOMIC PERSPECTIVE.
TO THE THEORY OF THE INTERACTION OF A BIO-OBJECT WITH THE ENVIRONMENT. ECONOMIC ASPECT
СОЦИОПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЙ (СПФ) ФАКТОР В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ.
К ТЕОРИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИООБЪЕКТА СО СРЕДОЙ. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Somik T.M. / Сёмик Т.М.*candidate of Science, Senior Scientist/к.б.н., с.н.с.***Kuzmina K.I. / Кузьмина К.И.***doctor of Science, Head Scientist/д.б.н., ведущий научный сотрудник**Institute of Software systems National Academy of Science of Ukraine,**Kiev-22, Pr. acad. Glushkov, 40**Институт программных систем НАН Украины,**Киев-22, Проспект акад. Глушкова, 40, 252022*

Аннотация. Показана актуальность исследований СПФ фактора человеческого капитала (ЧК) в экономической перспективе как ресурса государственного развития, в частности экономического развития, при сохранении психофизиологического здоровья человека за счет уменьшения СПФ стоимости деятельности.

Ключевые слова: человеческий капитал, социопсихофизиологический фактор, экономическая перспектива, теория взаимодействия.

Вступление.

База современной экономики – человеческие ресурсы. Поэтому использование знаний о человеке является мощным **резервом** развития общества.

Учет социопсихофизиологического (СПФ) аспекта человеческих ресурсов считаем *резервом* экономического развития общества.

В разработке экономических методов управления прослеживается повышение внимания к использованию знаний о человеке [1], социально-трудовые отношения рассматриваются в контексте эволюции экономической мысли [2]. Вопросы, связанные с человеческим фактором, продвигаются на передний план, при этом нет обобщающих теорий развития человеческого капитала. Нужна консолидация подходов - экономических и биологических, включающая универсальные методологические принципы эволюционизма, системности, синергетики [3], взаимодействия объективного и субъективного [4].

Социопсихофизиологический (СПФ) аспект деятельности в экономике не выделен, ему не уделяется должного внимания. Между тем созрело направление СПФ исследований в области формирования биосоциальной культуры человека, разработки и реализации компьютерных технологий [5], учет которых актуально рассматривать как один из трендов экономического

развития.

К эволюции человеческого капитала (ЧК) и экономических методов управления.

С некоторых пор человек, люди рассматриваются как *трудовой капитал*, в связи с чем выделяются *экономические тренды его развития*.

При отсутствии строгой теории, размытости терминологии важно определение *места человеческих ресурсов как значимого (иногда решающего) звена в развитии экономики*. Про их значение говорили при вручении Нобелевской премии по экономике в 1992г. за работы по аспектам проблемы.

В современных определениях человеческий капитал (ЧК) [6] — совокупность знаний, умений, навыков, используемых для удовлетворения многообразных потребностей человека и общества в целом. Первоначально под ЧК понималась совокупность инвестиций в человека, повышающая его способность к труду — образование и профессиональные навыки. В дальнейшем в расчёты, сделанные экспертами Всемирного банка, включаются и потребительские расходы — затраты семей и государства на питание, одежду, жилища, образование, здравоохранение, культуру.

Человеческий капитал (ЧК) в широком смысле — это интенсивный *производительный фактор экономического развития* общества и семьи, главный фактор формирования и развития инновационных экономик и обществ. Рассматривают обычно индивидуальный человеческий капитал, человеческий капитал фирмы, национальный человеческий капитал.

В информационном обществе на переднем плане развития ЧК - знания, образование, здоровье, качество жизни населения и ведущих специалистов, определяющих инновационность национальных экономик. Человек, люди не работают эффективно при плохом качестве жизни. Национальный человеческий капитал составляет более половины национального богатства каждой из развивающихся стран и свыше 70-80 % — развитых стран мира.

В различных методиках расчёта стоимости ЧК используются экономические аспекты затрат на обеспечение существования ЧК. Заметим, что в этих расчетах в явном виде не учитывается СПФ аспект стоимости.

И хотя человеческий капитал сегодня находится в центре общественно-политических наук [7], СПФ аспект проблемы недостаточно исследован и учтен, СПФ подхода к проблеме практически не было. В основном развиваются работы по ресурсам, терминам и разрабатываются эргономические аспекты, менеджмент, бухгалтерский учет. Социопсихологический (СПФ) аспект образования **стоимости деятельности** практически не выделен.

В работах [8,9] авторы ввели определение СПФ стоимости деятельности человека, отметили ее роль как резерва экономического развития цивилизации. Соответственно определили ее **роль и место** как весомой (иногда решающей) добавки в глобальном законе традиционно вычисляемой стоимости деятельности, товаров, услуг.

СПФ свойства можно отнести к факторам, влияющим, а иногда и определяющим экономический уровень деятельности и прогноз развития личности, коллектива (от семьи до коллективов разного уровня сложности).

Тренды развития ЧК в экономической перспективе.

Развитие человеческого капитала предполагает наличие корректирующих и управляющих воздействий на разных уровнях его функционирования (личность, коллектив, государство). Анализируя тематику ведущих конференций по управлению, автор [10] пытается выделить мировые тренды. В тематике конференций наблюдается смещение акцентов с традиционных задач управления производством и телекоммуникациями в сторону энергетики и биомедицинских приложений. Концентрируя внимание на системах междисциплинарной природы исследователи [10], в частности, выделяют следующие приоритеты: в США - *групповое управление, управление экономическими системами, управление биологическими и экосистемами, многопрофильные команды людей* в контуре управления и др.; в ЕЭС - *человеко-машинный симбиоз* (моделирование человека в контуре управления и как объекта управления); в РАН - управление в междисциплинарных моделях *организационных, социальных, экономических, биологических и экологических систем* и др.

По мнению [10] назревает переход к решению задач управления, вычислений и связи *в комплексе с учетом стоимостных (в широком смысле) аспектов* на протяжении всего жизненного цикла рассматриваемой системы, включая и этап совместного проектирования управляющей системы и объекта управления. В таком русле наше предложение необходимости учета СПФ стоимости деятельности становится особенно актуальным.

В современных исследованиях по сохранению психофизиологического здоровья человека выделены такие **свойства систем** междисциплинарной природы, включающих человека, как **самостоятельное целеполагание, целенаправленность поведения, кооперативное и/или конкурентное взаимодействие**, что может использоваться при исследовании коллективного поведения и рефлексии [11].

Предполагается [10] будущая актуальность проблем информационной безопасности от собственно самих новых подходов, проблем обеспечения защиты «от информации» (особенно, в социальных системах). Соглашаясь в этом с автором, отметим, что в своей работе [12] мы ставили вопрос (в широком смысле) о необходимости разработок систем защиты от информации *одновременно с разработками* самих технологий и систем.

При построении и эксплуатации информационных систем традиционно считается, что содержащаяся в них информация должна быть максимально полной и общедоступной (с учетом разделения прав доступа), но возможны разные подачи информации [13]. По мнению [10] одно из проявлений принципа дополненности в социальных системах, элементы которых (люди) активны (способны самостоятельно выбирать свои действия), заключается в манипулировании информацией. В этой области особенно актуально учитывать СПФ аспект и детерминирующую (по нашему мнению) роль *цели функционирования* системы (личности, коллектива, ...), которая может быть разной у постановщика задачи и личности (коллектива) (в частности у постановщика задачи могут быть разные истинные и декларируемые цели). В

таком случае для достижения истинной цели он должен манипулировать информацией (в частности искажать).

По мнению ряда авторов [7,14,15] глобальными трендами развития экономики и общества являются развитие и поддержка теоретической и практической сферы человеческого капитала, капитал знаний и **инновации в проблеме создания стоимости**. В частности, новации в области формирования конкурентоспособных коллективов. Здесь особенно актуальны СПФ подход и учет предложенной СПФ стоимости деятельности.

В теории управления организационными системами [16] учитывались отдельные психологические, физиологические свойства. В комплексе эти свойства человека, как **социопсихофизиологические, не выделялись** как одни из основных в экономических процессах.

Учитывая, что внимание современных ученых привлекает развитие таких категорий, как взаимосвязи, особенно интересными становятся наши подходы [17] к исследованию процессов взаимодействия и взаимосодействия (термин впервые применил Анохин) различных систем (в частности применительно к исследованию личности, коллективов, среды).

В предлагаемой концепции мы рассматриваем деятельность личности, коллективов разных уровней сложности, как частный случай разрабатываемой нами теории взаимодействия биообъектов со средой [17].

Концепция. СПФ аспекты – составляющие образования и регуляции стоимости деятельности личности, коллективов разных уровней.

Мы взяли на себя смелость [8,9,17] увидеть в СПФ свойствах резерв развития экономики будущего. В прошлом веке мы ввели понятие социопсихофизиологической **СПФ стоимости деятельности** и определили ее **место в основном экономическом законе** формирования стоимости деятельности [8] как прибавки, влияющей на *себестоимость результатов деятельности* (товаров, услуг, ...).

В определение стоимости всякой деятельности (товаров, услуг, ...) к классически определяемым компонентам добавляем **СПФ стоимость деятельности** $W_{\text{спф}}$. (Авторская разработка):

$$W = W_{\text{клас}} + W_{\text{спф}} \quad (1),$$

где

W – стоимость деятельности (производства товаров, услуг, ...),

$W_{\text{клас}}$ – традиционно определяемые компоненты,

$W_{\text{спф}}$ - социопсихофизиологическая стоимость.

$W_{\text{спф}}$ [9] является функцией от потенциальных свойств биообъекта, затрат психофизиологической энергии на процесс взаимодействия, расходов на функционирование и релаксацию.

$$W_{\text{спф}} = W_{\text{спф}} (P, E, R \dots) \quad (2),$$

где

P – потенциальные свойства биообъекта (личностные свойства, особенности нервной системы, генетические и фенотипические психофизиологические свойства, ...);

E – затраты энергии (свойства исполнительных механизмов человека,

реализационный потенциал);

R – расходы на функционирование и релаксацию (психофизиологические ресурсы).

Добавка $W_{\text{спф}}$ может быть иногда решающей в обеспечении и прогнозировании эффективности деятельности. При этом формула подходит для подсчета *стоимости деятельности личности, коллектива, страны*, что существенно, т.к. в современных условиях основное преимущество производства - низкая *себестоимость* продукции.

Учет предложенной добавки может существенно влиять на формирование стоимости деятельности, принятие правильных управленческих решений, а также на развитие личности, построение межличностных отношений, формирование коллективов и др. аспекты функционирования биосферы. Регулирование предложенной добавки поможет в сохранении психофизиологического здоровья человека за счет уменьшения СПФ стоимости деятельности

К теории взаимодействия биообъекта со средой. Экономический аспект.

Представляем деятельность (функционирование) биосистемы (личности, коллектива) как частный случай взаимодействия объекта (биообъекта) **В** со средой **S**, которое детерминируется СИЗЭФ (субъективной информационной значимостью экзогенного/эндогенного фактора) и обеспечивается *самоактивацией* (на осознаваемом и неосознаваемом уровнях) биообъекта. Среди системообразующих факторов деятельности выделяется субъективная цель функционирования системы биообъект-среда.

Биообъект **В** любой сложности (организм, личность, коллектив, ...) рассматриваем как открытую самоорганизующуюся (в процессе взаимодействия со средой **S**) управляемую систему, составляющие которой – люди, группы, задачи, средства.

В предлагаемом подходе биообъект - **самоактивирующаяся** система, не просто реагирующая на факторы, но и активно участвующая в процессе взаимодействия со средой, в частности, в виде самоизменения (самоподстраивания, избегания или изменения среды).

Внешнюю (и внутреннюю) среду **S** представляем как возможное множество объектов (от 1 до ...N) различной физической природы (в частности такой же биообъект, коллектив, государство, природная среда, ...)

Процесс взаимодействия представляет собой или уравновешенность биообъекта со средой, или взаимодействие, или *взаимосодействие*.

Выбор типа взаимодействия определяется СИЗЭФ и целью взаимодействия (мы подчеркиваем). Катализатором и детерминирующим фактором процесса взаимодействия является СИЗЭФ, в которой цель взаимодействия приобретает главенствующее значение в формировании структуры ответной деятельности человека. Субъективно (на осознаваемом и неосознаваемом уровнях) оцениваемая человеком **цель функционирования системы биообъект-среда** имеет решающее значение в построении **структуры взаимодействия**, т.к. (в отличие от пассивного реагирования) запускает

субъективную **самоактивацию**, как средство формирования деятельности.

В процессе взаимодействия со средой в области неразрушающих воздействий биосистема субъективно воспринимает информационную компоненту действующих факторов, независимо от их физической природы. Информация приобретает субъективный характер, вызывая субъективное реагирование. Биосистема меняет среду, при невозможности меняет себя (внутрисистемные перестройки, определяющие целостность системы, подстраиваются к среде), тем самым становясь как бы новой структурой во взаимодействии. Соотношение свойств биосистемы и среды изменяется в зависимости от субъективного следования цели взаимодействия. При поступлении из среды „запроса” на деятельность, биообъект „самоактивируется”.

Механизмом осуществления взаимодействия является изменение функционального состояния (ФС) объекта. Этот механизм активен и частично самоуправляем, так как детерминантами его являются цели взаимодействия, СИЗЭФ, СПФ свойства биообъекта и их индивидуальная адекватность конкретным требованиям среды (деятельности).

Биообъект **В** взаимодействует со средой **S** (внешняя, другие коллективы, личности, ...) на уровне энерго-информационного обмена, определяемого динамикой СИЗЭФ, в зависимости от субъективно (и для личности и для коллектива) влияющей (на осознаваемом и неосознаваемом уровнях) цели взаимодействия. Для реализации процесса взаимодействия биообъект имеет **механизм самоизменения функционального состояния (ФС)** (на осознаваемом и неосознаваемом уровнях) и возможности изменения влияющей среды. Практически это механизм подстройки к цели изменения энерго-информационного обмена биообъекта со средой. Это – индифферентность (нереагирование), **самоактивация, самоторможение**). Подчеркиваем – механизм может работать на осознаваемом и неосознаваемом уровнях и/или их комбинации. Именно **феномен самоактивации** отличает взаимодействие биообъекта со средой, активно формируя энергоинформационный метаболизм системы биообъект-среда.

В случае взаимосодействия «подстраиваются» оба взаимодействующих объекта (субъекта). Потенциально возможные диапазоны подстройки и их выраженность (мощностная, временная) зависят от «совпадения» требований среды **S** и текущих возможностей биообъекта **В** (набора физических, генетических свойств с учетом динамики развития состояния). Система **В** может сознательно уходить или подставляться под воздействия среды, что во многом обусловлено осознаваемостью цели. Среда **S** может сама по себе обладать такими же свойствами, или они могут быть вкладываемы в нее третьим лицом - постановщиком взаимодействия, который чаще всего носит неявный характер. Чтобы достичь **своей** цели, среда **S** может самоорганизованно меняться (менять подачу информации или включать дезинформацию). Это также процесс взаимосодействия.

Процесс взаимодействия можно прогнозировать в частности по оценке **совместимости запроса** среды **S** и потенциальных возможностей его

исполнения конкретной/ыми системой/ми **В**.

В зависимости от индивидуальных свойств и возможностей системы, СИЗЭФ и направления динамики развития ФС в момент начала взаимодействия, **СПФ стоимость деятельности** будет различной, что **является новым взглядом на формирование стоимости** в экономических системах.

Заключение и выводы.

Выделим *новизну* предлагаемого подхода к исследованию СПФ аспекта человеческого капитала как ресурса государственного развития:

1. **СПФ свойства** человеческого капитала (ЧК) рассматриваем **в экономической перспективе** как тренд государственного развития;
2. Процесс деятельности рассматриваем как процесс **взаимодействия** открытых нелинейных систем, в частности, биообъекта **В** (личность, коллектив, ...) и среды **С**.

СПФ аспекты (в том числе и *СПФ стоимость деятельности*) рассматриваем как **составляющие регуляции** (СПФ и экономической) **деятельности** (личности, коллективов разных уровней).

3. **СПФ стоимость деятельности** индивидуальна и **является полноценной (иногда решающей) добавкой** к традиционно рассчитываемой стоимости деятельности, товаров, услуг, определяя скоростные, мощностные, качественные и временные параметры взаимодействия (деятельности).

4. **Цель деятельности – основная детерминанта производительности.** Протекание процесса зависит от цели взаимодействия системы со средой и соотношения ее осознаваемых и неосознаваемых компонентов. Детерминантами деятельности являются также СИЗЭФ, совместимость потенциальных свойств системы и среды.

5. Учет СПФ фактора позволяет **снизить стоимость** деятельности и **сохранить человеческий ресурс** (как в плане времени его использования, так и в плане качества жизни - сохранение здоровья, удовлетворение от работы, развитие способностей).

6. Разрабатываемые технологии должны быть **здоровьесберегающими.**

В экономической перспективе учет социопсихофизиологического (СПФ) фактора человеческого капитала является ресурсом государственного развития, в частности экономического развития, при сохранении психофизиологического здоровья человека за счет уменьшения СПФ стоимости деятельности.

Литература:

1. М.М. Гуревичов. К методологии исследования эволюции экономических методов управления // Теорія і практика управління соціальними системами. - №3. – 2000. – С.60-70.
2. Управління соціальним розвитком трудового колективу підприємства: монографія / Л.О. Омелянович, Г.Ю. Руденок. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. – 195с.
3. Николас Г., Пригожин И. Познание сложного: Пер. с англ.- М: Мир. 1990. – 156с.

4. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет. В двух томах / АН СССР. – М: июль, 1971. –Т.2. – С.151-153.
5. Кузьмина К.И. Человек и его биосоциальная культура // Кибернетика и вычислительная техника. – Вып. 129. – 2000. – С. 66-77.
6. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование: монография / Смирнов В.Т., Сошников И.В., Романчин В.И., Скоблякова И.В.; под ред. д.э.н., профессора В.Т. Смирнова. – М.: Машиностроение-1, Орел: ОрелГТУ, 2005. – 513 с.
7. Человеческий капитал в экономической перспективе / Мечислав Добия, Яцек Барбурски, Иренеуш Гуровски, Войчех Кожёв, Бартош Курэк, Юрий Ренкас . – Київ : Кондор-Издательство, 2012 . – 238 с. : ил. - Библиогр.: с.227-235 (131 назв.) . – ISBN 978-966-351-370-6.
8. Сёмик Т.М., Кузьмина К.И. Социопсихофизиологическая стоимость деятельности – резерв товарно-денежных отношений и кадрового менеджмента // Персонал, К.: МАУП - 1998. - №1. – С.54–55.
9. Сёмик Т.М., Кузьмина К.И. Социопсихофизиологическая стоимость деятельности – инновационный резерв развития экономики // Калуга. Актуальные проблемы прикладной психологии: материалы конференции. – Калуга: ИП Кошелев (Издательство «Эйдос»), 2006.- С. 231-234.
10. Новиков Д.А. Кибернетика: Навигатор. История кибернетики, современное состояние, перспективы развития. – М.: ЛЕНАНД, 2016. – 160 с. (Серия «Умное управление»).
11. Новиков Д.А. Модели стратегической рефлексии // Автоматика и телемеханика. 2012. – №1. - С. 3–22.
12. Сёмик Т.М., Кузьмина К.И. Компьютерный аспект информационного взаимодействия человека со средой // Пр. І міжнар. конф. з програмування, 2-4 вересня 1998 р., Київ, Ін-т кібернетики ім. В.М.Глушкова НАНУ, 1998. – С. 493-500.
13. Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г. Рефлексия и управление: математические модели. – М.: Издательство физико-математической литературы, 2013. – 412 с.
14. Глобальные тренды и перспективы научно-технологического развития Российской Федерации: краткие тезисы [Текст]: докл. к XVIII Апр. междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества, Москва, 11–14 апр. 2017 г. / Л. М. Гохберг, А. В. Соколов, А. А. Чулок и др. ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2017. — 39, [1] с. — 500 экз. — ISBN 978-5-7598-1574-7 (в обл.). — ISBN 978-5-7598-1638-6 (e-book).
https://issek.hse.ru/data/2017/04/10/1168355206/Global_trends.pdf.
15. Кузьміна К. І., Сьомик Т. М., Карпінка Є. С., Верьовка О. В. Інформаційна технологія та системи психофізіологічної підтримки соціопсихофізіологічних (спф) досліджень // Сборник публикаций Научно-информационного центра «Знание» по материалам VI международной заочной научно-практической конференции: «Развитие науки в XXI веке» г. Харьков: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень). 1 часть. – Д.:

научно-информационный центр «Знание», 2015. – С.52 – 56. УДК 082 ББК 94.3 ISSN: 6827-0151.

16. Новиков Д.А. Теория управления организационными системами. 3-е изд. – Физматлит, 2012. – 604 с.

17. Сёмик Т.М., Кузьмина К.И. К теории взаимодействия биообъектов со средой. Этап обобщения результатов исследований деятельности человека-оператора в разных режимах. // «Инновации в науке»: материалы ХУ1 международной заочной научно-практической конференции. Часть 1. (28 января 2013г.); Новосибирск: Изд. «СибАК», 2013. – С. 138 -150.

References:

1. M.M. Gurevichov. To the methodology of investigating the evolution of economic methods of management // Theory and practice of managing social systems. - №. 3. - 2000. - P.60-70.
2. Management of the social development of the work collective of employment: monograph / L.O. Omelyanovich, G.Y. Rudenok. - Donetsk: DonNUET, 2014. – 195p.
3. Nicholas G., Prigogin I. Cognition of the complex: Trans. with the English .- M: Mir. 1990. - 156p.
4. Hegel G.V.F. Work of different years. In two volumes / Academy of Sciences of the USSR. - M: July, 1971.-T.2. - P.151-153.
5. Kuzmina K.I. Human and his biosocial culture // Cybernetics and computer technique. - Rel. 129. - 2000. - P. 66-77.
6. Human capital: content and types, evaluation and stimulation: monograph / Smirnov V.T., Soshnikov I.V., Romanchin V.I., Skoblyakova I.V.; Ed. Doctor of Economics, Professor V.T. Smirnov. - Moscow: Mashinostroenie-1, Orel: Orel State Technical University, 2005. - 513 p.
7. Human capital in the economic perspective / Mieczyslaw Dobija, Jacek Barboursky, Ireneusz Gurowski, Voichech Kozhev, Bartosh Kurek, Yuri Renkas. - Kyiv: Condor-Publishing, 2012. - 238 p. : ill. - Bibliography: p.227-235 (131 titles). - ISBN 978-966-351-370-6.
8. Somik T.M., Kuzmina K.I. Sociopsychophysiological cost of activity - reserve of commodity-money relations and personnel management // Personnel, K .: MAUP - 1998. - №1. - P.54-55.
9. Somik T.M., Kuzmina K.I. Sociopsychophysiological cost of activity - an innovation reserve of economic development // Kaluga. Actual problems of applied psychology: conference materials. - Kaluga: IP Koshelev ("Eidos" Publishing House), 2006.- P. 231-234.
10. Novikov D.A. Cybernetics: Navigator. History of cybernetics, current state, development prospects. – M.: LENAND, 2016. - 160 p. (Series "Smart Management").
11. Novikov D.A. Models of strategic reflection // Automation and telemechanics. 2012. - №1. - P. 3-22.
12. Somik T.M., Kuzmina K.I. The Computer Aspect of Information Interaction between human and the environment // Pr I intern. conf. on programming, September 2-4, 1998, Kyiv, Institute of Cybernetics im. V.M. Glushkov NASU, 1998. - P. 493-500.
13. Novikov D.A., Chkhartishvili A.G. Reflection and control: mathematical models. – M.: Publishing House of Physical and Mathematical Literature, 2013. - 412 p.
14. Global trends and perspectives of the scientific and technological development of the Russian Federation: brief abstracts [Text]: Dokl. to the XVIII Apr. international scientific conf. on problems of development of economy and society, Moscow, 11-14 apr. 2017 / L.M. Gohberg, A.V. Sokolov, A.A. Chulok and others; National research University «Higher School of Economics». - M .: Publishing House of the Higher School of Economics, 2017. - 39, [1] p. - 500 copies - ISBN 978-5-7598-1574-7 (in the region). - ISBN 978-5-7598-1638-6 (e-book). https://issek.hse.ru/data/2017/04/10/1168355206/Global_trends.pdf.
15. Kuzmina K.I., Somik T.M., Karpinka E.S., Vervovka O.V. Information technology and

systems of psychophysiological support of sociopsychophysiological research (SPF) // Collection of publications of the scientific-information center "Knowledge" on the materials of VI International correspondence scientific-practical conference: "Development of science in the XXI century", Kharkov: collection with articles (level of standard, academic level). 1 part - D. : Science and Information Center "Knowledge", 2015. - P.52 - 56. UDC 082 BBK 94.3 ISSN: 6827-0151.

16. Novikov D.A. Theory of management of organizational systems. 3rd ed. - Fizmatlit, 2012. - 604 p.

17. Somik T.M., Kuzmina K.I. To the theory of the interaction of bioobjects with the environment. The stage of generalization of the results of studies of the human operator in different modes. // "Innovations in science": materials XV1 of the international correspondence scientific-practical conference. Part 1. (January 28, 2013). Novosibirsk: Publ. "SibAK", 2013. - P. 138-150.

Abstract. *The relevance of the research of the human capital factor (SPF) factor in the economic perspective as a resource of state development, in particular economic development, is shown, while maintaining human psycho-physiological health by reducing SPF the cost of activity.*

Key words: *human capital, socio-psychophysiological factor, economic perspective, interaction theory.*

УДК 338.3.01

THEORETICAL ASPECTS COMPETITIVENESS OF PRODUCTS AND BUSINESSES**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОДУКЦИИ И ПРЕДПРИЯТИЯ****Sulima N.N. / Сулима Н.Н.***s.e.s., as prof. / к.е.н., доц.***Negurenko L.N./ Нежуренко Л.Н.***student /студент**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kiev, 15 Heroiv Oborony Street, 03041**Національний університет біоресурсів і природопольовання України,**Київ, ул. Героев Оборони 15, 03041*

Abstract. *The article considers the essence, parameters, indicators, factors, methods of evaluation and ways to increase the competitiveness of products and businesses.*

Key words: *competitiveness of products, competitiveness of business, increase of competitiveness.*

Formation of competitive relations in Ukraine poses demands for modern market players to react to such an objective market phenomenon as competition and to ensure the competitiveness of their products.

Achieving competitive status by a business is now directly connected with the promotion of its products to specific groups of consumers and depends on the completeness in meeting their requests. Competitiveness of products is a consequence of the functioning of a competitive enterprise.

Analysis of scientific sources shows that competitiveness of products means conformity of the goods with market conditions, specific requirements of consumers not only by technical, economic and other characteristics, but also by commercial terms of their implementation (price, terms of delivery, sales channels, service, etc.).

Considering the essence of products' competitiveness, the following aspects should be emphasized: the competitiveness of the goods can be determined only by their comparison with other goods; competitiveness reflects the difference of given product from the competitor's product by the degree of satisfaction of specific consumer needs; in addition to qualitative indicators, consumer's expenses for the purchase and the use of the product to meet their needs are also taken into account.

In order to accurately assess and comprehensively examine the category of competitiveness, it is advisable to distinguish its parameters and indicators. Parameters of competitiveness - quantitative characteristics of the product properties, which include specific features of assessment of its competitiveness. There are several groups of competitiveness parameters: technical, economic, regulatory (of different types).

Competitiveness indices - a set of criteria for systemic evaluation of the quantitative level of competitiveness, based on competitiveness parameters (price, cost, yield, power, etc.). Competitiveness is characterised by a set of qualitative and economic indicators.

General rules for assessing the competitiveness of products include: analysis of the market; study of competitors in production and sale of similar goods; selection and justification of the most competitive analogue product as a reference base; determination of the required groups of parameters that have to be evaluated; establishing a set of indicators for the corresponding groups of parameters; selection of calculation methods, determination and analysis of aggregated indices by product groups; calculation of the integral indices of the goods competitiveness; development of measures for increasing of products competitiveness and optimizing them with the consideration of costs.

Competitiveness of the product should be studied and assessed systematically and continuously, in close connection with the stages of the goods production and realisation in order to timely fix the moment of decline in competitiveness and make appropriate decisions.

Obtaining of a competitive advantage depends on efficiency of the use of factors of competitiveness.

All factors can be divided into the following groups: the main factors; providing and supporting factors; management factors.

The main factors include processes that determine production and sales. That means that at the input of the production system there are flows of labor, material, technological and technical resources, as well as programs and plans of management processes. The output is the final product of a certain quality, quantity and assortment, serving as an input for its realization.

Providing factors include financing, supply, energy supply, personnel recruitment. Supporting factors include maintenance and repair of the equipment and development of business infrastructure.

Management factors determine such schemes, where the input is information, and the output are the parameters of different processes and resources that help to form the strategy of the company.

Examination of the influence of changes in certain competitiveness parameters makes it possible to objectively assess its level and helps to determine the future strategy. Factors that shape the competitiveness of a business include: factors that shape the company's competitive advantages in the production of products (quality, price, etc.); factors that are formed depending on the level of the entity.

The whole set of methods for assessing the competitiveness of enterprises in modern conditions can be put into the following groups:

1. Traditional competitive product evaluation method involves the calculation of individual and group indices.
2. Manufacture approach is based on estimation of the sale profitability of specific products and their market share.
3. Matrix methods, which are based on construction and analysis of two-dimensional matrices. These matrices are built by the principle of coordinate system, one of the axes represents indicators of the assessment of the state or prospects of industry market development, strategic area of management, and the other - indicators of competitiveness of their respective business areas.
4. Marketing approach, which involves taking into account not only the

consumers' requirements to the characteristics of products, but also assessment of a set of factors that determine effectiveness of all marketing activities of the company. These factors include supply chain efficiency, organization and warranty services, reputation of the business etc [2].

The competitiveness of product is assessed with the following measures: comprehensive study of the external market requirements (based on analysis of dynamics of quality of products sold on it); development of primary directions of product manufacturing that are in demand; evaluation of sales prospects (when entering foreign markets) and formation of the export structure; setting prices for products; product certification; preparation of advertising of products.

For businesses, competition is compulsory, because it forces them to constantly improve the quality of products or services under a threat to be crowded out of the market. In today's market conditions of business management, in order to improve the competitiveness of company products, it is necessary to: reorient to the innovative way of developing of the Ukrainian economy and create appropriate conditions for preservation and use of domestic scientific and technical potentials; form and implement state, branch, regional and local innovation programs aimed to increase the competitiveness of companies; realization of structural changes in economic complex of regions on the basis of introduction of an investment-innovative model, taking into account the peculiarities of the potential of each of them; create a suitable business environment and implement the corporate strategy of national enterprises, which involves updating material and technical bases and introducing advanced production technologies; assist in attracting additional investments, including foreign ones, for the modernization of production and increasing the competitiveness of products, while ensuring the conformity of investment forms with the amount of financing; further development of entrepreneurship, especially small and medium-sized businesses, increasing their competitiveness through the application of cluster models; improvement of the standardization system and qualitative indicators of products, which may ensure their competitiveness on domestic and foreign markets [1].

References:

1. Prokopyvnyy S.F. Business Economics: Textbook / Ed. Prokopyvnyy S.F. - K.: KNEU, 1999. - 545 p.
2. Rybnitsky D.O. Modern approaches to the evaluation of competitiveness of enterprise / D.O. Rybnitsky, T.A. Gorodnya // Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. – Pub. 20.9 - 2010. - P. 227-230

Литература:

1. Економіка підприємства: Підручник/ За ред. С. Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, — 1999. — 545 с.
2. Рибницький Д. О. Сучасні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства / Д.О. Рибницький, Т.А. Городня // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 20.9 – 2010. – С. 227-230.

Аннотация. В работе рассмотрены сущность, параметры, показатели, факторы,

методы оценки, пути повышения конкурентоспособности продукции и предприятия.

Конкурентоспособность продукции означает соответствие товара условиям рынка, конкретным требованиям потребителей.

Параметры конкурентоспособности – это количественные характеристики свойств товара, которые учитывают отраслевые особенности оценки его конкурентоспособности.

Показатели конкурентоспособности – это совокупность системных критериев количественной оценки уровня конкурентоспособности, которые базаруются на параметрах конкурентоспособности.

Методы оценки конкурентоспособности можна объединить в такие группы: традиционный метод, производственный поход, матричне методы, маркетинговый поход.

Ключовые слова: конкурентоспособность продукции, конкурентоспособность предприятия, повышение конкурентоспособности.

Статья отправлена: 13.09.2018 г.

© Сулима Н.Н., Нежуренко Л.Н.

УДК 658.18

**OVERVIEW OF MEASURES AIMED AT IMPROVING THE
MANAGEMENT OF ACCOUNTS PAYABLE
ОБЗОР МЕРОПРИЯТИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ НА УЛУЧШЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ
КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ**

Tkharkakhova I.G. / Тхаркахова И.Г..*c. of e.s., associate prof. / к.э.н., доцент.**Adyghe state University, Maikop, Pervomayskaya St., 208**Адыгейский государственный университет, г. Майкоп, ул. Первомайская, 208***Cirylnikova K.M. / Цирульникова К.М.***Master's Degree / магистр**Adyghe state University, Maikop, Pervomayskaya St., 208**Адыгейский государственный университет, г. Майкоп, ул. Первомайская, 208*

Аннотация. В работе приводится обзор основных мероприятий, направленных на улучшение управления кредиторской задолженности. Кредиторская задолженность в современных условиях, с одной стороны, способствует развитию предприятия, а с другой — является фактором экономического риска его деятельности. Актуальность раскрываемой темы определяется тем, что для эффективного управления расчетами необходимо грамотно осуществлять их контроль и уметь прогнозировать будущий экономический эффект от тех или иных управленческих решений. Также для верного управления кредиторской задолженностью необходимы знание законов и регулярно меняющихся норм, правил и порядка.

Ключевые слова: кредиторская задолженность, расчеты, финансы, контроль, бухгалтерская служба, эффективность.

Кредиторская задолженность в современных условиях, с одной стороны, способствует развитию предприятия, а с другой — является фактором экономического риска его деятельности. Используя коммерческий кредит, предприятие может быстрее и масштабнее реализовать свои цели, повысить эффективность финансовой деятельности [3].

Основными мероприятиями, направленными на улучшение управлением кредиторской задолженности являются:

1. Контроль исполнения договоров;

Контроль исполнения договоров необходимо четко вести на всех трех стадиях работы с договорами — на стадии заключения, подписания и исполнения. Одним из обязательных условий договоров должны быть цена договора, сроки поставки продукции и сроки оплаты, выгодные предприятию.

При заключении договора, он проходит согласование юридической службы, службы безопасности, бухгалтерии, службы планирования и финансовой службы [1]. Каждая служба проверяет по своему направлению выгодность и правильность заключения договора. В случае отклонения договора одной из служб, договор не подписывается. Контроль договоров на стадии их заключения снизит риск заключения договора с неблагонадежным партнером, чье финансовое положение не стабильно.

Все хозяйственные договора заносятся в реестр договоров и хранятся в службе правового обеспечения. Контроль на стадии исполнения договора

необходимо, чтобы осуществляла финансовая служба предприятия.

2. Получение прозрачной информации о взаимозачетах с контрагентами.

Данное мероприятие подразумевает под собой полную информацию о контрагенте, который является для предприятия как поставщиком, так и заказчиком. Финансовая служба предприятия должна отслеживать контрагентов, с которыми имеются договора как на поставку материалов с одной стороны, так и договор на оказание услуг с другой.

При наличии дебиторской задолженности у такого контрагента, заключать акты зачетов взаимных требований. Либо, если контрагент не дает согласия на проведение взаимозачета, оплату по договору поставки осуществлять только при наличии оплаты по договору на оказание услуг.

Ежемесячно, на основании выставленных друг другу счетов, группой по работе с дебиторской задолженностью проводятся зачеты взаимных требований. Информация о проведенных зачетах необходима бухгалтерии, для правильного отражения учета на счете 62 «Расчеты с покупателями и заказчиками» [2], финансовой службе для того, чтобы не осуществлять платежи данным операторам за предоставленные филиалу услуги.

3. Планирование платежей с целью сглаживания пиков оплат.

Пиками оплат считаются ежемесячно проводимые в одно и то же время платежи за коммунальные услуги и платежи по налогам.

Следовательно, планировать погашение кредиторской задолженности следует таким образом, чтобы данные платежи не совпадали по времени с выплатой заработной платы, аванса, оплатой коммунальных услуг, оплатой налогов. Таким образом, платежи по кредиторской задолженности осуществлять не ранее 10 числа и не позднее 25 числа каждого месяца [4].

4. Своевременное выявление просроченной кредиторской задолженности и принятие решений относительно сроков ее оплаты.

Так как регистр кредиторской задолженности составляется только при закрытии квартала, то имеется риск несвоевременного выявления просроченной кредиторской задолженности.

Поэтому в данном пункте рекомендаций идет речь о ежемесячном составлении регистра старения кредиторской задолженности. Особенного внимания требуют договора с крупными контрагентами, поставляющими филиалу кабельную или иную продукцию для осуществления текущей деятельности [5].

5. Реструктуризация кредиторской задолженности;

В случае выявления просроченной кредиторской задолженности и невозможности проведения оплаты немедленно, провести переговоры с руководством контрагента об отсрочке платежа и оплаты его частями [6].

Провести мероприятия по заключению договора реструктуризации задолженности, который позволит в оговоренные сроки погашать задолженность равными частями, что так же даст возможность контролировать финансовые потоки. За исполнением договора реструктуризации следит финансовая служба филиала.

6. Своевременное списание кредиторской задолженности с истекшим

сроком исковой давности, а так же по другим основаниям, предусмотренным законодательством.

Ежеквартально, по результатам инвентаризации кредиторской задолженности проводить своевременное списание неистребованной кредиторской задолженности.

Литература:

1. Гражданский Кодекс Российской Федерации (часть первая): Федеральный закон №51-ФЗ от 30.11.94 г. (в ред. от 05.12.17 г.)
2. О бухгалтерском учете: Федеральный закон №402-ФЗ от 09.12.11 г. (в ред. от 18.07.17 г.).
3. Алексейчева Е.Ю. Экономика организации (предприятия): Учебник для бакалавров / Е.Ю. Алексейчева, М. Магомедов. — Москва: Дашков и К, 2016. — 292 с.
4. Бочкарева И.И., Левина Г.Г. Бухгалтерский финансовый учет: учебник / И.И. Бочкарева, Г.Г. Левина; под ред. Я.В. Соколова.— Москва: Магистр, 2015. — 416 с.
5. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент. Полный курс. В 2-х т. / под ред. Ковалева В.В. Пер. с англ. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски — СПб.: Экономическая школа, 2013. — 668 с.
6. Панженская И.Г., Ордынская М.Е., Понокова Д.И. Анализ учетно-аналитических, налоговых и правовых аспектов управления контрактными взаимоотношениями экономических субъектов хозяйствования // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: Экономика. — 2015. — № 2 (160). — С. 149—153.

References:

1. Civil Code of the Russian Federation (part one): Federal law No. 51-FZ of 30.11.94 (as amended on 05.12.17).)
2. On accounting: Federal law No. 402-FZ dated 09.12.11 (ed. by G. 18.07.17).
3. Alekseicheva E. U. Economy organizations (enterprises): the Textbook for students / E. Y. Alekseicheva, M. Magomedov. - Moscow: Dashkov and K, 2016. - 292 c.
4. Bochkarev, I. I., Levin G. G. financial Accounting: textbook / I. I. Bochkareva, G. G. Levin; ed. by Y. V. Sokolov.- Moscow: Master, 2015. - 416 p.
5. Convenient to box elder Museum, Yu Financial management. Full course. In 2 t. / under the editorship of V. V. Kovaleva Per. from English. / Yu. Convenient To Box Elder Museum, L. Gapenski — SPb.: Economic school, 2013. - 668 p.
6. Panienska I. G., Orda M. E., Panakova D. I. Analysis of accounting and analysis, tax and legal aspects of governance of contractual relations of economic entities // Bulletin of Adyghe state University. Series 5: Economy. - 2015. - № 2 (160). - P. 149-153.

Abstract: The paper provides an overview of the main activities aimed at improving the management of accounts payable. Accounts payable in modern conditions, on the one hand, contributes to the development of the enterprise, and on the other — is a factor of economic risk of its activities. The relevance of the topic is determined by the fact that for effective management of calculations it is necessary to competently exercise their control and be able to predict the future economic effect of certain management decisions. Also, for the correct management of accounts payable requires knowledge of the laws and regularly changing rules, regulations and order.

Keywords: accounts payable, calculations, Finance, control, accounting service, efficiency.

© Тхаркахова И.Г.

УДК 001.891.34:338.242

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ESTABLISHMENT OF AN EFFECTIVE SYSTEM OF MANAGEMENT OF THE PROCESS OF INTELLECTUALIZATION AT THE ENTERPRISE**МЕТОДОЛОГІЧНИ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ****Khavrova K.S./ Хаврова К.С.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9376-0700

*Donetsk National University of Economics and Trade named after Mikhail Tugan-Baranovsky,**Kryvyi Rih, Tram 16, 50005**Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-**Барановського, Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005*

Анотація: в роботі на основі проведених досліджень графічно інтерпретовані підходи щодо визначення поняття «ефективність управління»; дослідження існуючих систем управління процесом інтелектуалізації діяльності підприємства дозволило розробити загальні критерії ефективності системи управління процесом інтелектуалізації на підприємстві

Ключові слова: ефективність управління; система управління; процес інтелектуалізації; критерії ефективності

Вступ. Об'єктивною необхідністю подолання кризових явищ у національній економіці, рішення проблем формування механізмів, спрямованих на удосконалення внутрішнього стану підприємства й потребуючих безупинного пошуку нових форм і методів господарювання, відповідних організаційних структур є пошук ефективної системи управління процесом інтелектуалізації на підприємстві.

Деякі з цих проблем у різній мірі враховуються в процесі організації, контролю, планування господарської діяльності підприємства. Однак комплексний, інтегрований підхід до управління процесом інтелектуалізації в системі стратегічного розвитку підприємства дотепер не одержав достатнього теоретичного й практичного обґрунтування.

Вивчення економічної літератури показало, що різні аспекти інтелектуалізації діяльності розглядалися в багатьох працях [1,2,8]. Однак більшість вчених розглядає процес інтелектуалізацією окремо від процесів розвитку підприємства.

Основний текст. В ринковій економіці інтелектуалізація діяльності повинно означати створення єдиної, раціональної, чітко та безперервно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами. Сам по собі процес інтелектуалізації діяльності є важливою складовою всього процесу управління на підприємстві, а основні його елементи будуть визначатися функціями, що виконує система управління процесом управління інтелектуалізацією діяльності.

Як вже зазначалося, в сучасному періоді управління інтелектуалізацією як єдиного процесу, який визначав би усю політику підприємства не існує.

Створення систем управління процесом інтелектуалізації в сучасних умовах перебуває на тому рівні, коли керівники підприємств та економісти вже усвідомили цінність інтелектуалізації діяльності, але ще не мають достатніх знань у цій сфері, що обумовлено недостатністю відповідної теоретичної бази для розробки та впровадження ефективної системи управління процесом інтелектуалізації підприємства. Ринкова система господарювання підприємств, яка формується в Україні, обумовлює зміну форм та критеріїв управління процесом інтелектуалізації підприємства.

В свою чергу, саме управління може бути як ефективним, так і неефективним. При цьому управління ефективністю – багатогранна проблема, яка допускає можливість використання різних підходів та концепцій. Тому, діяльність підприємств повинна бути спрямована на підвищення його ефективності, яка полягає у виборі найбільш оптимального підходу, що відповідає умовам функціонування підприємства та не порушує загальної концепції управління.

Всебічний аналіз існуючих підходів до визначення поняття «ефективність управління» дало змогу графічно інтерпретувати підходи щодо її визначення (рис.1).

Рисунок 1 – Графічне інтерпретування підходів щодо визначення поняття «ефективність управління»

Джерело: складено автором на основі [3-5,8]

Набуття конкурентних переваг як основи розвитку підприємства на сучасному етапі поглиблення ринкових перетворень потребує ефективного використання всього потенціалу підприємства.

Державний стандарт України, гармонізований до ISO 9000:2000, передбачає застосування до ефективності процесно-системного підходу, суть якого полягає у використанні системи ідентифікованих процесів при правлінні підприємствами. «Бажаного результату досягають ефективніше, якщо діяльністю та пов'язаними з нею ресурсами управляють як процесом» [6]. У зв'язку з цим конструктивним стає питання застосування процесно-системного підходу в управлінні системою.

Управління ефективністю необхідно розглядати як систему, яка складається з визначеної кількості елементів, а досягти успіху вона може лише за умов скоординованих дій її основних складових, вірно вибраних методів управління, системи управління ефективністю.

Ефективна система управління процесом інтелектуалізації на підприємстві сприяє забезпеченню досягнення цілей підприємства, досягненню стійких конкурентних переваг та інноваційному розвитку.

Таким чином, при формуванні системи ефективного управління процесом інтелектуалізації на підприємстві необхідно враховувати особливості цього процесу, як економічної категорії. По-перше, це динамізм, тобто, процес інтелектуалізації постійно рухається та змінюється. Так, у ринкових умовах постійно змінюються активність персоналу, інноваційні розробки тощо. Тому процес інтелектуалізації у статистиці розглядаються дуже умовно і без відображення їхнього рівня у реальному житті.

По-друге, процес інтелектуалізації діяльності на підприємстві потребує застосування широкого спектра прийомів та методів в управлінні ним, що ускладняється відсутністю абсолютно точних методів виміру. Важливу роль відіграє й та обставина, що інтелектуалізація діяльності впливає на економічний результат діяльності підприємства

Дослідження сутності інтелектуалізації діяльності підприємства дозволило розробити загальні критерії ефективності системи управління процесом інтелектуалізації на підприємстві та графічно їх інтерпретувати на рис.2.

Враховуючи приведені критерії ефективності системи управління процесом інтелектуалізації на підприємстві можна сформулювати ряд вимог до формування системи управління ними, що будуть визначатися особливостями практичної діяльності підприємства.

Висновки. Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що використання критеріїв управління процесом інтелектуалізації на підприємстві створює основу високих темпів розвитку підприємства, досягнення необхідних кінцевих результатів його господарської діяльності та постійного росту його ринкової вартості. Їх перелік може бути розширений, проте без врахування розглянутих критеріїв не можливо розраховувати на створення ефективної системи управління процесом інтелектуалізації діяльності на підприємстві.

Рисунок 2 – Систематизація різних підходів щодо основних критеріїв управління процесом інтелектуалізації на підприємстві

Джерело: складено автором за [1,2,8]

Література:

1. Ахтямов М.К., Кузнецова Н.А., Саакова Л.В. Интеллектуализация предпринимательства как объективная закономерность развития экономики знаний // Российское предпринимательство. — 2011. — № 4 Вып. 2 (182). — С. 16-24.
2. Бережнов Г.В. Интеллектуализация деятельности предприятия // Креативная экономика. - 2007. - № 2 (2). - С. 84-91
3. Габор С.С. Ефективність як економічна категорія / С.С. Габор, В.С. Габор // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. - С. 14–17.
4. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України :

монографія / А.В. Куценко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с

5. Рябкова О.В. Сутність результативності та ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Рябкова. – Режим доступу : [http://mev-](http://mev-hnu.com/load/2013/7_konkurentnij_potencial_pidpriemstva_metodi_ta_mekhanizmi_pidvishhennja/37-1-0-246)

[hnu.com/load/2013/7_konkurentnij_potencial_pidpriemstva_metodi_ta_mekhanizmi_pidvishhennja/37-1-0-246](http://mev-hnu.com/load/2013/7_konkurentnij_potencial_pidpriemstva_metodi_ta_mekhanizmi_pidvishhennja/37-1-0-246).

6. Системи управління якістю. Вимоги : ДСТУ ISO 9001-2001. – [Чинний від 2001-06-27]. – К. : Держстандарт України, 2001. – 25 с. – (Національні стандарти України)

7. Файоль А. Управление – это наука и искусство / А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд. – М.: Республика, 1992. – 351 с.

8. Цыганов В.В., Бородин В.А., Шишкин Г.Б. Интеллектуальное предприятие: механизмы овладения капиталом и властью (теория и практика управления эволюцией предприятия). – М.: Университетская книга, 2004. – С. 24-26

References:

1. Akhtiamov, M.K., Kuznetsova, N.A. & Saakova L.V. (2011) Yntellektualyzatsiya predprynymatelstva kak obektyvnaia zakonomernost razvytiya ekonomyky znanyi [Intellectualization of entrepreneurship as an objective law of the development of the knowledge economy] Russian Entrepreneurship, 4, 2 (182), 16-24 [in Russian]

2. Berezhnov H.V. (2007)/ Yntellektualyzatsiya deiatelnosti predpriyatiya [Intellectualization of enterprise activities] Creative economics, 2 (2), 84-91 [in Russian]

3. Habor S.S. (2007)/ Efektyvnist yak ekonomichna katehoriya [Efficiency as an economic category] Innovative economics, 7, 14-17 [in Ukrainian]

4. Kutsenko A.V. (2008) Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya efektyvnistyu diyal'nosti pidpryyemstv spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrayiny [Organizational and Economic Mechanism for Managing the Efficiency of the Enterprises of Consumer Cooperatives in Ukraine], Poltava: RVV PUSKU [in Ukrainian]

5. Ryabkova O.V. Sutnist rezultatyvnosti ta efektyvnosti diyal'nosti pidpryyemstva [The essence of the effectiveness and efficiency of the enterprise], Retrieved from http://mev-hnu.com/load/2013/7_konkurentnij_potencial_pidpriemstva_metodi_ta_mekhanizmi_pidvishhennja/37-1-0-246.

6. Systemy upravlinnia yakistiu. Vymohy [Quality Management Systems. Requirements]. (2001). DSTU ISO 9001-2001 from 27th June 2001. Kyiv: Derzhstandart Ukraine [in Ukrainian].

7. Faiol A., Emerson G., Taylor F. & H. Ford (1992). Upravleniye – eto nauka i iskusstvo [Management is a science and an art], M.: Republic [in Russian]

8. Tsyhanov, V.V., Borodyn, V.A. & Shyshkyn, H.B. (2004) Intellectual enterprise: mechanisms for mastering capital and power (theory and practice of managing the evolution of an enterprise)– M.: Unyversytetskaia knyha, 24-26 [in Russian]

Abstract. In the modern period of intellectualization management as a single process, which would determine all enterprise policies do not exist. The creation of systems for managing the intellectualization process in modern conditions is at a level where business leaders and economists have already realized the value of intellectualization of activities, but do not yet have sufficient knowledge in this area due to the lack of a corresponding theoretical basis for the development and implementation of an effective system for managing the enterprise intellectualization process. Therefore, in the work based on the research conducted graphically interpreted approaches to define the concept of "management efficiency". They include: process approach, system approach, target approach and process-oriented approach.

The research of existing systems of management of the process of intellectualization of the enterprise activity allowed to develop general criteria of the efficiency of the management system of the process of intellectualization in the enterprise, which form the basis of high rates of enterprise development, achieve the necessary final results of its economic activity and the constant growth of its market value. Their list can be expanded, but without taking into account the criteria considered it is impossible to rely on creating an effective system for managing the process of intellectualization of activities in the enterprise.

Key words: *efficiency of management; management system; the process of intellectualization; performance criteria*

УДК 635.21

**EFFICIENCY OF MANAGEMENT AFE «SANRIZE»
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ КФХ «САНРАЙЗ»****Voytsekhovskiy V.I. / Войцеховский В.И.***c. a. s., as.prof. / к. с.-х. н., доц.***Shish A.M. / Шиш А.Н.***c. e. s. as.prof. / к. е. н., доц.***Yarmolenko E. / Ярмоленко Е.***Magistr / магистр**National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kiev**Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г.Киев***Orlovskiy N.I. / Орловский Н.И.***c. a. s., as.prof. / к. с.-х. н., доц.**Zhytomyr National Agroecological University**Житомирский национальный агроэкологический университет*

Аннотация. В статье проанализирована рентабельность выращивания разных зерновых культур в зоне Лесостепи Украины в условиях КФХ «Санрайз». Установлено, что наиболее рентабельно выращивать пшеницу озимую, ячмень и сою - наблюдали рентабельность более 50%.

Ключевые слова: культуры, выращивание, рентабельность.

Зерновая отрасль является одной из важнейших составных частей агропромышленного комплекса Украины, а зерно и продукты его переработки имеют для страны стратегическое значение. Экспорт и импорт зерна - необходимая составляющая зернового рынка, один из основных механизмов его стабилизации, обеспечения «справедливых» цен на зерно при рыночной экономике [2, 5, 7].

В последние годы в Украине зерновой рынок изменяется, приспособляясь к мировой конъюнктуре. Платежеспособный спрос на хлебобулочные изделия удовлетворяются полностью, ассортимент продукции достаточно широкий. В сельском хозяйстве производство зерна традиционно один из важнейших источников доходов для сельскохозяйственных производителей. Повышение эффективности производства и переработки сельскохозяйственных культур является одной из важных проблем развития АПК, в том числе и для зерна [1, 4, 6, 8].

В рамках нашего исследования в соответствии с задачами анализа эффективности производства основных культур в КСХ «Санрайз» Киевской области и пути повышения эффективности хозяйствования.

Материалы и методы исследований. Исследования проведены на кафедре технологии хранения, переработки и стандартизации продукции растениеводства им. проф. Б.В.Лесика Национального университета биоресурсов и природопользования Украины. Данные хозяйственной деятельности крестьянского фермерского хозяйства "Санрайз".

Результаты исследований. Выращивание почти всех сельскохозяйственных культур в условиях Лесостепи Украины рентабельно в разной степени. В связи с огромным экспортом масличных, бобовых и

кукурузы цена на рынке держится, но значительно ниже мировой. Хозяйства с малыми объемами производства в неконкурентных условиях вынуждены сбывать продукцию по ценам рынка. Большинство хозяйств имеют ограниченные возможности кредитования. Рентабельность по культурах кардинально отличается.

Сравнительно нормальная рентабельность выращивания сои – более 50%.. Хорошую рентабельность имеет пшеница и ячмень – более 4%, хотя резерв максимума урожайности не достигнут, поэтому есть перспектива повышения показателя. В среднем по стране показатель рентабельности зерновых в 2017 году не превышал 33%. Следует отметить, что хозяйство выращивает озимую пшеницу и ячмень для обеспечения высококачественной соломой животноводческие предприятия, что значительно добавляет рентабельности. Уровень урожайности имеет огромный потенциал, который можно реализовать путем интенсификации, внесения удобрений на запланированную урожайность, оптимальная пестицидная нагрузка и т.д.

В хозяйстве ищет возможность выращивания качественного картофеля для производства чипсов. Запланировано строительство современного хранилища.

Экономическая эффективность выращивания культур в КФХ «Санрайз»

Культура	Урожайность продукции, т/га	Рентабельность,
Пшеница озимая (фураж)	3,7	47,8
Ячмень (фураж)	3,3	43,4
Картофель (пищевая)	21,1	7,2
Соя	3,4	56,3

Выводы и предложения. В условиях Лесостепи Украины наиболее выгодно выращивать сою и зерновые. В дальнейших исследованиях целесообразно изучить качество полученного урожая в зависимости от сорта и погодных условий выращивания, что бы повысить рентабельность производства. Проведенная оценка эффективности производственной деятельности указывает, что в данных грунтово-климатических есть большой потенциал повышения продуктивности за счет использования инновационных факторов. Данные целесообразно учитывать при планировании выращивания разных культур в зоне Лесостепи Украины.

Литература:

1. Наукові основи ефективності використання виробничих ресурсів у різних моделях технологій вирощування зернових культур: монографія / Камінський В. Ф. [та ін.]. – К.: Вінченко, 2017. - 575 с.
2. Подпратов Г.І., Скалецка Л.Ф., Войцехівський В.І. Товарознавство

продукції рослинництва. – К.: Арістей. – 2005. – 256 с.

3. Романов В.Н., Заушинцева А.В., Кожевников Н.В. Оценка технологий возделывания зерновых культур // <http://www.stav-ikc.ru/index.php/tekhnologii-dlya-s-kh-proizvodstva/1371-otsenka-tekhnologij-vozdelyvaniya-zernovykh-kultur>.

4. Рудницька А.С. Рівень ефективності інноваційного розвитку зерновиробництва // Агроінком. – 2012. – № 10-12. – С. 51-54.

5. Христенко Г.М. Розвиток та напрями підвищення ефективності зернової галузі // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 53(1026). – С. 182–188.

6. Україна у 2017 році експортувала рекордну кількість зерна: експерти озвучили цифри [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ukrayina_u_2017_rotsi_eksportovala_rekordnu_kilkist_zerna_eksperti_ozvuchili_tsifri_n934949.

7. Шпикуляк О.Г., Воскобойнік Ю.Г., Саблук Р.П., Овсянніков О.В. Формування і розвиток ринку зерна в Україні. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. - 190 с.

8. Щоденний внесок аграріїв до скарбниці України \$18 000 000 [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://agroconf.org/content/shchodenniy-vnesok-agrariyiv-do-skarbnici-ukrayini-18-000-000-uak>.

References:

1. Kaminsky V. F. (2017). Naukovi osnovi efektyvnost vikoristannya virobnichih resursiv u riznih modelyah tehnologiy viroschuvannya zernovih kultur: monografiya [Scientific bases of efficiency of use of productive resources in different models of technologies of growing of cereals: monograph]. – K.: Vinnichenko, - 575p.

2. Podpriatov G.I., Skaletska L.F., Voitsekhivsky V.I. (2005). Tovaroznavstvo produktsii roslinnitstva [Commodity study of crop production]. - K.: Ariste, - 256 p.

3. Romanov V.N., Zaushyntseva A.V., Kozhevnykov N.V. (2016). Otsenka tekhnolohiyi vozdelyvaniya zernovykh kultur [Evaluation of technologies for cultivation of cereals]. – // <http://www.stav-ikc.ru/index.php/tekhnologii-dlya-s-kh-proizvodstva/1371-otsenka-tekhnologij-vozdelyvaniya-zernovykh-kultur>.

4. Rudnytska A.S. (2012). Riven efektyvnosti innovatsiinoho rozvytku zernovyrobnytstva [Level of efficiency of innovative development of grain production]. – in Ahroinkom, № 10-12. – pp. 51-54.

5. Khrystenko H.M. (2013). Rozvytok ta napriamy pidvyshchennia efektyvnosti zernovoi haluzi [Development and directions of increasing the efficiency of the grain industry]. – in Visnyk NTU «KhPI». Serii: Aktualni problemy upravlinnia ta finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva [Bulletin of the NTU "KhPI". Series: Actual problems of management and financial and economic activity of the enterprise]. – Kharkiv. 53(1026). pp. 182–188.

6. Ukraina u 2017 rotsi eksportovala rekordnu kilkist zerna: eksperty ozvuchyly tsyfry [Ukraine in 2017 exported a record amount of grain: the experts voiced numbers]. [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: https://24tv.ua/ukrayina_u_2017_rotsi_eksportovala_rekordnu_kilkist_zerna_eksperti_ozvuchili_tsifri_n934949.

7. Shpykuliak O.H., Voskoboinik Yu.H., Sabluk R.P., Ovsiannikov O.V. (2008). Formuvannia i rozvytok rynku zerna v Ukraini [Formation and development of the grain market in Ukraine]. K.: NNTs IAE. p. 190.

8. Shchodennyi vnesok ahrariiv do skarbnytsi Ukrainy \$18 000 000 [Daily contribution of agrarians to the Ukrainian treasury \$18000000]. (2012). Rezhym dostupu: <http://agroconf.org/content/shchodenniy-vnesok-agrariyiv-do-skarbnici-ukrayini-18-000-000-uak>.

The article analyzes the profitability of growing various grain crops in the forest-steppe zone of Ukraine in the conditions of the farm "Sunrise". It was found that the most profitable way to grow winter wheat, barley and soybean - observed a profitability of more than 50%.

Key words: culture, growing, profitability.

УДК 658.512:338.367

OPERATING MANAGERS' ACTION IN CONDITIONS OF OPERATIONAL MANAGEMENT OF PRODUCTION**ДІЇ ОПЕРАЦІЙНИХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ****Moroz L.I. / Мороз Л.І.***Cand. Sc. (Economics), As.prof. / к.е.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5806-0426>*Lviv Polytechnic National University, 12 S. Bandera Str., Lviv-13, 79013, Ukraine**Національний університет «Львівська політехніка», Львів-13, вул. С.Бандери, 12, 79013, Україна*

Анотація. У статті представлені результати аналізу, систематизації та дослідження дій операційних менеджерів підприємства в умовах оперативного диспетчерського регулювання як складової оперативно-виробничого планування виробництва з виділенням основних складових диспетчеризації в масштабі виконання замовлення у підрозділах підприємства при ритмічній роботі всіх робочих місць, дільниць, цехів.

Ключові слова: оперативне управління виробництвом, диспетчеризація виробництва, оперативне диспетчерське регулювання, календарно-планові нормативи, періодичність запуску-випуску деталей, тривалість виробничого циклу, календарно-планові випередження, заділ.

Вступ. Організація ритмічної роботи на будь-якому підприємстві, що є умовою його ефективної діяльності, вимагає проведення багатьох організаційно-технічних заходів, спрямованих на досягнення злагодженої роботи всіх підрозділів підприємства та їх взаємозв'язку на всіх стадіях виробництва.

Однак, останнім часом в сучасних умовах господарювання на більшості вітчизняних підприємств спостерігається тенденція децентралізації внутрішньовиробничого планування, внаслідок чого скорочуються централізовані служби планування, а функції оперативного управління виробництвом перекинуто на керівництво та операційних менеджерів підрозділів, що одержали замовлення на виготовлення нової продукції. Тому перед операційними менеджерами стоять складні всеохоплюючі завдання з вирішенням багатьох організаційно-технічних заходів.

У першу чергу до організаційно-технічних заходів оперативного управління виробництвом відноситься диспетчеризація виробництва або оперативне диспетчерське регулювання, яке є важливим етапом планування будь-якого виробництва [1-3].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основними складовими диспетчеризації є централізований контроль і безперервне оперативне управління поточним ходом виробництва в масштабі виконання всього замовлення у всіх структурних підрозділах підприємства при ритмічній роботі всіх робочих місць, дільниць, цехів і рівномірному випуску продукції.

Диспетчерський контроль полягає в перевірці менеджерами строків

запуску і випуску заготовок, деталей і складальних одиниць по цехах, а також у комплектуванні складання виробів деталями і складальними одиницями в установлені терміни з дотриманням відповідних планів-графіків роботи виробничих ділень [4-7].

Для побудови планів-графіків роботи виробничих ділень необхідні такі відомості:

- технологічні маршрути обробки деталей з назвою операцій, які виконуються;
- перелік застосовуваного обладнання і норм часу на обробку;
- закріплення деталеоперацій за верстатами;
- місячне виробниче завдання по деталях кожної назви і періодичності запуску їх в обробку.

Періодичність запуску-випуску деталей в обробку (t_{36}) розраховують як відношення прийнятого розміру партії (n) до середньодобової потреби в даній деталі ($n_{доб}$):

$$t_{36} = \frac{n}{n_{доб}}. \quad (1)$$

Періодичність запуску розраховують за операцією, де питома вага підготовчо-заключного часу є більшою. Формула для розрахунків періодичності запуску дає наближену величину розрахункового періоду, а дійсний період необхідно уточнювати, виходячи із завдань ефективного використання обладнання і зростання продуктивності праці.

Розмір партії і періодичність запуску визначаються окремо за кожною назвою деталі залежно від коефіцієнта втрат, що пов'язані із переналагодженням обладнання. З метою спрощення оперативного планування й регулювання ходу виробництва і створення умов для ритмічної роботи менеджером рекомендується уніфікувати одержані результати періодичності запуску різних деталей, зводити їх до двох-трьох альтернативних варіантів.

Після визначення величини партії та періодичності запуску розраховують тривалість виробничого циклу. В серійному виробництві її визначають як діючу розрахункову норму стосовно кожного вузла.

Нормативна тривалість виробничого циклу партії деталей (t_u) визначається за формулою:

$$t_u = \left(n \sum_{pm} \frac{t}{S t_{mo}} + m \frac{t_{mo}}{S t_3} \right) K_{nap} + t_{np}, \quad (2)$$

де m – кількість операцій технологічного процесу обробки партій; t – норма часу на операцію; n_{pm} – кількість робочих місць, паралельно зайнятих на операції; S – кількість змін за добу; t_{mo} – міжопераційний час; t_3 – тривалість зміни; K_{nap} – коефіцієнт паралельності; t_{np} – час природних процесів,

На основі тривалості виробничого циклу, розрахованого для кожного цеху, встановлюють календарно-планові випередження, які потрібні для визначення й дотримання строків запуску і випуску партій деталей по цехах, де проводиться їх обробка.

При визначенні випереджень необхідно враховувати резервне випередження між випуском партії із попереднього цеху і запуском її в наступний цех, що необхідно на випадок затримки випуску партії деталей із попереднього цеху або передчасного запуску партії до наступного цеху. В резервне випередження включається і міжцеховий час, який складається із часу оформлення документів і транспортування партії деталей з цеху в цех. Звичайне резервне випередження дорівнює кільком дням (два-пять), але воно часто буває недостатнім, тому для забезпечення запуску партії деталей необхідно, щоб між двома суміжними цехами завжди знаходився запас деталей, що дорівнює розміру партії деталей наступного цеху.

У серійному виробництві випередження запуску (випуску) партії деталей можуть бути виражені не в робочих днях, а кількістю виробів, на які запуск деталей у даному цеху повинен випереджати випуск виробів із складання.

Випередження запуску партії деталей може бути зменшене скороченням тривалості виробничих циклів і резервних випереджень, а також скороченням і вирівнюванням ритмів партій деталей по цехах. При вирівнюванні ритмів партій деталей за рахунок збільшення менших ритмів одночасно збільшується тривалість виробничих циклів у відповідних цехах.

Завершальним етапом при розрахунку календарно-планових нормативів є визначення величини заділів, які в даний час перебувають на різних стадіях виробничого процесу, характеризуючи незавершене виробництво в натуральному виразі. Заділи є матеріалізованим відображенням випередження запуску партії деталей, складальних одиниць чи виробів і вимірюються їх кількістю або кількістю днів, на які забезпечуються потреби виробництва в них. Пропорційність і ритмічність випуску продукції не можна забезпечити без дотримання встановлених випереджень запуску і випуску та необхідних заділів. Надлишкові й некомплектні заділи збільшують потребу в обороті коштів і уповільнюють їх оборотність.

На основі нормативної величини партії, тривалості виробничого циклу і планового завдання щодо виготовлення даної деталі, розраховують цикловий заділ, середня величина (Z_u) якого дорівнюється:

$$Z_u = t_u \cdot n_{cd}, \quad (3)$$

де t_u – тривалість виробничого циклу; n_{cd} – середня добова потреба деталей складального цеху.

Складські заділи складаються з оборотних заділів (складські запаси заготовок деталей, що повсякденно застосовуються в цехах) і страхових (резервних) заділів. Максимальний складський заділ є сумою страхової (Z_{cmp}) і оборотної ($Z_{об}$) частин у момент надходження чергової партії деталей:

$$Z_{max} = Z_{cmp} + Z_{об}. \quad (4)$$

Страхові (резервні) заділи утворюються при резервних випередженнях між суміжними цехами і призначені для ліквідації перебоїв у ході виробництва й забезпечення безперервності складання і випуску виробів. Визначають страхові заділи аналогічно цикловим заділам, вони можуть бути створенні заздалегідь

обробкою в кожному цеху тієї кількості деталей, яка потрібна для створення резервних заділів між усіма наступними цехами.

В умовах реального виробництва на ці особливості операційні менеджери повинні звертати увагу і пристосовувати їх до конкретних виробничих процесів.

Загалом диспетчеризація носить профілактичний характер, тобто операційний менеджер повинен завчасно виявити і ліквідувати відхилення від встановлених планів-графіків і поточних завдань. Таким чином, для правильної та ефективної диспетчеризації виробництва менеджерам необхідно дотримуватися таких основних умов:

- оперативне регулювання виконання завдань повинне базуватися на обґрунтовано складених виробничих програмах, завданнях і календарних планах-графіках;
- контроль за ходом виробництва повинен здійснюватися на основі даних оперативного обліку і точної оперативної інформації про фактичне виконання замовлення;
- операційний менеджер повинен бути наділений достатніми правами щодо поточного регулювання ходу виробництва при виконанні замовлення і мати в своєму розпорядженні необхідні технічні засоби для підвищення ефективності й оперативності роботи.

За відсутністю цих умов диспетчеризація може бути зведена до простої реєстрації неполадок, що порушують план-графік виконання замовлення. Тобто диспетчерський контроль відрізняється від контролю, що здійснюється керівниками підрозділів, оскільки він стосується в основному взаємної злагодженості всіх підрозділів підприємства і всіх стадій виробничого процесу виготовлення деталей і складальних одиниць. Слід пам'ятати, що в умовах одиничного і дрібносерійного виробництва основними об'єктами диспетчерського контролю є саме строки виконання замовлення і оперативна підготовка до виконання поточних завдань. Але при будь-якому типі виробництва незмінними об'єктами диспетчерського контролю залишаються випуск підприємством товарної продукції і забезпечення виробництва всім необхідним. Поточний контроль і регулювання ходу виробництва, які здійснюють операційні менеджери в умовах диспетчерських функцій, спрямовані, в основному, на виконання виробничих програм, завдань і календарних планів-графіків протягом доби.

Для забезпечення нормального ходу виробництва на найближчий період (тиждень, декада) здійснюється перспективна диспетчеризація за двома напрямками - поточне регулювання ходу виробництва і систематичне повідомлення про стан виконання замовлень.

Традиційний підхід до організації виробництва передбачає створення страхових запасів (сировини, матеріалів, комплектуючих деталей, вузлів) для попередження простоїв у виробничому процесі. Відомі японські інформаційні системи «Канбан» та «Точно в термін» забезпечують оперативне регулювання кількості виготовленої продукції на кожній стадії виробництва [8, 9]. Однак, в умовах ринку створення страхових запасів, збільшення обсягів незавершеного

виробництва приводить до зростання витрат виробництва, та збільшення цін на продукцію, що не є ефективним для забезпечення конкурентоспроможності підприємств.

Висновки.

Проведені дослідження показали, що основними умовами ефективного виконання одержаного завдання, дотримання ритмічності виробництва та вирішення організаційно-технічних заходів є:

- своєчасна підготовка операційним менеджером змінно-добових завдань і первинної документації;
- контроль за дотриманням робітниками технологічної дисципліни;
- контроль за своєчасним та безперебійним завантаженням робочих місць матеріалами та інструментами;
- контроль за утриманням в належному стані обладнання.

Розглянуті в статті питання вимагають подальшого уточнення і прив'язки до конкретного виробництва і поставлених замовниками завдань, які в свою чергу, охоплюють чисельність кадрів, фонд їх заробітної плати, витрати виробництва та очікуваний прибуток. Таким чином, дії операційних менеджерів на підприємстві повинні бути спрямовані на прийняття ефективних управлінських рішень з метою попередження і ліквідування відхилень у функціонуванні виробничих процесів та розвитку й оперативного регулювання всього виробництва.

Література

1. Мороз В.С. Організація виробництва / В.С. Мороз, А.С.Тельнов. – Львів: «Новий Світ-2000», 2007. – 256 с.
2. Плоткин Я.Д. Организация и планирование приборостроительного производства / Я.Д. Плоткин, О.К. Янушкевич. – Львов: Світ, 1992. – 324 с.
3. Организация и планирование машиностроительного производства / Под ред. М.И. Ипатова, В.И. Постникова, М.К. Захаровой. – М.: Высш.шк., 1988. – 367 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Производственный менеджмент: Учебник / Р.А. Фатхутдинов. СПб.: Питер, 2011. – 496 с.
5. Кожекин Г.Я. Организация производства / Г.Я.Кожекин, Л.М. Сеница. – Минск: ИП «Экоперспектива», 1998. – 334 с.
6. Экономика и организация производства: Учебник / Под ред. Ю.И. Трещевского, Ю.В. Вертаковой, Л.П. Пидоймо. – М.: ИНФРА-М, 2016 – 384 с.
7. Раздорозный А.А. Организация производства и управление предприятием: Учеб. пособие / А.А. Раздорозный. М.: Экзамен, 2009. – 877 с.
8. Как работают японские предприятия (перевод с англ.)/ Под ред. Я. Мондена, Р.Сибакawy, С.Такаянаги, Т. Нагао. – М.: Экономика, 1989. – 262 с.
9. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент: Навч. посібник. Вид. 2-ге / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 532 с.

References:

1. Moroz V.S., Telnov A.S. (2007). Organization of production. Lviv: "New World-2000".
2. Plotkin Ya.D., Yanushkevich O.K. (1992). Organization and planning of instrument manufacturing. Lviv: World.
3. Organization and planning of machine-building production (1988). Ed. M.I. Ipatova, V.I. Postnikova, M.K. Zakharova. Moscow: High school.
4. Fatkhutdinov R.A. (2011). Production Management. St. Petersburg: Peter.
5. Kozhekin G.Ya., Sinitsa L.M. (1998). Organization of production. Minsk: IP Ecoperspectiva.
6. Economics and organization of production. (2016). Ed. Yu.I. Treshchevsky, Yu.V. Vertakova, L.P. Pidymo. Moscow: INFRA-M.
7. Razdorozhny A.A. (2009). Organization of production and enterprise management. Moscow: Exam.
8. How Japanese enterprises work (translated from English) (1989). Ed. J. Mondena, R. Sibakavy, S. Takayanagi, T. Nagao. Moscow: The Economy.
9. Vasilenko V.O., Tkachenko T.I. (2005). Production (operational) management. Kyiv: Center for Educational Literature.

Abstract. *The article presents the results of analysis, systematization and investigation of the actions of the company's operational managers in the context of operational dispatch regulation as a component of operational production planning with the allocation of the main components of dispatching in the scale of the order fulfillment in the enterprise subdivisions with rhythmic work of all workplaces, sections, workshops.*

Dispatch control consists in checking by managers the terms of input-output of the half-finished products, parts and assembly units in the shops, as well as in gathering of the products' assembly by the parts and assembling units on time, in accordance with the relevant work schedules of the production sites.

Periodicity of input-output of parts in processing; duration of the production cycle of the batch of parts; calendar-planned outstripping; cyclic, warehousing, insurance reserves are considered as the main calendar and planned guidelines that ensure the on-line management of the current production process.

Keywords: *operative production management, dispatching production, operational dispatching regulation, calendar-planned guidelines, periodicity of input-output of parts, duration of the production cycle, calendar-planned outstripping, reserve.*

Стаття відправлена: 25.09.2018 г.

© Мороз Л.І.

УДК 338.432

ACTUAL ISSUES OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UKRAINE**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ****Mitskevych N.V. / Міцкевич Н.В.***c.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.***Yakovlieva M.O. / Яковлева М.О.***master's degree / магістр**Petro Mohyla Black Sea National University,**Mykolayiv, 68 Desantnykiv Street 10, 54003**Чорноморський національний університет імені Петра Могили,**Миколаїв, 68 Десантників 10, 54003*

Анотація. У статті досліджено актуальні проблеми сільськогосподарської галузі України. Проведено загальний аналіз посівних площ сільськогосподарських культур, визначено їх структуру, наведено показники врожайності. Визначено основні причини зменшення врожайності за останній період, проаналізовано основні фінансові показники діяльності підприємств галузі, досліджено динаміку валової доданої вартості сільського господарства в економіці країни.

Ключові слова: фермерське господарство, інвестиції, фінансові показники діяльності сільськогосподарської галузі.

Вступ.

Сільське господарство завжди було перспективною і розвиненою галуззю України. Однак, за останні роки галузь зазнала збитків, кількість фермерських господарств знизилась на 9% у 2017 р. порівняно з 2013 р. [2]. Для підтримки аграрного сектора Кабінет Міністрів України схвалив програми за ключовими напрямками у рамках Державного бюджету на 2018 рік. Загальна сума підтримки - 6,3 млрд гривень проти 5,5 млрд грн в 2017 р. Пріоритети – розвиток тваринництва, фермерського і кооперативного руху, підтримка садівництва та виробництва української сільгосптехніки [1].

Сьогодні є актуальним проведення постійних досліджень та спостережень за станом сільськогосподарської галузі України для своєчасного виявлення та вирішення наявних загроз.

Основний текст.

Зміцнюючи економіку країни, продовольчу базу країни, збільшуючи кількість робочих місць, аграрний сектор України суттєво сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Проте, маючи такі переваги, сільськогосподарська діяльність залишається ризиковою, адже на результати діяльності впливають непередбачувані кліматичні, природні, біологічні, людські та інші фактори.

За даними Державної служби статистики України [3], сільське господарство України станом на 1 січня 2017 р. забезпечує приблизно 13% валової доданої вартості (236 003 млн грн), кількість зайнятих має тенденцію до зниження, проте ця цифра коливається в межах 3 млн. чоловік, використовується основних засобів вартістю понад 100 млрд грн. У 2017 р. функціонувало 56,1 тисяч суб'єктів господарювання, що використовували 28,2 млн га сільськогосподарських угідь, з них - 19,3 млн га засіяли

сільськогосподарські підприємства. Вироблена в сільському господарстві 1 гривня продукції дозволяє отримувати більше 12 гривень продукції в інших галузях.

Слід додати, що за останні 5 років капітальні інвестиції у сільське господарство збільшилися приблизно з 11568 млн грн до 30155 млн грн, а прямі іноземні інвестиції скоротилися з 680,4 млн дол до 617,0 млн дол.

У статті досліджено посівні площі та структуру фермерських господарств за 2014-2017 рр. (табл.1.)

Таблиця 1

Перелік посівних площ сільськогосподарських культур у 2014 – 2017 рр.

Рік	Сільськогосподарські культури (загалом), тис га	У тому числі культури, тис га			
		Зернові	Технічні	Овочеві, баштанні, коренеплоди і т.д.	Кормові
2014	27239,1	14800,8	8437,4	1899,7	2101,2
2015	26901,8	14738,4	8350,3	1822,9	1990,2
2016	27026,0	14401,2	8851,8	1841,1	1931,9
2017	27585,2	14623,6	9259,1	1844,4	1858,1

Джерело: розроблено на основі даних Державної служби статистики [3]

З таблиці видно, що посівні площі за вказаний період зростають невеликими темпами, також досить незначного впливу зазнає структура посівних площ різними культурами. Слід зазначити, що посів зернових має тенденцію до зменшення, а технічні культури починають займати більшу частку до загальної площі посіву сільськогосподарських культур (рис.1).

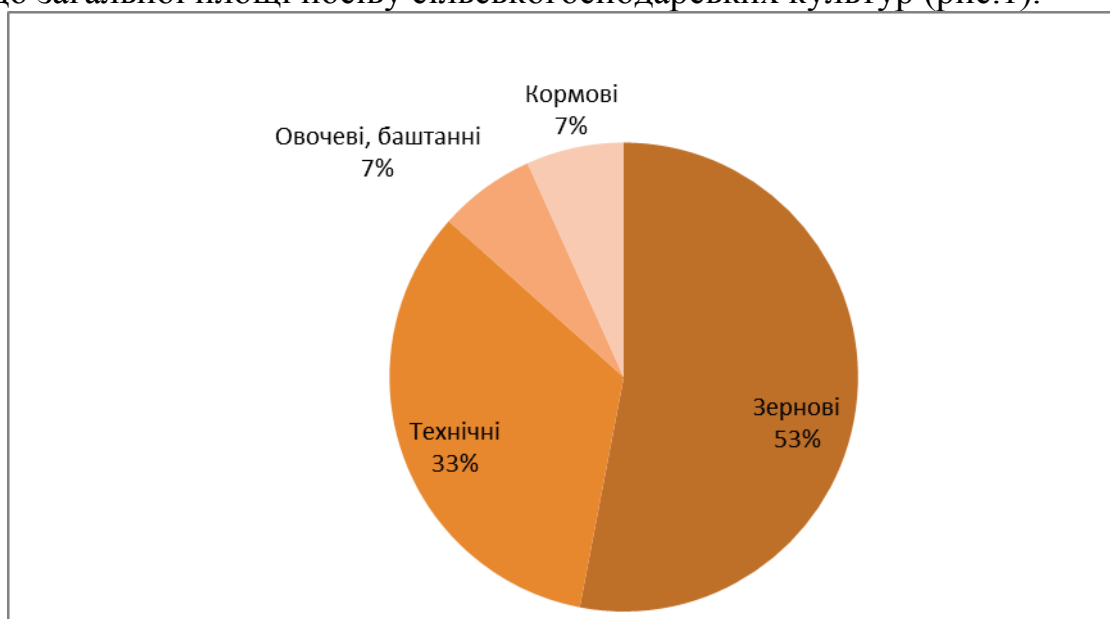

Рис. 1. Структура посівних площ України у 2017 р.

Джерело: [3]

Отже, основну частину площ (53%) засівають зерновими культурами, технічними культурами - 33%, які поступово займають все більшу частку

площ. Овочеві, баштанні, коренеплоди, кормові культури вирощують у значно меншій кількості, проте засіяні ними площі збільшуються.

Протягом 2014-2017 рр. відбуваються зміни площ, урожайності, виробництва основних сільськогосподарських культур (табл.2).

Таблиця 2

Дані площ, урожайності та виробництва основних культур за 2014-2017 рр

Рік	Культури					
	Зернові, зерно-бобові	Овочеві	Олійні	Кормові	Картопля	Соняшник
Площа, з якої зібрано урожай, тис. га						
2014	14627,3	463,8	1584,3	216,6	1342,8	1076,4
2015	14640,9	447,1	1568,5	214,4	1291,0	1040,0
2016	14337,1	447,1	1693,6	208,4	1311,6	1247,3
2017	14560,3	446,3	1826,5	288,4	1323,2	1255,7
Урожайність, ц з 1га						
2014	43,7	207,8	20,4	322,9	176,4	19,4
2015	41,1	206,1	21,0	288,6	161,4	21,6
2016	46,1	210,5	22,5	300,7	165,8	22,4
2017	42,5	207,9	20,6	297,7	167,8	20,2
Виробництво культур, тис т						
2014	63859,3	9637,5	16334,2	6995,2	23693,4	10133,8
2015	60125,8	9214,0	16916,5	6187,5	20839,3	11181,1
2016	66088,0	9414,5	19192,4	6276,9	21750,3	13626,9
2017	61916,7	9286,3	18411,4	6147,9	22208,2	12235,5

Джерело: розроблено на основі даних Державної служби статистики [3]

З таблиці 2 видно, що у період з 2014р. по 2017р. кількість площі, з якої зібрано врожай має тенденцію до зниження (крім олійних, кормових культур та соняшника), що пов'язано зі зменшення посівних площ (табл. 1) в країні, також необхідно зазначити, що певна частка площ залишається незібраною. Наприклад, у 2014 році зерновими культурами було засіяно 14800,8 тис. га, а зібрано - з 14627,3 тис. га, тобто 173,5 тис га (або 1,2%) залишилися незібраними, подібна ситуація спостерігається з іншими культурами, проте частка незібраних площ з часом зменшується, і вже у 2017 році ця різниця скоротилась та склала 63,29 тис га, тобто 0,43%.

Важливо відзначити те, що 2016 рік був більш успішним, порівняно з попередніми роками за показниками врожайності та валового збору сільськогосподарських культур, незважаючи на те, що засіяні площі не збільшились. Аналіз показав, що у 2015 році негативно вплинула засуха на півдні України, в деяких регіонах підземними водами було затоплено поля та пошкоджено ґрунт. На позитивну ситуацію у 2016 році вплинуло застосування

більш ефективних засобів захисту рослин, покращено систему поливу, кліматичні умови були більш сприятливими.

У 2017 - 2018 рр. спостерігались різкі перепади температур, недостатній сніговий покрив, що захищає рослини у разі зниження температури та допомагає зберігати тепло.

Урожайність та виробництво сільськогосподарських культур значно вплинуло на фінансові результати фермерських господарств (табл. 3.).

З вище наведеної таблиці можна зробити висновок, що загалом фінансовий стан сільськогосподарської галузі є позитивним. Фінансовий результат не є збитковим, більшість підприємств є прибутковими і їх кількість збільшується, а чисельність збиткових підприємств зменшується з 21,4% у 2013 р. до 11,1% у 2016 р. Рентабельність діяльності також має позитивний ефект і в порівнянні з 2015 р. зростає на 21,2% у 2016 р. За даними Держстату найбільш рентабельними залишаються зернові культури та соняшник [3].

Таблиця 3

Основні фінансові показники діяльності підприємств галузі сільського господарства, 2013-2016 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016
Чистий прибуток (збиток), млн.грн	26728,4	14925,7	21413,4	102279,0
Господарства, що одержали чистий прибуток				
у відсотках до загальної кількості	78,6	80,3	84,7	88,9
фінансовий результат, млн.грн	33570,1	26186,6	51668,0	127360,1
Господарства, що одержали чистий збиток				
у відсотках до загальної кількості	21,4	19,7	15,3	11,1
фінансовий результат, млн.грн	6841,7	11260,9	30254,6	25081,1
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	16,3	8,3	9,3	30,5
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	22,8	11,7	21,4	43,1
Кількість найманих працівників, тис. осіб	621,8	579,8	528,9	491,4

Джерело: розроблено на основі даних Державної служби статистики [3]

Фінансові результати в галузі сільського господарства є досить мінливими

через виникнення різноманітних некерованих ризиків та впливових чинників, яких не зазнає жодна інша галузь.

Тому, у зв'язку з великою кількістю неминучих та непередбачуваних ризиків (природні, біологічні, кліматичні умови), які призвели до низької врожайності, збитків, банкрутства і ряду інших наслідків багато підприємств припинили свою діяльність.

Станом на 1 листопада 2017 року зареєстровано 45 898 активних сільськогосподарських підприємств, що на 3,7% менше, ніж на аналогічну дату 2016 року. Згідно з інформацією аналітичного департаменту Української аграрної конфедерації (УАК) за рік в Україні припинили роботу 1 784 сільгосппідприємства, а за останні чотири роки їх кількість скоротилася більш ніж на 5,2% (2525 одиниць). Наприклад, в Одеській області припинило свою діяльність 441 (9,3%) сільськогосподарських підприємств, у Закарпатській – 227, проте Миколаївська область зберегла позитивну динаміку, відкрилося 138 нових підприємств, що є найкращим показником в Україні, далі йдуть Черкаська – 46, Київська – 42 одиниці [4].

Як зазначено вище, певна кількість підприємств сільськогосподарської галузі несе збитки та припиняє свою діяльність, тому останнім часом існує думка, що частка і роль сільського господарства в економіці країни поступово зменшується.

В статті проаналізовано динаміку зростання валової доданої вартості (ВДВ) сільського господарства в економіці України за 2013-2016 рр. (табл 4.).

Таблиця 4

Динаміка валової доданої вартості сільського господарства в економіці України за 2013-2016рр.

Рік	ВДВ України, млн грн	ВДВ с/г галузі, млн грн	ВДВ України, %	ВДВ с/г галузі, %
2013	1262157	113245	100	9,0
2014	1336364	132354	100	9,9
2015	1382719	161145	100	11,7
2016	1681372	236003	100	14,0

Джерело: розроблено на основі даних Державної служби статистики [3]

З отриманих даних видно, що частка валової доданої вартості сільського господарства до його загального обсягу ВДВ в країні у 2016 році збільшилася в 2,1 рази порівняно з 2013 роком. Питома вага досліджуваного виду діяльності також має позитивну тенденцію.

Висновки.

Отже, галузь сільського господарства була і залишається однією з пріоритетних в Україні. Однак, фінансові результати сільськогосподарських підприємств є змінними та мінливими через значну кількість ризиків, які важко передбачити. Основними напрямками вирішення проблем сільськогосподарської галузі в умовах інтеграції України до світового економічного простору є

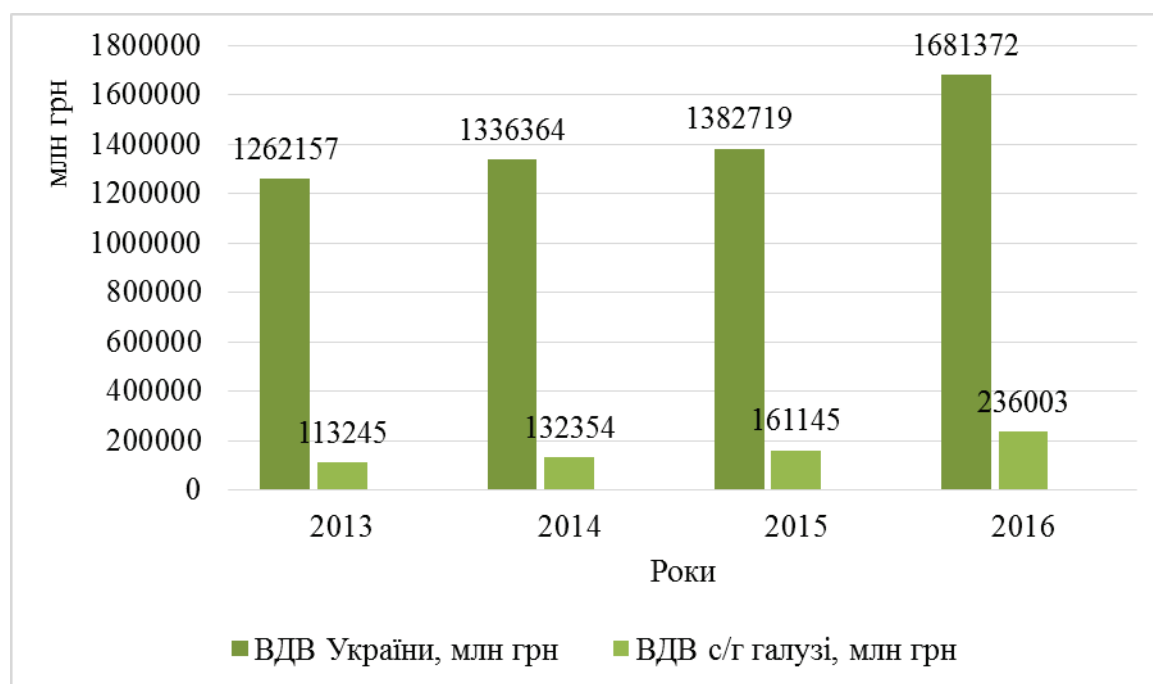

Рис 2. Динаміка валової доданої вартості сільського господарства в економіці України за 2013-2016 рр.

Джерело: [3]

удосконалення механізму надання державної підтримки, визначення пріоритетів розвитку з урахуванням зональних особливостей, забезпечення розвитку інфраструктури ринку сільгосппродукції, інноваційно-інвестиційне зміцнення матеріально-технічної бази галузі.

Литература

1. Офіційний сайт AgroPortal [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://agroportal.ua>.
2. Офіційний сайт АПК-Інформ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.apk-inform.com>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Офіційний сайт української аграрної конфедерації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://agroconf.org/>
5. Росола У.В. Сучасний стан ринку сільськогосподарської продукції / Росола У.В. // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – №2. – С. 46–51.

References:

1. Official site of AgroPortal [Electronic resource] - Resource access mode: <http://agroportal.ua>.
2. Official site of APK-Inform [Electronic resource] - Resource access regime: <https://www.apk-inform.com>.
3. Official site of the State Statistics Service [Electronic resource] - Mode of access to the resource: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Official site of the Ukrainian Agrarian Confederation [Electronic resource] - Resource

access regime: <http://agroconf.org/>

5.Rosola U.V. The current state of the agricultural market / Rosola U.V. // Scientific Bulletin of the Mukachevo State University. - 2017 - №2. - P. 46-51.

Abstract. *The article deals with the actual problems of the agricultural sector of Ukraine. A general analysis of crop area of agricultural crops was carried out, their structure was determined, yield indicators were given. The main reasons for the decrease of yield during the last period are determined, the main financial indicators of the enterprises of the industry are analyzed, the dynamics of gross added value of agriculture in the economy of the country is analyzed.*

Key words: *farm, investment, financial performance of the agricultural sector.*

Стаття відправлена: 25.09.2018 г.

© Міцкевич Н.В.

УДК 657

RETROSPECTIVE APPROACH TO DETERMINATION AND CLASSIFICATION OF CONSTRUCTION ENTERPRISES FINANCIAL RESULTS

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Pavelko O.V. / Павелко О.В.

с.е.с., as. prof. / к.э.н., доц..

ORCID: 0000-0002-2483-2245

National University of Water and Environmental Engineering,

Rivne, Soborna, 11, Ukraine,

Национальный университет водного хозяйства и природопользования,

г. Ровно, Соборная, 11, Украина,

Annotation. Increasing of the profit is the ultimate goal of all businesses, including construction. Different types of profit (loss) according to national accounting standard 17, national accounting standard 22, national accounting standard 24 are selected. A retrospective approach to the determination of net profit is proposed. The accounting aspect of the essence of the financial result is highlighted. The methodology for calculating the income tax and, accordingly, calculating the net profit of enterprises in different years is investigated. The classification of financial results is conducted. Types of profit in the works of national and foreign scientists of the construction economy are discovered.

Keywords: construction; accounting; construction enterprise; financial results; profit; type of economic activity.

Introduction. Maximization of financial results is the main goal of the activity of every economic entity, so as improving the material position of employees and owners, the possibility of introducing scientific and technological progress, expansion of volumes, fulfillment of obligations to counteragents and the budget, diversification of activities directly depends on the effectiveness of management. Profit is the final result of the functioning of economic entities. Having a profit, every business entity seeks to use it most effectively, since the direction of distribution of profits depends on the development of the enterprise in the future, its resistance to changes in the external and internal environment, and so on.

The directions of distribution of profit are important to all interested persons directly involved in its receipt. In order to provide proper reflection of operations related to the formation and distribution of profit in the construction companies' reports, it is advisable to investigate the retrospective approach to determination and classification of financial results of construction enterprises.

The problems outlined are partly covered in scientific works of I. Blank [1], M. Skrypnyk [2], V. Sopko, M. Benko [3], A. Zagorodniy [4], O. Osadchi [5], I. Polischuk, M. Kolesnikova [6], L. Napadovskaya [7], I. Panchenko [8], Y. Lebedzevich [9], L. Dyadechko [10] etc.

Problematic aspects of the classification of financial results of construction enterprises are investigated in the monograph of Z.-M. Zadorozhny [11], manuals by A. Tugay, E. Shilova, A. Goyko [12], N. Verkhovizovoy, D.L. Levchinsky, O. Gerasimova, O. Shcheglova [13], P. Rogozhin [14].

Basic text. From the standpoint of accounting in the current national accounting standards, the usage of different phrases, in which there is the notion of profit (loss) is regulated, in particular (table 1): gross: profit (loss); financial result from operating activities: profit, loss; financial result before tax: profit, loss; profit (loss) from discontinued operations after tax; net financial result: profit, loss; net profit (loss) per one ordinary share; adjusted net profit (loss) for one ordinary share; accounting profit (loss); tax profit (loss).

According to Table 1 it can be stated that various types of profit (loss) that arise as a result of their phased calculation are determined according the National accounting standard 1 «General requirements for financial statements».

Table 1

Types of profit (loss) according to national accounting standards

№ 3/II	National accounting standard 1 «General requirements for financial statements»	National accounting standard 17 «Income tax»	National accounting standard 22 «The Influence of Inflation»	National accounting standard 24 «Earnings per share»
1.	Gross: profit (loss)	Accounting profit (loss)	Profit (loss) from the influence of inflation on monetary items	Adjusted net profit (loss)
2.	Financial result from operating activities: profit, loss	Tax profit (loss)	-	-
3.	Financial result before tax: profit, loss	-	-	-
4.	Profit (loss) from discontinued operations after tax	-	-	-
5.	Net financial result: profit, loss	-	-	-
6.	Net profit (loss) per one ordinary share	-	-	Net profit (loss) per one ordinary share
7.	Adjusted net profit (loss) per one ordinary share	-	Adjusted net profit per one ordinary share	Adjusted net profit per one ordinary share

Instead, National accounting standard 17 operates with the notions of accounting (calculated on the basis of accounting and reflected in the statement of financial results) and tax profit (loss) (determined in accordance with the requirements of tax legislation).

We consider such a distinction to be inappropriate, since the profit tax is determined by the accounting rules, taking into account tax differences. Therefore, in National accounting standard 17 it is necessary to make appropriate changes, on

which it is expedient to use exclusively the notion of accounting profit. The concept of tax revenue was relevant in 1991-2016, as indicated by the table 2.

Table 2

Determination of net profit: a retrospective approach

Period	Regulatory document	Tax object tax on profit	Tax rate, %	Formula for determining net profit
1991 – 1995	Law of Ukraine "On Taxation of Income of Enterprises and Organizations" № 2146-XII, 21.02.1992.	Gross income of the enterprise (the amount of income from the sale of products (works, services), other tangible assets and property, intangible assets and income from non-operating operations, reduced by the amount of costs for these operations	35	Financial result before tax - Gross income *0,35
1995 – 1997 (1 semester)	Law of Ukraine "On Corporate Profit Tax" № 334/94, 28.12.1994	The correction of the amount of balance profit, which allowed avoiding double taxation, was determined	30	Financial result before tax - Adjusted balance sheet profit*0,3
1997 (2 semester) – 2003	Law of Ukraine "On Taxation of Profits of Enterprises" in the wording of 22.05.97p. № 283/97	The reduction of the amount of adjusted gross income for the reporting period to the amount of the taxpayer's gross expenses and the amount of depreciation deductions		Financial result before tax - (Gross income – gross losses – amortization) *0,3
2004 – 2011 (1 quarter)			25	Financial result before tax - (Gross income – gross losses – amortization) *0,25,
2011 (2 quarter) – 2011 (4 quarter)	Tax Code of Ukraine № 2755-VI, 02.12.2010	Profit with source of origin from Ukraine and abroad, determined by reducing the amount of income of the reporting period to the cost of sold chefs, services rendered and the amount of other expenses of the reporting period	23	Financial result before tax - (Income-Cost-other losses)*0,23
2012			21	Financial result before tax - (Income-Cost-other losses)* 0,21
2013			19	Financial result before tax - (Income-Cost-other losses)*0,19
2014			18	Financial result before tax - (Income-Cost-other losses)*0,18
2017 (1 quarter) – to this day			18	Financial result before tax - (Financial result before tax - temporary differences)*0,18

Consequently, in different years, due to changes in legislation, the methodology for calculating the income tax and, accordingly, calculating the net profit of enterprises, differed.

Another notion that occurs at once in three documents (National accounting standard 1, National accounting standard 22, National accounting standard 24), is the adjusted net profit per one ordinary share. Its value is calculated by dividing the adjusted net profit (loss) into the adjusted average annual number of ordinary shares that are in circulation. This term is used by joint-stock companies. The generalizations of the classifications of financial results, presented in the scientific developments of scientists, namely: a list of their proposed classification features, are given in Table. 3.

Table 3

Classification signs of financial results in the works of national and foreign scientists

№	Classification signs	M. Skrypnyk [2, p. 287]	Z. Zadorozhny [11 p. 104-106]	I. Polischuk [6, c. 246]	L. Leshchenko [15]	I. Blank [1, p. 17]	L. Dyadechko [10, p. 17]	A. Zagorodniy [4, p. 714]	I. Panchenko [81, p. 238]	O. Viknianskaya [132]	V. Sopko [3, p. 316]	O. Osadcha [5]	L. Kovalenko [16, p. 131]	Author's point of view
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Sources of formation	+			+	+	+			+			+	+
2.	Type of accounting		+											+
3.	Degree of taxation		+											+
4.	Objectives of the definition			+						+				
5.	Type of production		+											+
6.	Method of calculation			+			+			+				
7.	Inflation component								+					
8.	The process of formation								+		+			+
9.	Country of receipt									+				
10.	Volumes						+							
11.	Assessment method						+			+				+
12.	The implementation process		+											
13.	Frequency of profit	+				+		+						+
14.	Activities	+	+	+	+	+					+		+	+
15.	Ordinary activity										+			
16.	The nature of the activity							+	+	+				
17.	Degree of use								+					
18.	Nature of expenses which are not taken into account	+												+

19.	Composition of elements generating profits	+			+	+		+	+			+	+	+
20.	Character of profit taxation	+				+	+	+	+		+			+
21.	The nature of the inflationary "cleaning" of profits	+		+		+								+
22.	Period of profit generation	+		+		+		+			+	+		+
23.	The nature of profit	+			+	+		+	+		+	+	+	+
24.	Planned results		+											
25.	Kind of result		+											
26.	The value of the final result of the management	+				+		+			+			+
27.	The degree of decentralization		+											
28.	Degree of completeness of distribution			+										
29.	The character of the reflection in the accounting							+						
30.	Effect of risks in economic activity on profit								+					
31.	Homogeneity of economic operations											+		
32.	Indicators of financial reporting											+		
33.	Ways of disclosing additional information											+		
34.	Elements that establish the relationship between accounting and tax accounting											+		

Thus, such signs of the classification of financial results are the most widespread: "sources of formation", "activities", "the nature of activity", "the composition of elements generating profits", "period of profit generation", "the value of the final result of the management".

In the dissertation paper by O. Shiryagina [17], the classification of profit is proposed from the standpoint of macroeconomics, which can not be adapted to the needs of a particular economic entity. In the publication of S.V. Shevchuk [18, p. 201], as a result of the analysis of 18 scientific sources, where profits are classified, 213 repetitions of various types of profit were revealed, which also indicates the relevance of the subject.

Regarding the interpretation of the classification of financial results in management accounting, in the studies of L. Napadovskaya [7], the concept of

financial and managerial result is distinguished: "... in financial accounting, the result as a whole on an enterprise is determined by comparing costs (in terms of elements) with production output; in managerial - on products, and then on internal and external segments". Therefore, for the purposes of financial accounting, the calculation of the results of activities in general takes place in the main types of activities, management - depending on the types of products sold. In order to improve the accounting of financial results the interpretation of this concept in the context of such aspects is proposed by S. Shipina [19, p. 231] (Fig. 1).

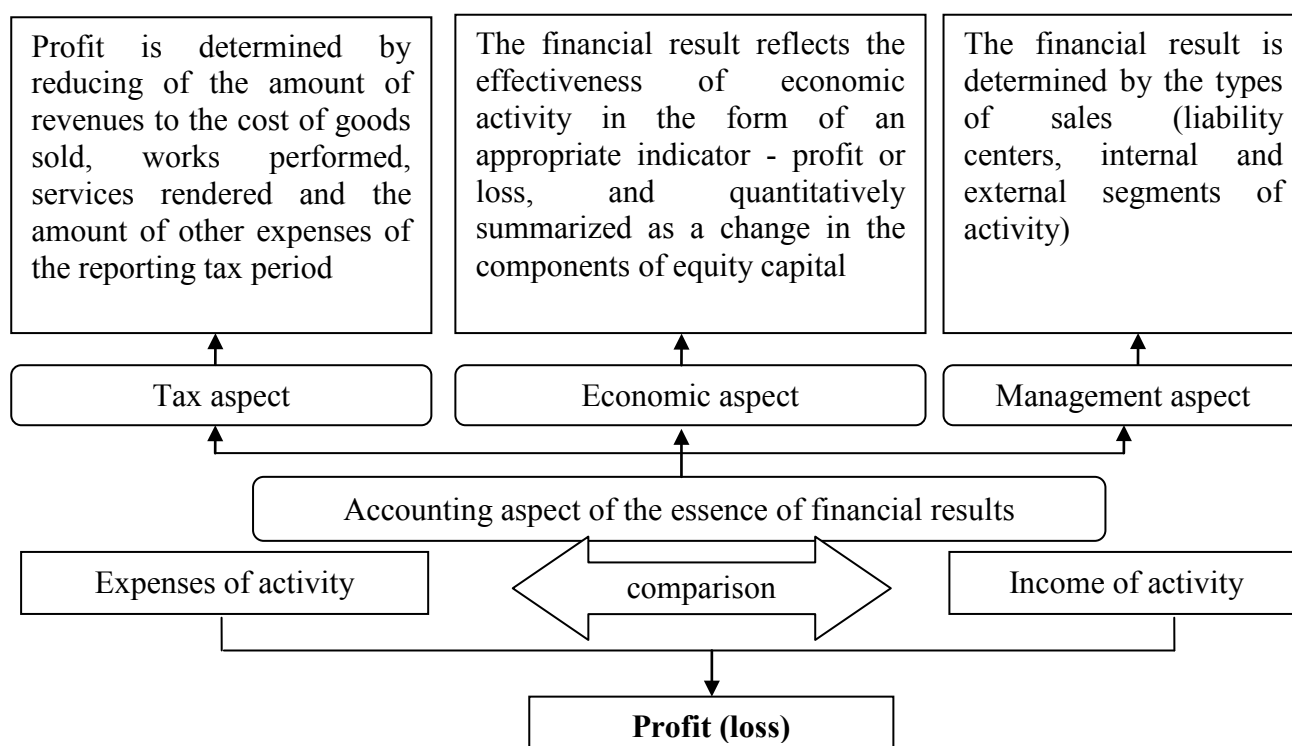

Fig. 1. The essence of the financial result: the accounting aspect

From our point of view, in the current conditions, the proposed scheme is not objective, in particular in terms of identifying the tax aspect. According to of the Tax Code of Ukraine of 02.12.2010 (p.134.1.1), the taxable income is the profit, calculated by adjusting the financial result before tax, as determined in the financial statements of the enterprise in accordance with National accounting standard or International accounting standard, on the differences that arise.

The analyzed proposals in the part of the managerial aspect of the coverage of the essence of financial results contain rational grain. The economic aspect should be investigated more thoroughly.

As O. Osadcha rightly states [5], the economic and accounting concepts of profit definition differ: accounting focuses only on explicit costs (acquisition of raw materials, materials, etc.), while implicit (alternative) costs are allocated in economic theory (implicit costs (fee for the use of those resources owned by the company, for example, interest received on placement of funds on deposit, subject to availability of a deposit agreement). Consequently, economic profit, unlike accounting, is calculated on the basis of implicit costs (Fig. 2).

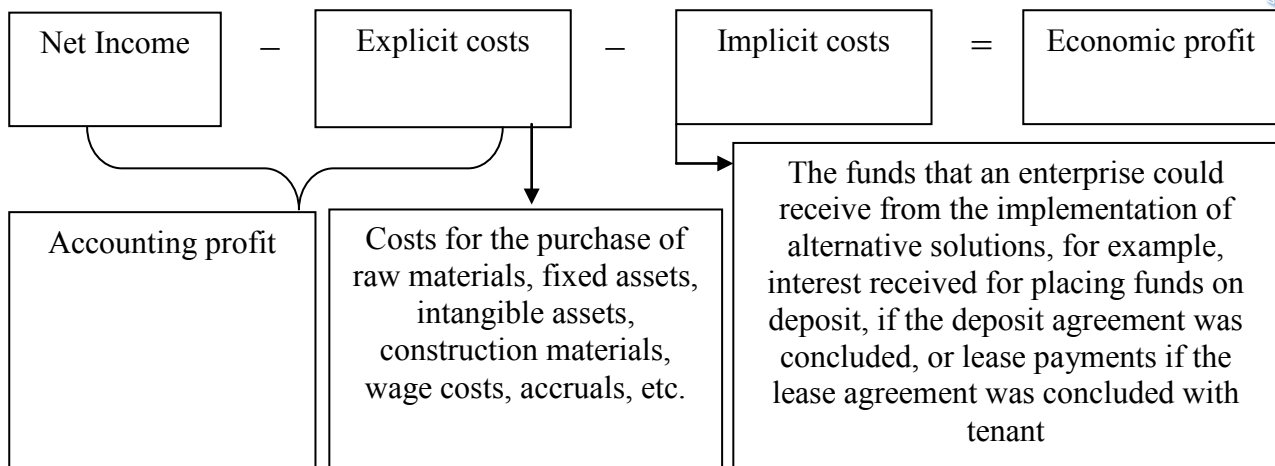

Fig. 2. Methodology for calculating accounting and economic profit

E. Hendrixen and M. Van Breda emphasize that "... it is difficult and inappropriate to calculate the economic profit in accounting, but the task of accounting is to provide investors with information to calculate this indicator" [30, p. 210]. At present, the economic profit in the absence of a legally regulated mechanism for calculating implicit costs is not calculated by economic entities, but the accounting profit is periodically determined when preparing a statement of financial results (statement of comprehensive income). Scientists who specialize in the construction economy distinguish economic and accounting profits only occasionally (Table 4).

Therefore, in the work of N. Verhoviyazovaya, D. Levchinsky, O. Gerasimova, O. Schelgovoy [13] the maximum number of types of profit are considered, and most of those reported in the financial results statement (cumulative income) are stated. Some scholars focus on such non-typical types of income as the estimated, planned, the actual profit. Scientists of the Soviet era singled out the balance sheet, planned, over-planning, estimated profit, non-operating profit.

Thus, the theoretically and practically substantiated classification of financial results of construction enterprises makes it possible to increase the analyticity of accounting. It also plays an important role in the effective conduct of activities, since it enables the objective formation and presentation of financial performance data by their types in financial and statistical reports which are important for external and internal managers for making rational decisions. Types of profit (loss) according to national accounting standards are selected. A retrospective approach to the determination of net profit is proposed. It was found that in different years, due to changes in legislation, the methodology for calculating the income tax and, accordingly, calculating the net profit of enterprises, differed.

The classification of financial results was conducted and it was discovered that such signs of the classification of financial results are the most widespread: "sources of formation", "activities", "the nature of activity", "the composition of elements generating profits", "period of profit generation", "the value of the final result of the management". The methodology for calculating of accounting and economic profit is investigated.

Table 4

**Types of profit in the works of national and foreign scientists
of the construction economy**

№	Types of profit	P. Rogozhin	I. Stepanov	L. Gubar	L. Cherchuk	A. Tugay	N. Verkhovlyadova	T. Burmaka	S. Stepura	S. Plotnitskaya
1.	Balance profit	+	+		+	+				+
2.	Economic profit						+			
3.	Estimated profit	+	+	+	+		+		+	
4.	Planned profit	+	+	+	+					
5.	Actual profit	+	+	+	+					+
6.	Marginal profit								+	
7.	Gross profit	+			+	+	+	+		
8.	Adjusted profit									+
9.	Taxable profit	+			+					
10.	Accounting profit					+	+			
11.	Operating profit						+			+
12.	Profit from the sale of property									+
13.	Profit from non-operating operations									+
14.	Profit from ordinary activities before taxation						+	+		+
15.	Profit from ordinary activities after taxation						+	+		
16.	Profit from other operating activities						+	+		
17.	Profit from investment activities						+			
18.	Profit from financial activities						+			
19.	Profit from extraordinary activities						+			
20.	Net profit	+			+	+	+	+		+

References:

- Blank, I.A. (1998), *Upravlenie pribyl'yu*, Nika-Tsentr Publ., Kyiv, 544 p.
- Skrypnik, M. (2003), «Analiz metodyky obliku finansovyh rezul'tativ v umovah reformuvannja obliku», *Ukrai'ns'ka nauka: Mynule, suchasne, majbutnje*. – Vol. 6, pp. 285-289.
- Sopko, V.V. and Ben'ko, M.M. (2007), «Sutnist' ta klasyfikacija finansovyh rezul'tativ dijal'nosti pidpryjemstv v buhgalters'komu obliku», *Zb. nauk. Prac' kafedry ekonomichnogo analizu Ternopil's'kyj nac. ekonom. Universytet*, Vol. 1 (17), pp 315-317.
- Zagorodnij, A.G. (2007), *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk*, Znannja Publ., 1072 p.
- Osadcha, O.O. (2017), *Unifikacija oblikovogo zabezpechennja kontrolju formuvannja finansovyh rezul'tativ sub'ektiv gospodarjuvannja*: dissertation, Kyiv, 573 p.
- Polishhuk, I.R. and Kolesnikova, M.L. (2014), «Klasyfikacija prybutku na

naprjamy jogo rozpodilu dlja cilej buhgalters'kogo obliku: strategichnyj aspekt», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju ta analizu*, Vol. 1(28), pp. 238-252.

7. Napadovs'ka, L.V. (2000), *Upravlins'kyj oblik*, Nauka i osvita Publ., Dnipropetrovs'k, 450 p.

8. Panchenko, I.A. (2012), «Klasyfikacija prybutku dlja cilej buhgalters'kogo obliku, analizu ta kontrolju: krytychnyj analiz isnujuchyh pidhodyv», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju ta analizu: zb. Nauk. prac'*. Vol.1 (22), pp. 224-236.

9. Lebedzevych, Ja.V. (2006), *Finansovi rezul'taty ta i'h kontrol' v systemi buhgalters'kogo obliku: metodologija i praktyka*, dissertation, avtoreferat, Kyiv, 21 p.

10. Djadechko, L.P. (2007), *Ekonomika turystychnogo biznesu*, Centr uchbovoi' literatury Publ., 224 p.

11. Zadorozhnyj, Z.V. (2006), *Vnutrishn'ogospodars'kyj oblik u budivnytvi*, Ekonomichna dumka Publ., Ternopil', 336 p.

12. Tugaj, A.M., Shylov E.J. and Gojko A. F. (2002), *Ekonomika budivel'noi' organizacii'*, Milenium Publ., Kyiv, 224 p.

13. Verhogljadova, N.I. and Levchyns'kyj, D.L. (2017), *Ekonomika i osnovy pidpryjemnytva v budivnytvi*, Gerda Publ., Dnipro, 428 p.

14. Rogozhyn, P.S. Gojko, A.F. (2001), *Ekonomika budivel'nyh organizacij* Vydavnychyj dim «Skarby», 448 p.

15. Leshhenko, L.O. (2014), «Analiz prybutku pidpryjemstv, jogo vydy ta funkcii», *Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu im. V. V. Dokuchajeva*, Vol. 4, pp. 236-240.

16. Kovalenko, L. O. and Remn'ova, L. M., (2005), *Finansovyj menedzhment*, Znannja Publ., Kyiv, 485 p.

17. Shyrjagina O. Je. (2007), *Formuvannja ta vykorystannja prybutku pidpryjemstv*: dissertation, avtoreferat, Kyiv, 20 p.

18. Shevchuk, S.V. (2010), «Teoretychni aspekty klasyfikacii' prybutku», *Visnyk ZhDTU*, Vol. 4(54), pp. 201-203.

19. Shypina, S.B. (2012), «Sutnist' ponjattja «finansovi rezul'taty» jak ob'jekta buhgalters'kogo obliku», *Visnyk ZhDTU*, Vol 1 (59), pp. 229 – 232.

20. Khendriksen, E.S., Van Breda M.F. (1997), *Teoriya bukhgalterskogo ucheta*, Finansy i statistika, Moscow, 576 p.

Література:

1. Бланк И.А. Управление прибылью / Бланк И.А. – К. : Ника-Центр, 1998. – 544 с.
2. Скрипник М. Аналіз методики обліку фінансових результатів в умовах реформування обліку // Українська наука: Минуле, сучасне, майбутнє. – Вип. 6. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – С. 285-289.
3. Сопко В.В. Сутність та класифікація фінансових результатів діяльності підприємств в бухгалтерському обліку / Сопко В.В., Бенько М.М. Економічний аналіз / Тернопільський нац. економ. університет, Зб. наук. Праць кафедри економічного аналізу. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – Вип. 1 (17). – С. 315-317.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

5. Осадча О.О. Уніфікація облікового забезпечення контролю формування фінансових результатів суб'єктів господарювання: дис. на здобуття наукового ступеня к.е.н., спец. 08.00.09. – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2017. – 573 с.
6. Поліщук І.Р. Класифікація прибутку на напрями його розподілу для цілей бухгалтерського обліку: стратегічний аспект / І.Р. Поліщук, М.Л. Колеснікова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу. – Вип. 1(28). – 2014. – С.238-252.
7. Нападовська Л.В. Управлінський облік : [монографія] / Л.В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.
8. Панченко І.А. Класифікація прибутку для цілей бухгалтерського обліку, аналізу та контролю: критичний аналіз існуючих підходів / І.А. Панченко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: зб. наук. праць. – вип.1 (22). – Житомир, 2012. – С. 224-236.
9. Лебедзевич Я.В. Фінансові результати та їх контроль в системі бухгалтерського обліку: методологія і практика: автореф. дис... канд. екон. наук, спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит, Київ: Національний аграрний університет, 2006. – 21 с.
10. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
11. Задорожний З.В. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: моногр. / З. В. Задорожний. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 336 с.
12. Тугай А.М. Економіка будівельної організації / Тугай А.М., Шилов Е.Й., Гойко А. Ф. Економіка будівельної організації: курс лекцій. – К.: Міленіум, 2002. – 224 с.
13. Верхоглядова Н.І. Економіка і основи підприємництва в будівництві / Н.І. Верхоглядова, Д.Л. Левчинський. – Дніпро: Герда, 2017. – 428 с.
14. Рогожин П.С. Економіка будівельних організацій / П.С. Рогожин, А.Ф.Гойко. – К. : Видавничий дім «Скарби», 2001. – 448 с.
15. Лещенко Л.О. Аналіз прибутку підприємств, його види та функції / Л.О. Лещенко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2014. – № 4. – С. 236-240.
16. Коваленко Л. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / Л. Коваленко, Л. М. Ремньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 485 с.
17. Ширягіна О. Є. Формування та використання прибутку підприємств: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, 2007. – 20 с.
18. Шевчук С.В. Теоретичні аспекти класифікації прибутку // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4(54). – С. 201-203.
19. Шипіна С.Б. Сутність поняття «фінансові результати» як об'єкта бухгалтерського обліку / С.Б. Шипіна // Вісник ЖДТУ. – 2012. – №1 (59). – С. 229 – 232.
20. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета /Э.С. Хендриксен , М.Ф. Ван Бреда ; пер. с англ. под ред. проф. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

Анотація. Максимізація фінансових результатів – основна мета діяльності кожного господарюючого суб'єкта, адже поліпшення матеріального становища працівників і власників, можливість впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розширення обсягів, виконання зобов'язань перед контрагентами та бюджетом, диверсифікація

діяльності безпосередньо залежать від результативності господарювання. З метою належного відображення у звітності будівельних підприємств наслідків операцій, які стосуються формування прибутку, актуалізується дослідження класифікації прибутку. З позиції бухгалтерського обліку у чинних П(С)БО регламентовано використання різних словосполучень, у яких зустрічається поняття прибутку (збитку). В різні роки, зважаючи на зміни законодавства, методика розрахунку податку на прибуток і, відповідно, обчислення чистого прибутку підприємств, відрізнялася. Дослідження існуючих класифікацій фінансових результатів дає підстави констатувати, що найбільшого поширення здобули такі ознаки їх класифікації, як «джерела формування», «види діяльності», «характер використання», «склад елементів, що формують прибуток», «період формування». Висвітлено сутність фінансового результату з позиції облікового аспекту. Досліджено методику обчислення бухгалтерського та економічного прибутку.

Ключові слова: будівництво; облік; будівельне підприємство; фінансові результати; прибуток; вид економічної діяльності.

УДК 334.78

**STRATEGIC BRIDGING OF ENTERPRISE
СТРАТЕГИЧЕСКИЙ БРИДЖИНГ ПРЕДПРИЯТИЯ****Yuzik L.A. / Юзык Л.А.***s.e.s., as.prof. / к.э.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4676-1254

*Donetsk National University of Economics and Trade named, Donetsk, Shchorsa 31, 83050
Донецкий национальный университет экономики и торговли, Донецк, ул.Щорса 31, 83050*

Аннотация. В работе рассмотрены современные бизнес-тенденции, представлено авторское определение стратегического управления социально-ориентированным маркетингом, охарактеризован состав архитектуры стратегического управления социально-ориентированным маркетингом, предложено авторское определение бриджинга и системы стратегического бриджинга предприятия.

Ключевые слова: социально-ориентированный маркетинг, стратегический бриджинг, предприятие, стратегия, каналы социального взаимодействия, социальное поведение предприятия.

Вступление.

Функционируя в современных экономических условиях предприятия вынуждены учитывать сложившиеся бизнес-тенденции, к которым относятся: формирование и постоянное развитие социально-ответственного поведения как предприятия, так и потребителя; развитие современных коммуникационных технологий, расширяющие возможности предприятия информировать потребителя и влиять на него; рост значения социальных факторов в управлении конкурентоспособностью предприятия, реализация в предприятии концепции корпоративной социальной ответственности.

Как только меняется макроэкономическая среда, меняется и поведение потребителей, что в свою очередь приводит к изменению маркетинга. За последние 60 лет маркетинг перешел от версии, в которой главное место отведено продукту (маркетинг 1.0), к версии, где в центре внимания находится потребитель (маркетинг 2.0). Сегодня мы наблюдаем, что маркетинг опять меняется в ответ на новые изменения среды. Компании расширяют сферу своих интересов: сначала их интересовали только продукты, потом - потребители, а теперь уже проблемы человечества. Маркетинг 3.0 - это этап, когда компании переходят от ориентации на потребителя к ориентации на человека и когда погоня за рентабельностью сочетается с корпоративной ответственностью [1].

Основной текст.

В отечественной практике корпоративной социальной ответственности сложилась ситуация, когда компании активно эксплуатируя соответствующую атрибутику, заявляют о своей благосклонности принципам социальной ответственности, основывают структуры управления, которые отвечают за КСВ, создают регламентирующие документы в этой области и представляют на

суд общественности нефинансовые (социальные) отчеты, однако все это вовсе не свидетельствует о глубоком уровне интеграции принципов корпоративной социальной ответственности в повседневную практику корпоративного управления [2].

Принципы корпоративной социальной ответственности лежат в основе стратегического управления социально-ориентированным маркетингом, который мы рассматриваем как процесс стратегической диагностики, стратегического планирования, организации и контроля социально значимых маркетинговых программ, которые базируются на стратегии устойчивого развития предприятия. Архитектура стратегического управления социально-ориентированным маркетингом включает совокупность логически увязанных, взаимосогласованных структурных компонентов: бриджинг, стейкхолдер-менеджмент, комплаенс-менеджмент, управление конкурентной рациональностью, социальный менеджмент, риск-менеджмент, интегрированная система менеджмента на основе стандартов ISO [3].

В данной статье мы остановимся подробнее на бриджинге в предприятии.

Когда условия среды сложны и неопределенны, стейкхолдеры создают сети взаимозависимостей. Этот процесс иногда называется бриджингом или стратегическим партнерством. Оно может реализовываться в разных формах, как совместное ведение бизнеса с постоянными покупателями продукции, различные формы сотрудничества с конкурентами, создание совместных предприятий при реализации разных типов интернациональных стратегий, объединения для лоббистских усилий на уровне отрасли и другие действия, которые приводят компанию к более тесному ее союзу с ее крайне необходимыми стейкхолдерами. Недавние исследования показали, что стратегическое партнерство является средством уменьшения как неопределенности, возникающей из непредсказуемых требований обстановки, так и давления, происходящего из-за высокого уровня взаимозависимости между организациями.

Партнерские методы позволяют компаниям наводить мосты (осуществлять бриджинг) с заинтересованными сторонами, преследуя общие цели, в то время как традиционная тактика (демпфирования, или смягчения негативного воздействия факторов внешней среды) просто уменьшает уровень нежелательных последствий и содействует удовлетворению их потребностей или требований. Партнерство может привести к получению своевременной и полной информации о стейкхолдерах, к росту доверия и улучшению репутации корпорации [4].

Мы предлагаем рассматривать бриджинг в системе стратегического управления социально-ориентированным маркетингом как деятельность социально-ответственного предприятия по формированию у стейкхолдеров социально-значимых ценностей, развитию на их основе эффективных долгосрочных взаимовыгодных партнерских отношений, направленных на формирование устойчивой конкурентной позиции предприятия путем удовлетворения потребностей ответственного потребителя.

Главная цель бриджинга в системе стратегического управления социально-

ориентированным маркетингом предприятия – обеспечение должной реализации социально-ответственного поведения предприятия на современном рынке в условиях турбулентности внешней среды и усиления социальной компетентности потребителя.

Основными задачами, решаемыми системой бриджинга выступают следующие: 1) привлечение потребителей: создание целостной концепции бренда; поддержание информированности широкого круга потребителей; расширение маркетингового присутствия путем использования разнообразных коммуникационных каналов;

2) достижение удовлетворенности потребителей: измерение и оценка ожидаемого и воспринимаемого качества; усиление степени обратной связи; модификация продукта в соответствии с требованиями потребителей;

3) удержание потребителей: изучение характеристик основной аудитории; проведение мероприятий по повышению лояльности потребителей; дифференцированное ценообразование для наиболее лояльных потребителей;

4) расширение взаимоотношений с потребителями: повышение социальной ответственности бренда; предоставление уникальных продуктов лояльным клиентам [5].

Система стратегического бриджинга включает такие элементы как: социально-значимое пространство предприятия, каналы социально-маркетингового взаимодействия, ключевые факторы, которые необходимо учитывать предприятию, императивы социо-конкурентной рациональности предприятия, стратегии социально-ответственного поведения (табл.1).

Реализация системы стратегического бриджинга потребует от предприятий тщательный учет позиций, ценностей, требований потребителей, оценки позиций партнеров, перспектив развития взаимоотношений, качества каналов взаимодействия, социального поведения предприятия, его гибкости и готовности к сотрудничеству, необходимо определить потенциал каналов взаимодействия, перспективность его роста и исходя из этого формировать стратегию поведения предприятия в данном канале взаимодействия.

Заключение и выводы.

Было представлено авторское определение стратегического управления социально-ориентированным маркетингом, охарактеризован состав архитектуры стратегического управления социально-ориентированным маркетингом.

Предложено авторское определение бриджинга как деятельность социально-ответственного предприятия по формированию у стейкхолдеров социально-значимых ценностей, развитию на их основе эффективных долгосрочных взаимовыгодных партнерских отношений, направленных на формирование устойчивой конкурентной позиции предприятия путем удовлетворения потребностей ответственного потребителя.

Таблица 1

Система стратегического бриджинга предприятия

Элементы системы	Характеристика
Социально-значимое пространство предприятия	Факторы внешней среды, оказывающие влияние на социальное поведение предприятия: политические, экономические, социальные, технико-технологические. Стейкхолдеры предприятия: клиенты, конкуренты, покупатели, поставщики, контактные аудитории.
Каналы социально-маркетингового взаимодействия	Предприятие-производитель; предприятие-поставщик; предприятие-посредник; предприятие-посредники; предприятие-покупатели; предприятие-конкуренты; предприятие-контактные аудитории.
Ключевые факторы, которые необходимо учитывать предприятию	Модель поведения потребителей; Интересы бизнес-партнеров; Маркетинговые усилия по обеспечению устойчивого развития предприятия; Целевая прибыль предприятия.
Императивы социо-конкурентной рациональности предприятия	Высокая социальная компетентность предприятия; Устойчивость социально-маркетинговой деятельности предприятия; Транспарентность маркетинговой и хозяйственной деятельности предприятия; Целевая рентабельность предприятия.
Стратегии социально-ответственного поведения	Стратегия экономической и социальной ответственности; Стратегия корпоративного гражданства; Стратегия корпоративной восприимчивости; Стратегия корпоративного гражданства.

Авторская разработка

Литература:

1. Котлер Ф. Маркетинг 3.0. От продуктов к потребителям и далее – к человеческой душе / Филип Котлер, Хермаван Картаджая, Айвен Сетиаван. - Издательство: Эксмо, 2011 г. - 240 с.
2. Андреев А.А. Содержание и организационное обеспечение управления корпоративной социальной ответственностью / А.А. Андреев // Вопросы управления - Выпуск №4(13) декабрь - 2010г.
3. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент: Теория и практика. Учебное пособие для вузов. - М.: Аспект Пресс, 2002. — 415 с.
4. Юзик Л.О. Концептуальні підходи до стратегічного управління соціально орієнтованим маркетингом // Торгівля і ринок України: зб. наук. пр. - Донецьк: [ДонНУЕТ], 2014. - Вип. 33. – С. 175-177
5. Стребков А.Ю. Место маркетинга отношений в системе внутриорганизационного маркетинга российских IT-компаний / А.Ю. Стребков // Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-

строительного университета. Серия: Управление строительством. – 2012. – №4. – С. 32-35.

References:

1. Kotler F. Marketing 3.0. Ot produktov k potrebiteljam i dalee - k chelovecheskoj dushe [From products to consumers and further to the human soul], Filip Kotler, Hermavan Kartadzhajja, Ajven Setiavan.: Jeksmo, 2011. - 240 p.
2. Andreev A.A. Soderzhanie i organizacionnoe obespechenie upravlenija korporativnoj social'noj otvetstvennost'ju [Content and organizational support for management of corporate social responsibility] Management issues – Issue №4 (13) December - 2010.
3. Zub A.T. Strategic management: Theory and practice. Train aid for the institutes of higher - M.: Aspect Press, 2002. - 415 p.
4. Yuzik L. the Conceptual going near a strategic management the socially oriented marketing // Trade and market of Ukraine: col. sciences. lab. it is Donetsk: 2014. - Issue 33. - 175-177 p.
5. Strebkov A. Place of marketing of relations in the system of the внутриорганизационного marketing of Russian IT -компаний / A. Strebkov // the Scientific announcer of the Voronezh state architectonically-building university. Series: Management building. - 2012. - №4. - С. 32-35.

Abstract. Modern business-tendencies are in-process considered, authorial determination of strategic management the socially-oriented marketing is presented, composition of architecture of strategic management the socially-oriented marketing is described, authorial determination of bridging and systems of strategic bridging enterprise is offered.

Key words: the socially-oriented marketing, strategic bridging, enterprise, strategy, channels of social cooperation, social conduct of enterprise.

Статья отправлена: 21.09.2018 г.

© Юзык Л.А.

УДК 378.22.064.2:004

**PEDAGOGY OF COOPERATION IN PROFESSIONAL PREPARATION OF
FUTURE COMPUTER SCIENCE TEACHERS
ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ****Ovcharov S.M. / Овчаров С.М.***s.p.s., as. prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4387-4288

*Poltava national pedagogical University named after V.G. Korolenko,**Poltava, Ostrogradskogo, 2 36000**Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,**Полтава вул. Остроградського, 2, 36000*

Анотація. Стаття присвячена проблемі використання основних ідей педагогіки співробітництва у професійній підготовці майбутніх учителів інформатики. Розглянуто й охарактеризовано сутність та основні положення педагогіки співробітництва. Виокремлено особливості їх застосування у сучасному навчально-виховному процесі. Запропоновано авторські підходи до впровадження педагогіки співробітництва у процес професійної підготовки майбутніх учителів інформатики.

Ключові слова: педагогіка співробітництва, професійна підготовка учителів інформатики, творчий потенціал педагогів.

Вступ.

На сучасному етапі в умовах реформування української освіти одним із напрямків оптимізації навчального процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та студента. Це відображається у нових підходах до навчання, а саме: створенні сприятливої атмосфери співробітництва, зниженні монологічного викладу навчального матеріалу, переходу до діалогізованого спілкування зі студентами тощо. Сучасний викладач має інтенсивно впроваджувати у навчальний процес активні методи навчання, які забезпечують можливості розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи студентів, активізації їхньої пізнавально-навчальної діяльності.

Основний текст.

Розв'язання всіх цих проблем може забезпечити використання педагогіки співробітництва. Педагогіка співробітництва – напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу. Це спільна діяльність учителя та учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання [2, с. 251].

Термін «педагогіка співробітництва» з'явився після публікації Маніфесту «Педагогіка співробітництва» у 1986 році робочою групою вітчизняних педагогів-новаторів, які об'єднали свої зусилля й поділилися досвідом та

надбаннями, накопиченими за двадцять років практичної роботи у школі. Серед них: Ш.А. Амонашвілі, І.П. Волков, Є.М. Ільїн, В.А. Караковський, С.М. Лисенкова, В.Ф. Шаталов, М.П. Щетинин, та деякі інші. У Маніфесті було узагальнено новаторський досвід учителів, які працювали на засадах навчальної співпраці, та сформульовано загальні положення педагогіки співробітництва.

Основне завдання педагогіки співробітництва, яка спрямована проти авторитарності в освіті та вихованні, визначалося так: «зробити дитину нашим (дорослих – учителів, вихователів, батьків) добровільним соратником, співробітником, одноступенем у своєму ж вихованні, освіті, навчанні, становленні, зробити її рівноправним учасником педагогічного процесу, дбайливим і відповідальним за цей процес, за його результати» [1, с. 47]. Сутність даного підходу визначалась створенням та організацією учителем міжособистісної взаємодії, яка б здійснювалась у «оптимістично-гуманній атмосфері», і вимагала від нього майстерності та вміння ефективно спілкуватися.

Розглянемо основні ідеї педагогіки співробітництва, які були опубліковані «Учительською газетою» 18 жовтня 1986 року:

- ідея зміни стосунків з учнями, яка заснована на увазі вчителя до учнів, залучення дітей до навчання, викликаючи у них радісне почуття успіху, руху вперед, розвитку;
- ідея опори, що полягає у наданні учням опорних сигналів (символів, схем, таблиць тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування навчального матеріалу;
- ідея навчання без примусу, яка передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів;
- ідея вільного вибору, що полягає у наданні дитині свободи вибору в процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору, сам брати участь у складанні завдань для однокласників. Це необхідно, щоб учні почували себе партнерами педагога у навчанні;
- ідея випередження, яка дозволяє включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, тобто, закладати перспективи навчання;
- ідея самоаналізу, що реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня. Коли учні знають, що їхня праця буде оцінена не тільки вчителем, але й колективом, тому вони поведуться гідно й працюють набагато старанніше;
- ідея інтелектуального фону класу, яка передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі, для чого необхідно розвивати здібності та нахили дитини в діяльності, яка її цікавить, надавати свободу творчості;
- ідея колективного творчого виховання, яка полягає в тому, що дітей навчають колективній суспільній творчості з першого класу до випускного;
- ідея особистісного підходу до кожної дитини, яка підсумовує всі вищеперелічені методики. Наголошується, що педагогіка співробітництва пропонує такі прийоми, за яких кожен учень відчуває себе особистістю,

відчуває увагу вчителя особисто до себе;

- ідея співробітництва вчителів, яка передбачає не примушування, а взаємодію вчителів з метою впровадження ідей нової педагогіки. При цьому наголошується на тому, що не можна вчителів протиставляти один одному, не можна, щоб когось хвалили за застосування нового, а іншого засуджували за те, що він навчає по-своєму.

Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо використовувати основні ідеї педагогіки співробітництва у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема, вчителів інформатики, у сучасних ВНЗ. Тільки за умов демократизації навчально-виховного процесу можливе втілення у сучасних ВНЗ сміливих ідей і положень педагогіки співробітництва. Її головна мета – досягти більш високого ступеня духовної єдності викладача й студентів, забезпечити гармонізацію їхніх стосунків у складному процесі оволодіння знаннями, набуття міцних умінь і навичок, створити ефективну базу для неперервної освіти й самонавчання. Сутність педагогіки співробітництва в педагогічному ВНЗ може бути виражена як перетворення студента з об'єкта навчально-виховного впливу на активного й повноправного суб'єкта навчального процесу. За цих умов студент з пасивного слухача на лекції або семінарі перетворюється на активного співучасника педагогічного процесу. Звідси – величезний простір для виявлення самостійності та ініціативи під час вивчення навчальних дисциплін, перспектива зменшення кількості лекцій, можливість більше уваги приділяти індивідуальній роботі зі студентами. Педагогіка співробітництва, за умов її повного впровадження до навчально-виховного процесу ВНЗ, забезпечує створення широкого простору для саморозкриття, саморозвитку й самореалізації особистості кожного студента.

На сучасному етапі викладачі ВНЗ мають можливість максимально використовувати технологію співробітництва в усіх відомих прийомах та формах навчання, а саме: активних лекціях, самостійній роботі студентів, виконанні лабораторних робіт, створенні проектів, а особливо під час написання курсових і магістерських робіт, у науково-дослідницькій діяльності студентів тощо.

В наш час педагогіку співробітництва не можна вважати самостійною наукою і вона не виступає альтернативою традиційним методам навчання вищої школи. Її основні резерви полягають в організації різних видів діяльності студентів, спрямованих на набуття ними нового досвіду і знань. При цьому особливої вагомості набуває роль викладача, яка полягає не в тому, щоб навчати, а в тому, щоб допомагати студентам оволодівати знаннями. На нашу думку викладач повинен бути творцем розвиваючого середовища, яке спонукає студентів до навчання [3, с. 100].

Використання в педагогічній практиці технології співробітництва дозволяє викладачеві здійснювати керування якістю освіти – у співробітництві зі студентами досягати успіхів і сприяти самореалізації кожним з них свого креативного потенціалу. Щоб забезпечити творчий розвиток кожного студента, слід подолати розбіжність між контролем за засвоєнням знань та керівництвом навчальним процесом. Оптимальне керування, насамперед, залежить від уміння

викладача професійно визначити мету навчання, обрані форми, прийоми й методи, а також від правильної організації каналів зворотнього зв'язку, контролю й педагогічної корекції.

Висновки.

Таким чином, використання ідей педагогіки співробітництва у професійній підготовці майбутніх педагогів, зокрема вчителів інформатики, у сучасних ВНЗ сприяє підвищенню мотивації до навчання, покращенню ефективності навчально-виховного процесу й забезпечує суттєве зростання якості фахової підготовки майбутніх педагогів.

Література:

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А. Амонашвили. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 496 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Овчаров С.М. Індивідуально-диференційована система професійного навчання майбутніх учителів інформатики: монографія / С.М. Овчаров. – Полтава: АСМІ, 2010. – 120 с.

References:

1. Amonashvili Sh.A. (1996). Razmishleniya o gumannoi pedagogike [Reflections on humane pedagogics], 496 p.
2. Goncharenko S.U. (1997). Ukrainskii pedagogichnii slovník [Ukrainian pedagogical dictionary], 374 p.
3. Ovcharov S.M. (2010). Individualno-duferentsiovana systema profesiinogo navchannya maibutnih uchiteliv informatiki [Individually differentiated system of professional training of future computer science teachers] in monographiya [monograph], 120 p.

Abstract.

Introduction. At the present stage, in the context of reforming Ukrainian education, one of the areas of optimization of the educational process in higher educational establishments is its focus on democratization of teacher and student relationships.

The main text. Pedagogy of cooperation is the direction of pedagogical thinking and practical activities, aimed at democratization and humanization of pedagogical process. This is a joint activity of a teacher and students, based on mutual understanding and humanism, on the unity of their interests and aspirations the purpose of which is the personal development of students in the process of education and training.

The main ideas of pedagogy of cooperation: the idea of changing relationships with students; the idea of support; the idea of learning without compulsion; the idea of free choice; the idea of advance; idea of self-examination; idea of the intellectual background of the class; the idea of collective creative education; the idea of a personal approach to each child; the idea of co-operation of teachers.

Taking into account the above, we propose to use the ideas of pedagogy of cooperation in the process of training future educators, in particular, computer science teachers, in modern universities. Its main goal is to achieve a higher degree of spiritual unity between teachers and students, to ensure the harmonization of their relationships in the complex process of mastering knowledge, acquiring strong abilities and skills, and to create an effective basis for continuous education and self-education. The essence of pedagogy of cooperation in a pedagogical university

can be expressed as transformation of a student from the object of educational influence into an active and full-fledged subject of the educational process. Pedagogy of cooperation, in the conditions of its full introduction into the educational process of the university, provides creation of a wide space for self-disclosure, self-development and self-realisation of personality of each student.

Conclusions. Thus, the use of pedagogical ideas of cooperation in the training of future teachers, in particular, computer science teachers, in modern universities contributes to increase in motivation to study, improving the efficiency of the educational process and provides a significant increase in the quality of the professional training of future teachers.

Key words: pedagogy of cooperation, professional training of computer science teachers, creative potential of teachers.

Стаття відправлена: 06.09.2018 р.

© Овчаров С.М.

УДК 37.01:378

**EDUCATION AREA OF COMPETENTIAL EDUCATION INCREASE
SCHOOL IN CONDITIONS OF COMPETENT APPROACH
ОСВІТНЄ ПОЛЕ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ЗАНЯТТЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ**

Oleksin Y. P./ Олексін Ю.П.*d.p.s., prof. / д.п.н., проф.***Yakubowska S. S./ Якубовська С.С.***s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

Анотація: в роботі розглянуто вимоги до навчальної діяльності ЗВО в сучасних умовах; схарактеризовано освітнє поле компетентнісного заняття у вищій школі, виділено його елементи - мотиваційний, змістовий, технологічний; окреслено вимоги до науково-педагогічного працівника, який здійснює освітню діяльність в умовах компетентнісного підходу

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентнісне заняття, освітнє поле, викладач вищої школи

Вступ. Однією з основних вимог до сучасної вищої освіти є уявлення про те, якою має бути сучасна людина, людина-професіонал, яке її призначення, роль у суспільстві, яке замовлення на її освіту, які очікування від освіти у самої людини, суспільства. Освіта все більше орієнтується на «вільний розвиток», високу культуру, творчу ініціативу, самостійність, мобільність майбутніх фахівців [4]. Сьогодні важливо бути не лише обізнаним у своїй справі, а й, передусім, компетентним, що дозволяє здобувачу вищої освіти ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На думку С.Ганаби, завдання і місія навчальної діяльності в сучасних умовах полягає не стільки в озброєнні інформаційним ресурсом, скільки у здатності продукувати певні алгоритми пошуку необхідних знань, умінні створювати їх цілісні динамічні конфігурації з певних блоків інформації. Ерудит у навчальних практиках поступається місцем досліднику, творцю. Важливим є уміння будувати власні освітні траєкторії розвитку. Навчальна діяльність постає як процес самопізнання, самовибудовування тих, хто навчається, та соціального середовища, у якому вони знаходяться. За таких умов навчання зосереджується на культурній трансформації особистості, а не лише на її соціальній адаптації. У ньому втілюється ідея саморозвитку та самовибудовування людського Я, що дозволяє суб'єктам навчання, зберігаючи свою унікальну самобутність, набувати нових ідентифікацій [2].

Загальновідомо, що компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [3]. Тому освітній процес у вищій школі має зазнати суттєвого переформатування у напрямку від «людини, яку навчають» до «людини, яка навчається».

Кінцевою метою цього процесу є не просто накопичення певної кількості знань, умінь та навичок, а ніщо інше, як генеза творчої особистості, здатної до

самоосвіти, а отже, й до самовдосконалення [2].

Застосування компетентнісного підходу в освітньому процесі ВНЗ передбачає проведення компетентнісних занять, які враховуватимуть інтереси і потреби студентів, розвиватимуть мотиваційну, емоційну, волюву сфери здобувачів вищої освіти – створюватимуть освітнє поле, елементами якого є мотиваційна, змістова, технологічна складова.

Створення мотиваційного поля вимагає від викладача вищого навчального закладу структурувати свою діяльність відповідно до мотиваційної діяльності майбутніх фахівців – здійснювати прогнозування мотиваційного поля як передумови успішності навчальної діяльності на занятті, враховувати специфічні для навчальної діяльності фактори: власне освітню систему; освітній заклад; організацію освітнього процесу; суб'єктивні особливості тих, хто навчається (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія з іншими тощо); суб'єктивні особливості викладача, насамперед його ставлення до студента, до власної справи; специфіку навчальної дисципліни [1].

Мотивація як психологічний феномен є надзвичайно складною. Тому у процесі роботи в мотиваційному полі, на нашу думку, доцільно врахувати психологічні детермінанти стійкості навчальної мотивації, визначені О.Савонько і З.Хізроевою:

- залежність від вихідного типу мотиваційної структури (переважає процесуальна мотивація);
- стійкість структури, у якій процесуальна і результативна мотиваційні орієнтації посідають відповідно перше і друге місце;
- особистісна значущість предметного змісту діяльності;
- використання різних прийомів мотивації навчальної діяльності [1].

Змістове поле компетентнісного заняття зумовлює відповідність навчального матеріалу змісту робочої програми, особливостям сприйняття студентами інформації, що сприятиме формуванню вмінь розв'язувати проблеми, які виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин.

Технологічне поле включає вибір організаційних форм і методів навчання та їх відповідність меті, змісту, результатам та рефлексії. У цьому полі знання студентів перетворюються у спосіб діяльності. В процесі вибору методів навчання для компетентнісно орієнтованого заняття особливої уваги потребують ті методи, які сприяють включенню майбутніх фахівців в активну професійну діяльність, розвивають ініціативу та відповідальність, передбачають цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій.

В умовах створення освітнього поля навчальна діяльність не лише «вбиратиме» та використовуватиме нововведення, а й зможе постати інноваційним середовищем, здатним продукувати та переосмислювати суспільні новації, виявлятиме можливість працювати на перспективі подальшого розвитку [2].

Компетентнісний підхід вимагає переосмислення відповідних позицій викладачем вищого навчального закладу. Він стає «координатором» і «наставником», а не безпосереднім джерелом знань. Зміна професійної позиції науково-педагогічного працівника призводить до того, що здобувач вищої освіти виступає як партнер у процесі навчання.

Зрозуміло, що реалізація подібної мети уможливлується тільки в умовах, коли викладання перетворюється з техніки на мистецтво, коли сам цей процес отримує філософську основу, а разом з нею — теоретичну й методологічну глибину [2].

Висновки. Освітнє поле компетентнісного заняття, створене на засадах компетентнісного підходу, сприяє розумінню здобувачем вищої освіти мети, мотивації до ефективної навчальної діяльності; розвитку вміння організовувати свою навчальну діяльність; відбирати необхідні знання; працювати за обґрунтованим планом, який веде до поставленої мети; здійснювати моніторинг і самоконтроль; усвідомлювати свою освітню діяльність і прагнути до її вдосконалення.

Література:

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирования личности / В. Г. Асеев. – М. : Мысль, 1976. – 158 с.
2. Ганаба С. Проблемне поле філософії дидактики / С.Ганаба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philosopheducation.com>
3. Савченко П.О. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі / О. П. Савченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_
4. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

References:

1. Aseev V. H. Motyvatsyya povedenyya y formyrovannya lychnosty / V. H. Aseev. – M. : Mysl', 1976. – 158 s.
2. Hanaba S. Problemne pole filosofiyi dydaktyky / S.Hanaba [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.philosopheducation.com>
3. Savchenko P.O. Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy vyshchiy shkoli / O. P. Savchenko [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions
4. Khymynets' V. Kompetentnisnyy pidkhid do profesynoho rozvytku vchytelya [tekst] / V. Khymynets' // Zakarpat-s'kyi instytut pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity. – [Elektronnyy resurs] . – Rezhym dostupu: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

Abstract. Introduction. One of the main requirements for modern higher education is the idea of what should be a modern person, a professional person, whose purpose, role in society, what order for her education, what expectations of education from the person, society.

Presenting main material. Educational activity appears as a process of self-knowledge, self-education of those who study, and the social environment in which they are located. Under such

conditions, learning focuses on the cultural transformation of the individual, and not only on its social adaptation. It is well known that the competence approach involves the orientation of the educational process to the formation and development of the key (basic, basic) and substantive competencies of the individual.

The application of a competent approach in the educational process of higher educational institutions involves conducting competency classes that take into account the interests and needs of students, develop the motivational, emotional, volitional spheres of higher education graduates - create an educational field, the elements of which is a motivational, content, technological component.

Competent approach requires reconsideration of positions by a teacher of higher education. He becomes the "coordinator" and "mentor", and not the direct source of knowledge. Changing the professional position of a scientific and pedagogical worker leads to the fact that the applicant of higher education acts as a partner in the learning process.

Conclusions The educational field of competency classes, created on the basis of a competent approach, promotes awareness of the goal of the higher education student, the motivation for effective educational activity; developing the ability to organize their learning activities; select the necessary knowledge; work on a well-grounded plan that leads to the goal; carry out monitoring and self-monitoring; realize their educational activity and strive for its improvement.

Key words: competence approach, competency class, educational field, high school teacher

Стаття відправлена: 22.09.2018 р.
© Олексін Ю.П., Якубовська С.С.

УДК 377.5+332.142.4

**ON THE POSSIBILITY TO FORM A PERSONAL COGNITIVE STYLE OF LEARNING
OF STUDENTS OF SECONDARY PROFESSIONAL EDUCATION
О ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО
СТИЛЯ УЧЕНИЯ СТУДЕНТА СПО**

Chernyuk L.A. / Чернюк Л.А.*Graduate student / магистрант*

SPIN: 3327-0920

*Murmansk Arctic State University,**Murmansk, Kapitana Egorova, 15, 183720**Мурманский арктический государственный университет,**Мурманск, Капитана Егорова, 15, 183720*

Аннотация. Автор обращается к проблеме личностно-ориентированного обучения в системе среднего профессионального образования и заостряет внимание на изучении возможности реализации на практике индивидуального образовательного маршрута. В контексте идеи о персональном познавательном стиле учения автором проведена экспериментальная работа, цель которой – выявить возможность формирования персонального познавательного стиля учения посредством использования специально разработанных дидактических заданий. Полученные результаты дают основание для вывода о возможности реализации идеи индивидуального образовательного маршрута в системе среднего профессионального образования.

Ключевые слова: индивидуализация образования, обучение математике, стиль учения, персональный познавательный стиль, среднее профессиональное образование.

Вступление.

В современной России ведутся активные поиски путей совершенствования образования на всех уровнях его реализации. В последнее десятилетие предпринят ряд шагов по содержательной модернизации профессионального образования, по повышению его качества, по интеграции российского профессионального образования в международное образовательное пространство[8]. В первую очередь речь идет о внедрении новых федеральных государственных образовательных стандартов профессионального образования. Эти стандарты предусматривают большую самостоятельность образовательных организаций, возможность индивидуализации, что является значимым и для системы среднего профессионального образования (СПО).

Основной текст.

Рассматривая механизмы реализации федеральных государственных образовательных стандартов среднего профессионального образования (ФГОС СПО), следует обратить внимание на такую проблему современной системы образования, как противоречие между быстрым темпом увеличения знаний в современном мире и ограниченными возможностями усвоения потока полученной информации индивидом [5]. Для устранения обозначенного противоречия необходимо перейти к максимальной индивидуализации учебного процесса при активной позиции личности студента в процессе учения. В этой связи становится актуальной идея разработки индивидуальных образовательных маршрутов обучения и формирования персонального

познавательного стиля учения.

Авторитетный исследователь проблем интеллекта М.А. Холодная определяет персональный стиль учения как «проявление персонального познавательного стиля ученика на данном уровне его сформированности в конкретной учебной ситуации» [7]. Это значит, что в учебной деятельности любой студент будет демонстрировать персональный познавательный стиль, сформированный в процессе интеллектуального развития за счет интеграции механизмов разных уровней стилевого поведения, а для формирования гармонично развитой личности необходимо обеспечить в содержании образования наличие всей палитры стилей учения.

Применительно к системе начального общего образования выделены и охарактеризованы такие стили учения, как: алгоритмический, переводческий, прикладной, дедуктивный, интуитивный, комбинаторный, исследовательский и игровой [1]. Имеются исследования, которые изучают формирование стилевых свойств интеллекта в различных предметных областях [2, 3, 6]. В них доказывается, что каждый из упомянутых ранее стилей поддается развитию вследствие специально организованной работы.

В данной статье представлены результаты экспериментальной работы, проводимой с целью выявить возможность и условия эффективности формирования персонального познавательного стиля учения в системе среднего профессионального образования (СПО) посредством использования специально разработанных дидактических заданий.

Базой исследования стал Мурманский морской рыбопромышленный колледж имени И.И. Месяцева. Реализуемые здесь стандарты среднего профессионального образования применительно к морским специальностям предполагают, что в результате изучения обязательной части математического учебного цикла студент должен уметь решать простые дифференциальные уравнения, применять основные численные методы для решения прикладных задач [9].

В начале учебного года (ноябре 2016 года), а также в конце учебного года (мае 2017 года) проводились измерения стилей учения в экспериментальной и контрольной группах. Измерения проводились при помощи специально составленных вариантов заданий по темам «Основы тригонометрии» и «Дифференциальные уравнения». Разработанные варианты заданий по всем стилям по теме «Дифференциальные уравнения» были ранее опубликованы [4] и получили положительные отклики коллег.

Для описания состояния стилевых свойств интеллекта обучающихся СПО использовалась порядковая (ранговая) шкала измерений, где решение каждой задачи оценивалось в баллах (максимальное значение — 10 баллов). Затем для каждого обучающегося определялось абсолютное и относительное значение показателя по каждому стилю.

Результаты проведенных заданий были проранжированы по баллам и представлены в виде диаграмм динамики формирования стилей учения обучающихся экспериментальной и контрольной групп. В силу невозможности показать всех испытуемых, в контрольной и экспериментальной группах были

выбраны наилучший, средний и наихудший результаты, отображенные ниже на диаграммах.

Динамика формирования стилей учения обучающегося экспериментальной группы

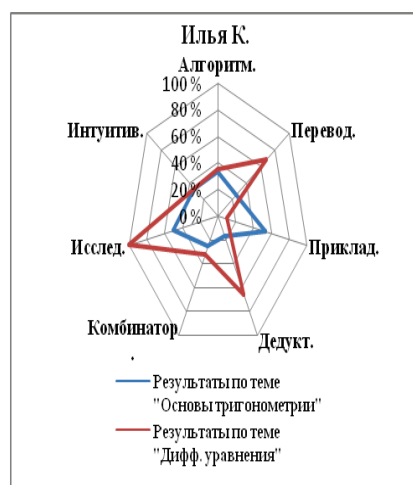

Рис 1. Наихудший результат

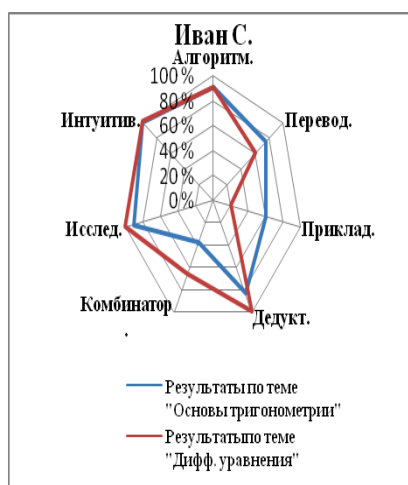

Рис 2. Средний результат

Рис 3. Наилучший результат

Динамика формирования стилей учения обучающихся контрольной группы

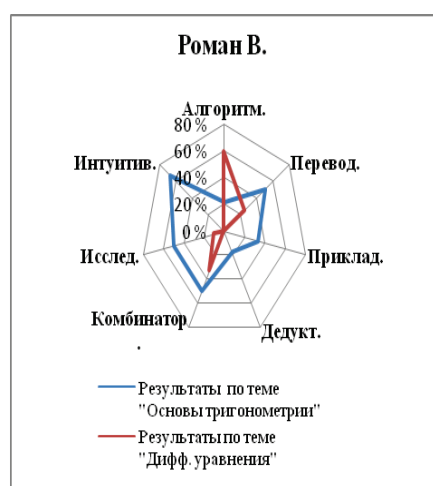

Рис 1. Наихудший результат

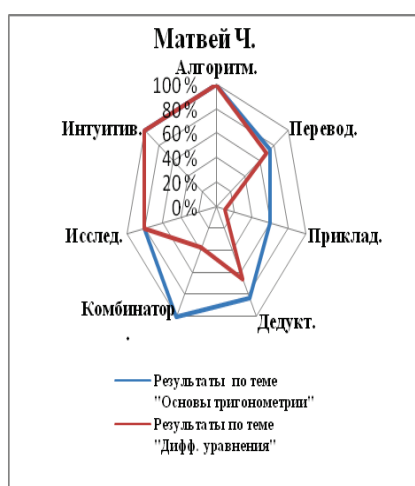

Рис 2. Средний результат

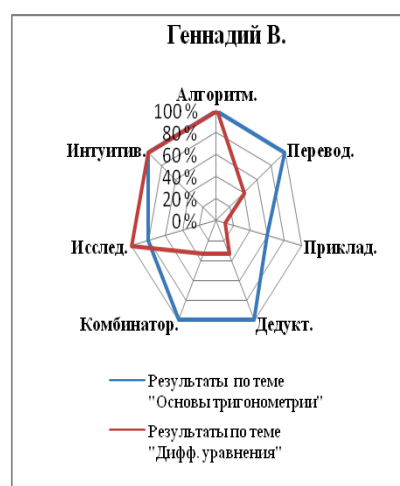

Рис 3. Наилучший результат

Сравнивая результаты по теме «Основы тригонометрии» и «Дифференциальные уравнения» в экспериментальной группе, можно увидеть увеличение абсолютного и относительного показателя при выполнении заданий по комбинаторному, дедуктивному и исследовательскому стилю у всех представленных студентов.

Исходя из отображенных на диаграммах результатов по теме «Основы тригонометрии» и «Дифференциальные уравнения» положительной динамики у всех представленных студентов контрольной группы не просматривается.

Заключение и выводы.

Таким образом, на этом этапе эксперимента была разработана и апробирована система дидактических заданий, направленных на формирование

стиля учения обучающегося СПО. Полученные результаты указывают на возможность формирования персонального познавательного стиля учения с помощью специально разработанных дидактических заданий.

Следует обратить внимание, что в дальнейшем планируется проведение статистического анализа результатов эксперимента с целью доказательства эффективности разработанной системы дидактических заданий, направленных на формирование стиля учения обучающегося СПО.

Литература:

1. Богданова Е.А. Формирование персонального стиля учения младшего школьника: моногр. М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2010. 128 с.
2. Богданова Е.А., Черник В.Э. О возможности формирования персонального познавательного стиля дошкольника // Детский сад от А до Я. 2013. № 6 (66). С. 44–57;
3. Богданова Е.А., Черник В.Э., Кибирева Е.Н. Метапредметный подход в формировании персонального стиля учения младшего школьника // Дискуссия. 2016. № 5 (68). С. 109–117 и др.
4. Богданова, Е.А., Черник, В.Э., Чернюк, Л.А. Комплекс дидактических заданий по формированию персонального познавательного стиля студента. // Среднее профессиональное образование. 2016. № 7. С. 17 – 20.
5. Горбунов, В.А., Голышев, И.Г. Современные механизмы реализации ФГОС начального и среднего профессионального образования: Научно-методическое пособие для педагогов и мастеров профессионального обучения, руководителей учреждений НПО и СПО, научных работников. [Текст] / В.А. Горбунов, И.Г. Голышев. — Казань, 2013. — 47 с.
6. Кибирева Е.Н., Черник В.Э. О формировании персонального познавательного стиля младшего школьника при изучении иностранного языка // Научные труды SWorld. Иваново, 2013. Т. 16, № 3. С. 67–70;
7. Холодная М.А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. 2-е изд. СПб.: Питер, 2004. 384 с. С. 337.
8. Государственная программа РФ «Развитие образования» на 2013-2020 годы. URL: <http://government.ru/programs/202/events/13.05.15.pdf> (дата обращения: 22.09.2018).
9. ФГОС СПО по специальности 26.02.05 Эксплуатация судовых и энергетических установок URL: http://www.edu.ru/dbmon/mo/Data/d_14/m443.pdf (дата обращения: 24.04.2016).

References:

1. Bogdanova E.A. Formirovanie personal'nogo stilya ucheniya mladshego shkol'nika: monogr. M.: MPSI; Voronezh: MODE`K, 2010. 128 s.
2. Bogdanova E.A., Chernik V.E`. O vozmozhnosti formirovaniya personal'nogo poznavatel'nogo stilya doshkol'nika // Detskij sad ot A do Ya. 2013. № 6 (66). S. 44–57;
3. Bogdanova E.A., Chernik V.E`, Kibireva E.N. Metapredmetny`j podxod v formirovanii personal'nogo stilya ucheniya mladshego shkol'nika // Diskussiya. 2016. № 5 (68). S. 109–117 i dr.
4. Bogdanova, E.A., Chernik, V.E`, Chernyuk, L.A. Kompleks didakticheskix zadaniy po formirovaniyu personal'nogo poznavatel'nogo stilya studenta. // Srednee professional'noe

obrazovanie. 2016. № 7. S. 17 – 20.

5. Gorbunov, V.A., Goly'shev, I.G. Sovremennyy'e mexanizmy` realizacii FGOS nachal'nogo i srednego professional'nogo obrazovaniya: Nauchno-metodicheskoe posobie dlya pedagogov i masterov professional'nogo obucheniya, rukovoditelej uchrezhdenij NPO i SPO, nauchny'x rabotnikov. [Tekst] / V.A. Gorbunov, I.G. Goly'shev. — Kazan`, 2013. — 47 s.

6. Kibireva E.N., Chernik V.E`. O formirovanii personal'nogo poznavatel'nogo stilya mladshogo shkol'nika pri izuchenii inostrannogo yazy'ka // Nauchny'e trudy` SWorld. Ivanovo, 2013. T. 16, № 3. S. 67–70;

7. Xolodnaya M.A. Kognitivny'e stili. O prirode individual'nogo uma. 2-e izd. SPb.: Piter, 2004. 384 s. S. 337.

8. Gosudarstvennaya programma RF «Razvitie obrazovaniya» na 2013-2020 gody`.URL:<http://government.ru/programs/202/events/13.05.15.pdf> (data obrashheniya: 22.09.2018).

9. FGOS SPO po special`nosti 26.02.05 E`kspluatatsiya sudovy'x i e`nergeticheskix ustanovokURL:http://www.edu.ru/dbmon/mo/Data/d_14/m443.pdf (data obrashheniya:24.04.2016).

Abstract. *The author addresses the problem of student-centered learning in the system of secondary vocational education and focuses on the study of the possibility of implementing an individual educational route in practice.*

In the context of the idea of a personal cognitive style of learning, the author made the experimental work to identify the possibility of forming a personal cognitive style of learning while using of specially didactic tasks. The obtained results provide the basis for the conclusion about the possibility of implementing the idea of an individual educational route in the system of secondary vocational education.

Key words: *individualization of education, teaching mathematics, learning style, individual cognitive style, secondary vocational education.*

Статья отправлена: 25.09.2018 г.

© Чернюк Л.А.

УДК 159. 923

**STUDY OF REFLECTOR RING IDEAS IN THE HISTORY OF
PSYCHOLOGY: FROM R. DEKARTA TO M.O. BERNSTEIN**
**ВИВЧЕННЯ ІДЕЙ РЕФЛЕКТОРНОГО КІЛЬЦЯ В ІСТОРІЇ ПСИХОЛОГІЇ: ВІД Р.
ДЕКАРТА ДО М.О. БЕРНШТЕЙНА**

Zhilyak N.V. / Жиляк Н.В.

*candidate of psychological sciences, senior lecturer / к. п. н., старший викладач
Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ogienko,
street Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Україна, 32300
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Україна, 32300*

Анотація. У роботі розглядається історія становлення ідей рефлексорного кільця щодо пояснення поведінки людини. Описані найбільш важливі кроки збагачення наукових уявлень в історії психологічної науки: від рефлексорної дуги до рефлексорного кільця. Розкриті особливості запровадження принципу зворотного зв'язку у керуванні рухами за схемою кільця, що пояснило адекватне визначення стимулу і логічно та природно завершену відповідь. Проаналізовано, як саме схема кільцевої реакції пояснює асимілююче відчуття та інтегруючу функцію образів. Метою дослідження є з'ясування сутності розвитку ідей рефлексорного кільця як схеми взаємозв'язку моторики і психіки.

Ключові слова: історія психології, рефлексорне кільце, принцип зворотного зв'язку, внутрішнє і зовнішнє кільце, функції образів.

Вступ. З-поміж різноманітних схем пояснення керування поведінкою людини чільне місце в історії психології належить ідеї кільця. Ймовірно, ідея циклічності в поясненні механізмів керування різними процесами належить до так званих “вічних” ідей, яка у своїх загальних ознаках згадується ще у староіндійському епосі “Махабхарата”[11]. Залишається ця тема актуальною і для сучасних вчених[9]. Дослідження особливостей становлення ідей рефлексорного кільця є важливим науковим завданням історії психології, розв'язання якого започатковане у працях В.А. Роменця[11], М.Г.Ярошевського[12], А.М. Ждан[7] та інших.

Основний текст. Значні кроки на шляху розробки цієї проблеми зробив французький філософ і природодослідник Рене Декарт (1596 – 1650) в першій половині XVII століття[6]. Запропонована ним схема відповідей організму на дію факторів зовнішнього і внутрішнього середовища була унікальним поясненням причинно-наслідкових особливостей керування поведінкою, механізмів її детермінації, психологічне значення яких отримало потужний стимул для переходу з суто філософських на емпіричні засади.

Водночас англійський філософ-матеріаліст Томас Гоббс (1588 – 1679) створив систему психології, в якій відчуття і уявлення (сліди відчуттів) як елементи свідомості взаємодіють на основі суміжності в просторі та часі[5]. Такі механістичні зв'язки отримають у майбутньому назву “асоціації” і послугують виникненню асоціативного напрямку в психології. Попри те, що психічні процеси автор вважав тільки феноменальним відображенням мозкових процесів, теоретично доводячи їх механістичні обмеження, все ж можна стверджувати, що запропоновані ним механізми функціонування психіки є

основою для розвитку матеріалістичної детерміністської схеми керування поведінкою.

Видатний німецький вчений (філософ, мовознавець, історик математик) Готфрід Вільгельм Лейбніц (1646 – 1716), розмірковуючи над засадами психічного відображення, прийшов до визнання активності душі навіть у відчуттях[9]. Він ввів до наукового обігу поняття “аперцепція”. Виділення перцепції та аперцепції, або примітивної презентації певного змісту і чіткого усвідомленого сприймання, не тільки констатувало залежність сприймання від сукупності чинників, зумовлених досвідом суб’єкта, а й означувало певну циклічну схему функціонування цих процесів.

Щодо проблеми рефлекторного кільця зазначимо, що підходи до його розуміння у психофізіологічному плані окреслені у теорії функціонування зору, розробленій Джорджем Берклі (1685 – 1753). Цей англійський філософ пояснював зорове сприймання простору з позиції принципу асоціації на ґрунті суб’єктивного ідеалізму, чим сприяв становленню асоціативної психології[11].

Циклічні механізми керування поведінкою цілісно проглядаються в ідеях рефлекторного кільця, сформульованих Дж. Дьюї (1859 – 1952). Психолог і філософ Мічиганського, Чиказького та Колумбійського університетів був переконаний, що всі психічні здатності є інструментами для розв’язання життєвих проблем[11]. Власне інструменталізм Дж. Дьюї вилився в функціоналізм, його можна вважати засновником функціональної психології як самостійного напрямку.

Дьюї та його послідовники вважали організм цілісною системою і критикували структуралізм Вільгельма Вундта (1832 – 1920) та Едварда Тітченера (1867 – 1927), які прагнули виділити “сенсорну мозаїку” свідомості. Представники функціональної психології були переконані, що всі психічні процеси та властивості спрямовані на зв’язок організму з середовищем, а структурна психологія – це своєрідна концентрована суть інтроспективного тлумачення психіки, вивчення психіки як замкненої в самій собі свідомості.

Функціональна психологія, спираючись на теорію еволюції Чарлза Роберта Дарвіна (1809 – 1882), позитивістську психологію Герберта Спенсера (1820 – 1903), прагматичну психологію Уільяма Джемса (1842 – 1910), немов би завершує значний за обсягом і змістом період становлення природничо-наукової психології, а концепція рефлекторного кільця розроблена Дж. Дьюї, репрезентує ідею циклічності на новому, значно вищому рівні. Володимир Андрійович Роменець зазначає: “Ідея кільця, за Дьюї, набуває значного життєвого сенсу саме тому, що кільце є координацією членів, які вступають між собою у конфліктні відношення. Цей конфлікт виражається у тимчасовій дезінтеграції пристосувального акту і потребі відтворення цілісності у взаємодії сенсорних стимулів і моторних відповідей”[12, с. 256]. Дещо далі вчений наголошує, що за концепцією Дьюї “стимул” і “відповідь” розрізняються як функціональні фази цілісного взаємного опосередкування або доповнення. “Ідея кільця дає можливість зрозуміти, яким чином стимул адекватно визначається, а відповідь може стати логічно і природно завершеною. Будь-яке поведінкове досягнення означає, що рухова відповідь допомагає у відкритті,

винайденні і конституюванні стимулу. Так виникає доцільний рух певного рівня, в результаті чого комплекс відчуттів стає виразнішим і дедалі більш предметним”[12, с. 256].

Це перший в історії науки опис принципу зворотного зв’язку в керуванні поведінкою людини. Навіть більше, Дьюї застосовує ідею рефлекторного кільця для пояснення природи психічної еволюції, аналізу мислительної активності, дослідження рухових установок, обґрунтування своєрідності свідомості.

Засновник першої на теренах України лабораторії експериментального дослідження психіки Микола Миколайович Ланге (1858 – 1921), автор теорії вольової уваги (моторної теорії активного цілепідпорядкованого сприймання), пояснював процеси уваги і сприймання, виходячи з рефлекторного характеру функціональних мозкових одиниць, і описував їх за принципом “кільцевої реакції” [8]. Це суттєво збагатило парадигму рефлекторного кільця в психології. Зокрема, саме такий підхід дозволив пояснити асимілююче відчуття та інтегруючу функцію образів.

А.М. Ждан зазначає, що праці Івана Петровича Павлова (1849 – 1936) значно вплинули на розвиток психології, зокрема в Росії його вчення про умовні рефлекси було основним і визначальним фактором для розвитку природничо-наукової психології [7]. “Проте в умовах ідеологічного тиску, який відчувала наука в радянський період, відбулися абсолютизація і догматизація павлівського вчення, перетворившись на насильницьке нав’язування його в психології та в інших сферах дослідження (медицині, педагогіці, мовознавстві та ін.). Розвиток рефлекторної теорії І.П. Павлова гальмувався”[10, с.248-249].

Спроби М.О. Бернштейна, П.К. Анохіна та інших вчених розвивати вчення про рефлекси адміністративно заборонялись методами. Зокрема, заборонялася розробка схем керування діями за принципом рефлекторного кільця [1; 3; 4].

Першим ідею функціонування схеми рефлекторного кільця експериментально довів видатний російський фізіолог, біомеханік Микола Миколайович Бернштейн (1896 – 1966). Біомеханічно досліджуючи структуру управління психомоторними діями, автор прийшов до висновку, що залежність між ефекторними командами і реальними результатами рухів неоднозначна [2]. Експерименти засвідчили, що на результат рухів, окрім ефекторних наказів, впливають безпосередньо непідвладні людині гравітаційні, інерційні та реактивні сили. І це за надзвичайної складності будови самого опорно-рухового апарату (більш ніж 200 кісток і більш ніж 600 м’язів, понад 100 ступенів свободи рухів у суглобах), що збиває реалізацію рухової функції людиною визначених траєкторій і перешкоджає досягненню мети. Відтак повторення навіть простих дій не є їх точним копіюванням. Це повторення без повторення. Отже, за таких умов один раз надіслані до м’язів ефекторні накази не можуть повністю визначати кінематичні та динамічні характеристики дії. Необхідна корекція рухів на основі виявлення розходжень між образом-метою дії та її реальними параметрами.

Біомеханічні вимірювання експериментально підтвердили ідею “регулювання рухів відчуттям” за допомогою зворотного зв’язку за схемою

кільця. Це один з найважливіших принципів всіх видів керування. Правильне взаємовідношення, зокрема м'язового напруження і результативних рухів, потребує безперервного внесення коректувальних сигналів у роботу м'язових синергій. Самі ж коректувальні сигнали формуються, як вже зазначалось, на основі зіставлення запланованого та фактичного здійснюваного руху [4].

Отже, зворотний зв'язок слугує не повторенню змісту, а набуттю нових прийомів виконання рухів, зміни прийомів сенсорного контролю, зміни прийомів центрального регулювання.

Висновки:

1. У становленні ідей рефлексорного кільця значна роль належить Р.Декарту, який своїми працями створив потужний стимул для переходу психологічного знання з суто філософських на емпіричні засади, Т.Гоббсу, який створив систему психології, що містить основи для розвитку матеріалістичної детерміністської схеми керування поведінкою (асоціації); Г.Лейбніцу, який констатував, що сприймання залежить від досвіду суб'єкта (аперцепція) і означив певну циклічну схему функціонування цього процесу; Д.Берклі, який застосовував схему рефлексорного кільця у своїй теорії, що пояснювала функціонування зору.

2. Ідея рефлексорного кільця щодо пояснення поведінки суб'єкта остаточно сформована у працях Дж. Дьюї. Він відмовився від вивчення психіки як замкненої в самій собі свідомості та довів, що рефлексорне кільце є координацією членів які вступають між собою у конфліктні відношення. Це пояснило адекватне визначення стимулу та логічно і природно завершену (принцип зворотного зв'язку).

3. М.М. Ланге в своїй теорії активного цілепідпорядкованого сприймання (теорії вольової уваги) виходив з рефлексорного характеру функціональних мозкових одиниць і описував їх за принципом кільцевої реакції, що пояснило асимілююче відчуття та інтегруючу функцію образів. М.О. Бернштейн вперше експериментально довів ідею функціонування схеми рефлексорного кільця щодо керування діями.

Література:

1. Анохин П.К. От Декарта до Павлова / П.К. Анохин. – М. : Медгиз, 1945. – 110с.
2. Анохин П.К. Философские аспекты теории функциональной системы: избр. тр. / П.К. Анохин. – М. : Наука, 1978. – 400с.
3. Бернштейн Н.А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности / Н.А. Бернштейн. – М. : Медицина, 1966. – 349 с.
4. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активности / Н.А.Бернштейн / под ред. О.Г. Газенко; изд. подгот. И.М. Фейгенберг. – М. : Наука, 1990. – 495 с.
5. Гоббс Т. Сочинения в 2т. / Т. Гоббс. – М., 1991. – Т2. – 586с.
6. Декарт Р. Избранные произведения / Р. Декарт. – М.; 1950. – 528с.
7. Ждан А.Н. История психологи: от античности к современности: учебник для студентов психологических факультетов университетов; [изд. третье, исправленное] / А.Н. Ждан. – М. : Педагогическое общество России, 2002. –

512с.

8. Ланге Н.Н. Теория волевого внимания / Н.Н. Ланге // Хрестоматия по вниманию / под ред. А.Н. Леонтьева, А.А. Пузыря, В.Я. Романова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – С. 107-143.

9. Малхазов О.Р. Психологія та психофізіологія управління руховою діяльністю: монографія / О.Р. Малхазов. – К. : Євролінія, 2002. – 320с.

10. Павлов И.П. Полное собрание сочинений / И.П. Павлов. – М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1951. – Т. III. – Кн. 2. – 438с.

11. Роменець В.А. Історія психології XVIIIст. / В.А. Роменець. – К. : Вища школа, 1990. – 365 с.

12. Роменець В.А. Історія психології XIX початку XX століття / В.А.Роменець. – К. : Вища школа, 1995. – 614 с.

References:

1. Anokhin P.K. From Descartes to Pavlova / P.K. Anokhin - Moscow: Medgiz, 1945. - 110s.
2. Anokhin P.K. Philosophical aspects of the theory of a functional system: v. tr / P.K. Anokhin - M.: Science, 1978. - 400s.
3. Bernstein N.A. Essays on physiology of movements and physiology of activity / N.A. Bernstein - Moscow: Medicine, 1966. - 349 p.
4. Bernstein N.A. Physiology of movements and activity / N. A. Bernshtein / ed. O.G. Gazenko; ed. the preparations IM Feigenberg - M.: Science, 1990. - 495 s.
5. Hobbes T. Works in 2t. / T. Hobbes. - Moscow, 1991. - T2. - 586s.
6. Descartes R. Selected Works / R. Descartes. - M. ; 1950s - 528s.
7. Zhdan AN History of psychologists: from antiquity to the present: a textbook for students of psychological faculties of universities; [ed. third, corrected] / AN Zhdan - M.: Pedagogical Society of Russia, 2002. - 512s.
8. Lange N.N. Theory of Volitional Attention / N.N. Lange // Readings under consideration / ed. AN Leontiev, AA Pusnray, V.Ya. Romanova - Moscow: Izv. Mosk. Un-tha, 1976. - P. 107-143.
9. Malchazov O.R. Psychology and psychophysiology of motor activity management: monograph / O.R. Malakhazov - K.: EuroLine, 2002. - 320s.
10. Pavlov I.P. Complete meeting of the accomplished / IP Pavlov - M. ; L.: Publishing house of the USSR Academy of Sciences, 1951. - T. III. - Kn. 2. - 438s.
11. Romenets V.A. History of psychology XVIIIст. / VA Romenets - K.: Higher school, 1990. - 365 s.
12. Romiente V.A. History of psychology of the XIXth to the beginning of the 20th century / V.A.Romenets. - K.: Higher school, 1995. - 614 s.

Abstract. The paper considers the history of the formation of ideas of the reflex ring in explaining human behavior. The most important steps of the enrichment of scientific representations in the history of psychological science are described: from the reflex arc to the reflex ring. The peculiarities of the introduction of the principle of feedback in the management of movements according to the ring pattern have been revealed, which explained the adequate determination of the stimulus and the logically and naturally completed answer. It is analyzed how exactly the circular reaction scheme explains the assimilating sensation and the integrative function of the images. The purpose of the study is to find out the essence of the development of ideas of the reflex ring as a scheme of the relationship of motor activity and the psyche.

Key words: history of psychology, reflex ring, feedback principle, internal and external ring, functions of images.

Стаття надіслана: 24.09.2018 г.

© Жилияк Н.В.

УДК 159.923

**PSYCHOLOGICAL RESEARCH OF STUDENTS' ATTITUDE TO DRUGS
ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОТНОШЕНИЯ К УПОТРЕБЛЕНИЮ
НАРКОТИКОВ У СТУДЕНТОВ****Kolinichenko I.A. / Колинниченко И.А.***candidate of psychology, assistant professor/канд. психол. н., доц.***Nikulina S.A./Никулина С.А.***candidate of psychology, assistant professor/канд. психол. н., доц.**Pyatigorsk State Linguistic University, Pyatigorsk, Russia.**Пятигорский государственный университет, Пятигорск, ул.Калинина,9,*

Аннотация. Предметом исследования является изучение отношения студентов к наркотической зависимости с использованием метода дилемм (модифицированной дилеммы Л. Колберга). Статистически значимые данные, полученные с помощью программы SPSS Statistica 17 (применен U-критерий значимости Манна-Уитни), личного мнения и общей оценки проблемной ситуации, позволили обнаружить более выраженное понимание проблемы у студентов более старшего возраста (20-21 года) в отличие от младшего (17-19 лет). Результаты можно рекомендовать для проведения воспитательной работы о последствиях употребления наркотиков со студентами младших курсов.

Ключевые слова: психология, метод дилемм, развитие морали, студенты.

Необходимость решения юношеских проблем для последующего благоприятного развития личности не вызывает сомнения. Однако нерешенные проблемы юности отражаются на следующем этапе жизненного пути, препятствуют в деловой и личной жизни [5]. Взрослеющий человек, по Ж. Лакану, может некритично отнестись к чужому выбору [4]; юноша или девушка по разным причинам могут безоценочно отнестись к мифам наркозависимых людей, к содержанию историй и рассказов, которые есть часть культуры категории людей асоциальной направленности и сами стать этой частью.

В статье А.А. Озеринной отмечается, что выпускник вуза должен уметь ориентироваться в малопредсказуемых, изменяющихся условиях жизни социума, не только быть самостоятельным в принятии решения, но и отвечать за результат и понимать последствия такого решения [3, с.100].

Для каждого субъекта характерно то, что на протяжении жизни он не перестает учиться жить в обществе, развиваясь и действуя в соответствии с его моральными принципами, нормами, законами в конкретный культурно-исторический период.

В личностном развитии под влиянием воспитания и обучения человек вдохновляется идеями других, значимых для него лиц, либо тех, чьи варианты решения проблемы кажутся ему оптимальными, являются для него идеальными образами, ценностными ориентирами. Средства массовой информации помогают в формировании представлений человека [2].

Организация и проведение исследования

Целью нашего исследования стало изучение представлений юношей и

девушек студентов об отношении к наркотической зависимости, выяснении их личного мнения о проблеме и отношения к проблеме в целом.

Для решения поставленной задачи мы использовали метод дилемм, предложенный в XX веке американским ученым Л. Колбергом в модификации [6]. Идея использования данного метода была взята на вооружение учеными за рубежом и в нашей стране, описаны результаты, полученные с помощью метода дилемм, однако до сих пор нет единой научной позиции в отношении использования этого метода. В частности, потому, что моральное сознание сложно и неоднозначно, и его изучение требует вовлечения большого количества научных работников и испытуемых в экспериментальный процесс. Применение для изучения развития морали метода дилемм позволяет испытывать дилеммы с различным содержанием, вопросами, неизменным же остается апробированный Л. Кольбергом подход к данной проблематике. Метод дилемм прошел испытание в десятках стран мира на протяжении многих лет, получил свое подтверждение.

Благодаря этому исследования не завершены, а мы являемся одним из последователей идей Л. Колберга в отношении применения данного метода. В нашем случае изменению подверглось содержание дилемм, актуальных для современной жизни и, соответственно, содержание вопросов к ним. Структура же проблемных ситуаций, несмотря на иное содержание и вопросы к каждой из них, осталась неизменными, так как мы в точности следовали методу дилемм, отвечающему требованиям валидности и надежности.

Вкратце представим содержание модифицированной нами дилеммы. Один из работников аэропорта узнает, что его коллега принимает наркотики. Перед ним встает вопрос, рассказывать ли об этом руководству? Рассуждения работника следующие: кроме, как себе, вреда он никому не наносит. С другой стороны, может случиться, что люди могут пострадать.

Кроме традиционных вопросов о размышлении испытуемых по поводу решения дилеммы, мы с помощью новых вопросов решили обратить их внимание на мнение большинства людей, а не только собственного [1].

Вопросы ко всем дилеммам Л. Колберг предлагал строить таким образом, чтобы испытуемый считал, что он строго отвечает на прямой вопрос о вреде или пользе производимого им действия. Однако за кажущейся простотой суждения скрывались свои особенности. Вопросом, побуждающим «раскрыть» истинные намерения участника эксперимента был не первый вопрос, а следовавший за ним вопрос «Почему?». Именно интерпретация последнего ответа экспериментатором давала возможность экспериментатору различать мнения испытуемых по уровням морального сознания.

Выборка исследования составила 64 человека, юноши и девушки. Испытуемыми стали студенты ФГБОУ ВО «Пятигорский лингвистический университет» г. Пятигорска, среди которых первую возрастную группу составили 36 человек в возрасте от 17 до 19 лет, во второй возрастной группе в исследовании участвовали 28 человек студентов в возрасте 20-21 года. Экспериментальная часть исследования проведена И.А. Колинченко.

Данные были обработаны с помощью статистической программы SPSS

Statistica 17, для их обработки был использован один из непараметрических методов статистики - U-критерий значимости Манна-Уитни.

Как видно из таблицы, оценка данной дилеммы показала различия между представлениями испытуемых обеих групп. В процессе анализа дилеммы было установлено, что статистическая значимость меньше 0,05 выявлена по следующим показателям.

Таблица 1

Различия в представлениях студентов об отношении к наркотикам

Показатели	Выраженность ранга по возрасту		Межгрупповые различия	
	Group 1 (17-19 лет) 36 человек	Group 2 (20-21 год) 28 человек	U (критерий Манна-Уитни)	P (уровень значимости)
Дилемма об отношении к употреблению наркотиков (личное мнение испытуемых)	999,5	1109,5	296,5	< 0,05
Дилемма об отношении к употреблению наркотиков (общие данные по всей дилемме)	1072,5	1126,5	369,5	

Более выраженное личное мнение по отношению к употреблению наркотиков выявлено в группе старших испытуемых на достоверном уровне значимости ($U = 296,5$, $p < 0,05$). Общие данные по дилемме (при оценке всех сторон и мнений как большинства людей, так и своего мнения, а также учета многих нюансов текущего состояния проблемной ситуации об употреблении наркотиков и ее последствий) также больше выражено у представителей второй группы на статистически значимом уровне ($U = 369,5$, $p < 0,05$). Все полученные математические значения достоверно выше в старшей возрастной группе.

Обсуждение результатов

Можно предположить, что представителей старшей возрастной группы не только больше затронула дилемма – у испытуемых этого возраста есть больший накопленный опыт по разным жизненным вопросам, в том числе и по поводу вреда наркотиков, благодаря которому их размышления приобрели более взвешенный характер, стали более четкими и осмысленными.

Следуя за итогами размышлений Ж. Пиаже о развитии сознания с увеличением возраста субъекта, Л. Колберг предположил, что это характерно и

для развития морального сознания человека. Наше исследование не только подтверждает эту гипотезу, доказывая факт более развитого, зрелого морального сознания у испытуемых старшей возрастной группы, но и позволяет добавить, что с увеличением возраста у субъекта появляется большая осознанность и осмысленность суждений. Итак, поскольку более математически значимые, осмысленные и ярко выраженные представления об отношении к употреблению наркотиков мы обнаружили в старшей возрастной группе, эти данные можно использовать для проведения воспитательной работы с более младшими субъектами. Во многих культурах в разные исторические периоды было принято прислушиваться к мнению старших как к авторитетному; в культуре испытуемых нашего времени это осталось, поэтому вполне можно подобрать слова для оценки ситуации и разъяснения их другим, поскольку большой опыт испытуемых второй возрастной группы позволяет это сделать. Если они понимают вред от употребления наркотиков, то эти представления можно закрепить, используя мнения старших испытуемых, если же понимание вреда младшими не вполне осознано, то понимание можно сформировать, имея «под рукой» представления испытуемых старшей возрастной группы.

Заключение и выводы

Результаты исследования показали, что у испытуемых обеих групп сложилось личное мнение по поводу вреда наркотиков, сформированное с помощью воздействия общественного сознания и поддерживаемое средствами массовой информации. Личное мнение означает отсутствие конформизма, это итог мыслительной работы человека, то, что не зависит от мнения других людей, значимых для испытуемого или мнения большинства.

Литература

1. Колинченко И.А. Исследования идентичности и морального развития личности в современной психологии: монография. – Пятигорск: ФГБОУ ВПО «ПГЛУ», 2015. – 130 с.
2. Никулина С.А. Психология массовой коммуникации: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – Издание 2-е, дополненное и переработанное. – Пятигорск: ПГЛУ, 2013. – 170 с.
3. Озерина А.А. Специфика профессиональной идентичности студентов-бакалавров // Вестник ВолГУ. Серия 11. 2011. №1. С. 100-104.
4. Хьелл Л. А. Теории личности. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 608 с.
5. Ericsson E. Identity: youth and crisis. Moscow, Publishing group «Progress», 1996. 344 p.
6. Kohlberg L. Power C. Moral development, religious thinking and question of a seventh stage. Zygon, 1981. № 16. p. 203-259.

References

1. Kolinichenko, I.A. (2015). *Research of identity and moral development of personality in modern psychology*. Pyatigorsk: Pyatigorsk State linguistic University.
2. Nikulina, S.A. (2013). *Psychology of mass communication*. Pyatigorsk: Pyatigorsk State

linguistic University.

3. Ozerina, A.A. (2011). Specificity of students- bachelors' professional identity. *Volgograd State University News, 11 (1)*, 100-104.

4. Hewel, L.A. (2008). *The theory of personality*. St. Petersburg: Pyter.

5. Ericsson, E. (1996). *Identity: youth and crisis*. Moscow, Publishing group «Progress».

6. Kohlberg, L. Power, C. (1981) Moral development, religious thinking and question of a seventh stage. *Zygon, 16*, 203-259.

Abstract. *The subject of research is the analysis of students' attitude to drug addiction using the method of dilemmas (L. Kolberg's modified dilemma). Statistically important data, obtained with the programme SPSS Statistica 17 (Mann – Whitney U criterion of importance was applied) personal attitude and general assessment of problem situation allowed to detect a more pronounced understanding of problem among the older students (aged 20-21) unlike younger ones (aged 17-19). The results can be recommended for educational work with students of junior courses about the effects of drug use.*

Key words: *psychology, method of dilemmas, moral development, students.*

Статья отправлена: 7.08.2018 г.
Колениченко И.А., Никулина С.А.

STUDENTS' SELF-WORKING TRAINING FEATURES AND SIGNIFICANCE AS PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS ON THE DISCIPLINE "ENDOCRINOLOGY"

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧИМІСТЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ПЕРІОД НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕНДОКРИНОЛОГІЯ»

Pertseva N.O. / Перцева Н.О.

Head of the endocrinological department, MD, PhD, ScD, professor / д.мед.н., професор

Rokutova M.K. / Рокутова М.К.

MD, PhD, professor's assistant / к.мед.н., асистент

Tyshchenko I.V. / Тищенко І.В.

MD, PhD, associate professor / к.мед.н., доцент

State Establishment "Dnipropetrovsk Medical Academy of Health Ministry of Ukraine" 9,

Vernadsky str., Dnipro, 49044, Ukraine

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗУ»,

м. Дніпро, вул. Вернадського, 9, 49044, Україна

Abstract. Currently, the of students' self-working training, as part of the educational process in general, and in particular, in the discipline of Endocrinology, plays a significant role. Every year there are offered and evaluated effectiveness the old and new methods of students' self-working training. **The aim of the work** is to determine students' opinions on the types and effectiveness of students' self-working training during practical classes on the "Endocrinology" cycle. **Materials and methods.** 164 students were anonymously interviewed (78 persons of the 4th course and 86 persons of the 6th course of educational process) at the Department of Endocrinology of the State Institution "Dnepropetrovsk Medical Academy". **Results.** According to the analysis of the questionnaire, the following results were obtained: the majority of the students noted the importance and the necessity students' self-working training for the effective improvement of the subject, the opportunity to form professionally important qualities of the physician and to choose the direction of their further practical or scientific activity; preference was given to curation with patients in the department, followed by discussion with the professor's assistance, and to watching videos on practical skills, the specifics of management and diagnosis of major endocrine diseases; there was also noted the importance of the professor's assistance control for improvement of the material. **Conclusions.** The results of the questionnaire confirm the students' understanding of the importance of students' self-working training for the successful improvement of the discipline "Endocrinology"; it is advisable to use them in developing methodological recommendations for students. The students Interview allows to improve the types and methods of control of students' self-working training during the practical sessions of the cycle "Endocrinology".

Key words: students' self-working training, educational process, cycle "Endocrinology", patients' curation, training videos, Internet resources, discussion and analysis of topics' mistakes with the teacher, medical education.

Relevance. Modern approaches and requirements to the pedagogical process make it possible to consider the students' self-working training as a specific pedagogical model, determined by the features of educational and cognitive tasks realized in the concrete content of forms and types of students' self-working training [1-3]. The students' self-working training can also be interpreted as an activity consisting in rational improvement and deepening of knowledge, development of key competencies, as a method of activating students [4,5].

Considering the modernization of university medical education, the tremendous information and the sufficient complexity of studying the discipline

"Endocrinology" in the shortest possible time, students' self-working training is mandatory. It is associated with a educational load and needs methodological support. Correctly organized students' self-working training in the practical classes of the cycle "Endocrinology" ensures the effectiveness of mastering the material.

According to the relevance of this problem, anonymous questioning of students is held after the end of the cycle "Endocrinology", leading to the improving the various types of their students' self-working training during the cycle "Endocrinology." Our **goal** was to determine the opinions of students on the types and effectiveness of students' self-working training during the practical classes on the cycle "Endocrinology."

Materials and methods. An anonymous questionnaire of students of the 4th and 6th course of the Medical Faculty of the State Institution "Dnepropetrovsk Medical Academy" during 2016-2018 academic years at the Department of Endocrinology was conducted, using a questionnaire compiled by the department's staff. The questions concerned the types, preferences and effectiveness of students' self-working training. The students were interviewed by 164 people - 78 persons of the 4th and 86 people of 6th course.

Results. The majority of the students (156 (95.1%)) noted the importance and necessity of students' self-working training for effective mastering of the subject, evenly, both among the 4th course students (75 persons (96.2%)) and the 6th course students (81 people (94 ,2%)).

According to the questionnaire data, the following preferences of the 4th course students' regarding to the forms of self-working training were revealed: work with visual text materials - 61 (78.2%); viewing of videos on practical skills, features of conducting and diagnosis of major endocrine diseases - 68 (87.2%) of respondents; the patient's curation in the hospital's ward of the department - 76 (97.4%) student. Students of the 4th course are interested in all kinds of students' self-working training, both visual and communicative with patients.

Analyzing the questionnaires of the 6th course of students on the section of students' self-working training forms, the following results were revealed: work with visual text materials - 55 (63.9%); viewing of videos on practical skills, features of conducting and diagnosis of major endocrine diseases - 58 (67.4%) of respondents; the patient's curation in the hospital's ward of the department - 85 (98.8%) students. Students of the 6th year consider that it more preferable to improve the practical experience with the patient, possibly due to the acquired theoretical knowledge.

In the understanding of students, self-working training can be of 3 forms:

a) performed on the instructions of the professor's assistant, but without his direct participation; the quality of the performed work is estimated during the discussion - 57 (34.7%); among them - 4 course (44.9% of people) and 6 course (25.6% of persons);

b) independent work, but under the supervision of the professor's assistant, with his remarks - 76 (46.3%) students, among them 4 course (41.1%) and 6 course (51.2%) students;

c) a form of independent educational work without the professor's assistant's advice (at the patient's bedside), followed by discussion - 148 (90.2%) students,

including 4 course (91.1%) and 6 course (89.5%) persons.

To the opinion of 157 (95.7%) respondents, for successful self-working training, students need the professor's assistant's control, which is one of the important factors motivating to learning discipline during the "Endocrinology" cycle. It allows students to adequately assess their mistakes and stimulates them to improve their knowledge. At the same time, only 42 students (25.6%) consider self-working training as a significant reserve of improving the quality of the educational process

According to the opinion the majority of respondents (153 (93.3%)), the forms and methods of teaching for students' self-working training in practical classes need to be improved. Most of students (152 (92.7%)) offered to use intensively modern information technology. 142 (86.6% of students) noted that the Dnepropetrovsk Medical Academy is sufficiently provided with educational and teaching materials to successfully carry out students' self-working training. In self-educational activities, students prefer to use traditional sources of knowledge, such as lecture materials (91.4%), recommended textbooks (92.1%), methodical manuals (45.1%), Internet resources (49.3%).

Answering the question about the direct importance of students' self-working training, 137 (83.5%) respondents noted the possibility to form professionally important qualities of the physician and almost all 156 (95.1%) students expressed the opinion that they could purposefully determine the area of their further practical or scientific activity.

Conclusions. The results of the questionnaire for students of the 4th and 6th courses confirm the students' understanding of the importance of self-educational activities for the successful mastering of the discipline "Endocrinology." The students' survey allows to improve the types and methods of control the self-working training during the practical classes of the cycle "Endocrinology". The results of the questionnaire should be used in the development of methodological recommendations for the students' self-working training.

References:

1. Zvonnikov V.I. Innovatsionnye metody otsenki uchebnykh dostizheniy studentov / V.I. Zvonnikov // Vysshee obrazovanie. – 2006. – № 5. – S. 12–17.
2. Kuntsevich Z.S. Organizatsiya kontroliruemoy samostoyatelnoy raboty studentov stomatologicheskogo fakulteta po distsipline «Obshchaya khimiya» / Z.S. Kuntsevich // Sviridovskie chteniya : sb. st. Vyp. 8. – Minsk, 2012. – S. 286–291.
3. Meretskiy V.M. Rol samostiynoi roboti studentiv v organizatsii navchalnogo protsesu / V.M. Meretskiy // Medichna osvita. – 2015. – № 3. – S. 113–115.
4. Khodzhayan A.B. Osobennosti organizatsii effektivnoy samoobrazovatelnoy deyatelnosti studentov v meditsinskom vuze / A.B. Khodzhayan, N.V. Agranovich // Fundamentalnye issledovaniya. – 2011. – № 11. – S. 149–153.
5. Chorniy N.V. Samostiyna robota studentiv yak skladova chastina u pidgotovtsi spetsialista v umovakh kreditno-modulnoi sistemi navchannya / N.V. Chorniy // Medichna osvita. – 2014. – № 4. – S. 132–134.

Література:

1. Звонников В.И. Инновационные методы оценки учебных достижений студентов / В.И. Звонников // Высшее образование. – 2006. – № 5. – С. 12–17.
2. Кунцевич З.С. Организация контролируемой самостоятельной работы студентов стоматологического факультета по дисциплине «Общая химия» / З.С. Кунцевич // Свиридовские чтения : сб. ст. Вып. 8. – Минск, 2012. – С. 286–291.
3. Мерецький В.М. Роль самостійної роботи студентів в організації навчального процесу / В.М. Мерецький // Медична освіта. – 2015. – № 3. – С. 113–115.
4. Ходжаян А.Б. Особенности организации эффективной самообразовательной деятельности студентов в медицинском вузе / А.Б. Ходжаян, Н.В. Агранович // Фундаментальные исследования. – 2011. – № 11. – С. 149–153.
5. Чорній Н.В. Самостійна робота студентів як складова частина у підготовці спеціаліста в умовах кредитно-модульної системи навчання / Н.В. Чорній // Медична освіта. – 2014. – № 4. – С. 132–134.

Анотація. В даний час самостійній роботі студентів, як складової навчального процесу в цілому, і зокрема, з дисципліни «Ендокринологія» відводиться значна роль. З кожним роком пропонується і оцінюється ефективність старих і нових методів самостійної роботи студентів. **Мета роботи** – визначити результати оцінювання студентами видів та ефективності самостійної роботи на протязі практичних занять по циклу «Ендокринологія». **Матеріали та методи.** За згодою студентів на кафедрі ендокринології Державної закладу «Дніпропетровська медична академія МОЗУ» було анонімно опитано 164 студента - 78 осіб 4 курсу та 86 респондентів 6 курсу. **Результати.** Проводячи аналіз анкетування отримали наступні результати: більшість опитаних студентів відзначило важливість і необхідність самостійної роботи для ефективного засвоєння предмета, можливості сформулювати професійно важливих цінностей лікаря і вибору області своєї подальшої практичної або наукової діяльності; перевага була віддана курації пацієнтів у відділенні з подальшим обговоренням з викладачем, а також перегляду відеороликів з практичних навичок, особливостей ведення і діагностики основних ендокринологічних захворювань; також відмічено важливість контролю викладача для кращого засвоєння матеріалу. **Висновки.** Результати анкетування студентів 4 і 6 курсу підтверджують розуміння студентами важливості самостійної роботи для успішного засвоєння дисципліни «Ендокринологія», також їх доцільно враховувати і використовувати при розробці методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів. Опитування студентів дозволяє вдосконалити види і методи контролю самостійної роботи під час практичних занять циклу «Ендокринологія».

Ключові слова: самостійна робота студентів, навчальний процес, цикл «Ендокринологія», курація пацієнтів, навчальні відеофільми, інтернет-ресурси, обговорення і розбір помилок теми з викладачем, медична освіта.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr05-02-035>

DOI: 10.30889/2523-4692.2018-05-02-035

FOREIGN POLICY AND DIPLOMACY OF BOGDAN KHMELNYTSKY
ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**Marshak Y.O. / Маршак Ю.О.***Student / Студентка***Sekunova Y.V. / Секунова Ю. В.***s.h.s, as.prof. / к.і.н., доц.**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
03041, Ukraine, Kyiv, Ukraine, street Heroiv Oborony, 15**Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Анотація. У роботі розглянуті ключові аспекти дипломатичної діяльності Богдана Хмельницького. Зовнішньополітичний курс цього видатного гетьмана представив Україну на світовій арені як сильну і могутню державу, здатну відстоювати свою незалежність і суверенітет.

Ключові слова: міжнародні відносини, дипломатія, Богдан Хмельницький, гетьман, зовнішня політика, держава, історія.

Вступ.

Роль дипломатії у світовому просторі неможливо недооцінювати. Вона є наріжним каменем всієї системи міждержавних відносин. Дипломатичні стосунки створюють своєрідну платформу для взаємодії та співпраці держав світової спільноти. З одного боку може здатись, що дипломатія вирішує вузький спектр політичних питань, проте без неї було б неможливе мирне та розумне вирішення неpolітичних проблем глобального значення.

Роль дипломатії як знаряддя зовнішньої політики не одне століття залишалася і залишається неоціненою. Вся історія існування людства супроводжується дипломатичними зв'язками починаючи від родових общин і завершуючи наддержавними об'єднаннями.

Історія української державності не виключення, її зовнішньополітична діяльність знаменується вагомими досягненнями на світовій арені. Так варто розглянути шлях України до міжнародного визнання на прикладі найвідоміших та найуспішніших українських політиків та дипломатів, які гідно представили українську державу в найскладніші часи її існування. Одним з таких мудрих і розумних дипломатів був Богдан Хмельницький, видатний гетьман Козацької держави.

Основний текст.

Діяльність Богдана Хмельницького як дипломата розпочалась з розгортанням козацько-селянських повстань у 30-ті роки XVII століття, які мали міжнародне значення. Блискучі успіхи козаків привернули увагу країн, які визначали політичний клімат в Європі. Зокрема такими державами були Франція, Іспанія, Швеція, Польща, Трансильванія, Голландія та навіть Ватикан. Європейські країни серйозно задумались про залучення козаків до лав власних військ.

Б. Хмельницький, який виявив неабиякі військові організаційні здібності

під час морських походів козаків на турецькі міста, а також у боротьбі з ворогом у лавах славетного гетьмана П. Сагайдачного з турками під Хотиним, отримав чин чигиринського сотника і не раз входив до складу козацьких посольств до короля і сейму зі скаргами на захист прав українського народу. Під час однієї з таких місій польський король Владислав IV відправив Б.Хмельницького до Франції, щоб влада цієї держави аїняла козаків на військову службу у війні з Іспанією. Козацький корпус чисельністю 2400 добровольців, що його очолював Б. Хмельницький, наприкінці 30-річної війни у Європі (1645-1646 рр.), був залучений на службу до французького війська принца Конде і в його складі брав участь в облозі та штурмі фортеці Дюнкерк. Отже, українські козаки брали безпосередню участь у формуванні Вестфальської системи міжнародних відносин, в основу якої було покладено визнання суверенітету держав.[1; с.30]

Після низки переможних боїв козацького війська на чолі з Богданом Хмельницьким сусідні країни ще більше зацікавилися могутністю Війська Запорізького. До Хмельницького прибували делегації з Валахії, Молдовії, Туреччини та Москви. Посли від польського короля вручили Б. Хмельницькому грамоту на гетьманство, булаву і стяг.

Богдан Хмельницький добре орієнтувався в міжнародній політиці, що дало йому можливість знаходити вірні шляхи до розв'язання міждержавних питань дипломатичними методами. Великим досягненням хмельницького було укладення договору з Кримом. У лютому 1648 року у Бахчисараї послы уклали союз з кримським ханом Ісламом-Гіреєм III. Цей союз відкрив Б.Хмельницькому шлях до впевненішого протистояння Польщі і на додаток встановлення дипломатичного зв'язку з Туреччиною, адже на той час Кримське ханство було васалом Туреччини. Хан Іслам-Гірей III дуже поважав Богдана Хмельницького, навіть прирівнював його до себе, як правителя.

Питання зовнішньої політики Б. Хмельницький вирішував на старшинський або розширеній раді. Остання об'єднувала в своєму складі старшинську раду, гетьмана, козаків (представників полків). Старшинська рада розробляла курс зовнішньополітичної діяльності, організовувала співпрацю з окремими державами. До її повноважень також належала розробка умов угод та договорів. Рішення Старшинської ради було обов'язковим для виконання гетьманом, скасувати його могла тільки Генеральна рада Війська Запорозького.

Серед найближчих співробітників Богдана Хмельницького, які брали участь у розробці зовнішньої політики України та організовували її дипломатичне забезпечення, провідна роль належала Іванові Виговському як генеральному писареві. Він вів діловий бік переговорів, був завжди присутнім під час розмов з іноземними послами, складав листи, умови, інструкції для українських послів тощо. Поряд з ним вище становище посідав генеральний суддя Самійло Богданович Зарудний, який очолював посольства 1650 р. до Москви, 1653 р. до Константинополя, 1657 р. був посланий до Семигорода, щоб закінчити переговори з Ракоцієм. По декілька разів очолювали посольства до різних держав інші старшини: Федір Вешняк - до Варшави й Москви; Кіндрат Бурлай - до Москви й Швеції; Максим Нестеренко – до Литви і Польщі;

Силуян Мужилівський – до Москви, у Литву й до кримського хана та інші. Відомо близько сотні імен старшин, які виконували дипломатичні місії.[2; с.538]

Хмельницький був дуже зацікавлений в розширенні поля дипломатичних стосунків, проте для цього бракувало фахівців зі знанням іноземних мов. З цією метою гетьман залучав до дипломатичної служби іноземних представників, в більшості це були греки. Проте і старшини могли вільно вести переговори та листуватися латинською мовою, яка була мовою дипломатії в Центральній та Західній Європі. Та й сам Б. Хмельницький був здібним поліглотом, ним були написані листи латиною до Венеції, Австрії, Бранденбургу та Семигорода. Проте для налагодження дипломатичних стосунків із Туреччиною було необхідне знання турецької мови, її знали лише козацькі «бути» - перекладачі, які займалися вивченням іноземних мов.

З розвитком міжнародних відносин, зустріч з іноземними послами на території Гетьманщини вимагала певного порядку прийняття делегацій. Тому Б. Хмельницький зі старшинами розробили церемоніал зустрічі іноземних представників. Особливо важливі посольства зустрічались почесною сторожею, яка проводила делегації до гетьманської столиці. З привітанням від гетьмана приходив генеральний осавул або старший син Богдана Хмельницького. Наступного дня старшина проводив послів на зустріч особисто з гетьманом. Найбільш поважним послам приділялась особлива увага, вони супроводжувались почесною вартою козаків. Гетьман приймав послів у власній світлиці, прослуховував вітальну промову послів, приймав подарунки від володарів і сам виголошував тост. І тільки наступного дня гетьман з послами зустрічався безпосередньо для ведення переговорів, зазвичай вони тривали декілька днів. На прощальній аудієнції гетьман передавав послу запечатаного листа, подарунки і влаштовував великий банкет, звичайно, у випадку успішних переговорів. З Чигирини послів проводжала почесна варта, деколи навіть з військовою музикою.

Підсумовуючи, варто зауважити, що за термін правління Богдан Хмельницький домогся своїми дипломатичними заходами ізоляції Польщі та взаємовигідні стосунки з сусідніми державами. Йому вдалося встановити чудову співпрацю з Кримом, досягнути прихильності Туреччини та Семигорода. В результаті хитрої та продуманої «шлюбної політики» з Молдавою домогся розірвання Молдавсько-Польського союзу. В планах Б.Хмельницького було також налагодження дружніх стосунків зі Швецією та Венецією.

Чималий внесок гетьман Б.Хмельницький зробив в організацію розвідки. Відомо, що розвідники Максима Кривоноса, серед яких були й жінки, ще 1648р. доходили до Кракова. Одному з таких українських розвідників Василеві Верещазі, який раніше служив у князя Адама Киселя, вдалося навіть стати покойовим у польського короля Яна Казимежа. Користуючись необмеженим довір'ям короля, цей майстерний розвідник був присутній на таємних нарадах короля з сенаторами-магнатами. На підставі донесень вивідувачів у генеральній гетьманській канцелярії мали докладні звіти не лише про засідання сейму, але

навіть і таємної королівської ради.[2; с. 539]

Висновок.

Отже, дипломатична діяльність Богдана Хмельницького стала фундаментом для подальшого розширення сфери міжнародного впливу України. На підставі його політичної діяльності виникає багато суперечностей серед провідних істориків. Проте беззаперечним фактом є те, що Б. Хмельницький був неймовірно розумним дипломатом того часу.

Література:

1. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика і дипломатія (від давніх часів до наших днів) // Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – Київ, 2010. – ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. – С. 29-45.
2. Зінченко А. А. Історія дипломатії: від давнини до нового часу // Навчальний посібник. – Київ, 2005. – ДП «Проза», 2005. – С. 537-540.

References:

1. Chekalenko L.D., Fedunyak S.G. Foreign policy and diplomacy (from ancient times to our days) // Handbook. for studio higher tutor shut up - Kyiv, 2010. - SE "Kind. House "Personnel", 2010. - P. 29-45.
2. Zinchenko A. A. The History of Diplomacy: From Antiquity to New Times // Textbook. - Kyiv, 2005. - State Enterprise "Proza", 2005. - P. 537-540.

Abstract. The article considers key aspects of Bohdan Khmelnytsky's diplomatic activity. The foreign policy course of this outstanding hetman presented Ukraine on the world stage as a strong and mighty state capable of defending its independence and sovereignty.

Key words: international relations, diplomacy, Bogdan Khmelnytsky, Hetman, foreign policy, state, history.

УДК 342.34

**LEGAL ASPECTS OF INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT IN A
LEGAL STATE****ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА
В ПРАВОВОМ ГОСУДАРСТВЕ****Belevsky Yu.A. / Белевская Ю.А.***c.u.s., as.prof. / к.ю.н.*

SPIN: 2101-4876

*Среднерусский институт управления**– филиал Российской академии народного хозяйства**и государственной службы**при Президенте Российской Федерации, г. Орел, бульвар Победы, д. 5А*

Аннотация. В настоящем докладе рассматриваются особенности Основного закона России, Конституции России как основы развития законодательной власти в правовом государстве. Уделено внимание особенностям Конституции как основным факторам, влияющим на развитие политической системы информационного общества.

Ключевые слова: Конституция, Информационное общество, правовое государство, политология.

Вступление.

Современный период развития России, ее социально–экономических, политических, военных и иных сфер, сопровождается сложными процессами, направленными на становление, реформирование и развитие системы публичной власти, формированием единого правового пространства страны, гармонизации его с правовым пространством демократического мирового сообщества, трансформацией сложившихся традиционных и появлением новых общественных отношений, обуславливающих переход человечества от индустриального к информационному обществу.

Решение этих вопросов неразрывно связано с развитием конституционных основ государства и обеспечения баланса в системе разделения властей. И законодательная власть, как никакая другая ветвь власти определяет основы такого баланса в многообразии политических процессов развивающегося информационного общества.

Основной текст.

Проблемы в области становления и развития информационного общества на современном этапе развития государственности именно через призму деятельности законодательной власти, обуславливаются прежде всего содержанием Основного закона страны, который имеет ряд особенностей:

- выполняет системоопределяющую и системообразующую функции в деле системе власти, выступая в качестве Основного закона страны, основного закона строительства и развития страны, как системы, задавая принципы и логику использования их в системе разделения властей;

- обладает высшей юридической силой прямого действия и применения на всей территории Российской Федерации;

- содержит запрет для иных правовых актов на противоречия базовым

положениям, закрепленным в Конституции.

Важной особенностью действующей с 1993 года Конституции Российской Федерации является то, что она коренным образом изменила ситуацию в области государственного строительства. Она отражает качественно иное состояние государства, основанное на новых принципах построения органов государственной власти, а, следовательно, и всего правового поля. Более того, современная ситуация в продолжающемся совершенствовании государственного управления складывается таким образом, что для реализации поставленных в ней задач:

- затруднено использование теории и опыта предыдущих периодов строительства государства (дореволюционный, а тем более, послереволюционный) без существенного переосмысления из содержания;

- нельзя использовать теорию и опыт других государств без работы по приведению в сопоставимый и совместимый вид теоретических положений, взглядов, концепций, школ, результатов применения на практике зарубежного и отечественного права, и проведения оценки для выбора наиболее адекватного для Российской действительности.

Ядро Конституции составляют статьи, раскрывающие основы конституционного строя. Сама Конституция, рассматривая основы конституционного строя, гарантирует им особую защиту: они могут быть пересмотрены только новой Конституцией, разрабатываемой особым органом – Конституционным Собранием (статья 135 Конституции РФ). Конституция задала лишь основные параметры формирования как правотворческого механизма, так и методологические указания по реализации правотворческого процесса. Конкретную реализацию этих параметров призван осуществить процесс формирования законов конституционного, федерального и субъектного уровней. Конституция РФ (Конституция) фиксирует достижения цивилизации, в том числе систему человеческих ценностей, общепризнанные нормы и принципы международного права, фундаментальные права и свободы человека, тем самым, *закрепляя страну в качестве неотъемлемой составной части мирового сообщества.*

В Конституции закреплены идеи и принципы, определяющие характер общества, базовые принципы экономики, политики, социальной сферы, государства и права. Говоря языком синергетики, одного из направлений системного подхода, Конституция – это юридический акт, выполняющий *системозадающую и системообразующую функцию в деле государственного строительства.* Она выполняет как идеологическую функцию в деле государственного строительства, так и установочную функцию в *правотворческом процессе и реализации отдельных нормативных положений* идеологической функции, в развитии всего права и его институтов. Это следует из того, что Конституции в России отведено приоритетное, ключевое положение в правовой системе. Конституция занимает в правовом поле России наивысшую ступень иерархии. Конституция - документ, обладающий высшей юридической силой прямого действия и применения на всей территории государства и содержащий запрет иным правовым актам противоречить

базовым положениям, закрепленным в Конституции. Законы и иные правовые акты, принимаемые в Российской Федерации, не должны противоречить Конституции, ее базовым положениям.

Ядро Конституции составляют статьи, раскрывающие основы конституционного строя государства. При этом нынешняя Конституция, рассматривая основы конституционного строя, гарантирует им особую защиту: они могут быть пересмотрены только новой Конституцией, принимаемой особым органом — Конституционным Собранием (см. статьи 16 и 135). Рассматриваемые с такой точки зрения конституционные положения, могут быть приняты в качестве отправных методологических посылок в исследовании вопросов государственного строительства вообще, и в вопросах становления и развития информационного общества в частности.

Нынешняя Конституция является документом, фиксирующим качественно иную системозадающую и системообразующую основу государства, тем самым, определяя качественно иное состояние страны. Это можно проследить, сравнив основы государственности, представленные в предыдущих Конституциях с основами государственности, изложенными в ныне действующей Конституции. Анализ содержания предыдущих и ныне действующей Конституций, указывает на глубокие качественные изменения в основах методов и условий реализации государственного строительства в Российской Федерации, произошедшие за последние 20 лет.

С точки зрения информационного подхода Конституция представляет собой документ, в котором зафиксирована сущностная сторона вопроса строительства государства. Выполняя роль документа, нынешняя Конституция фиксирует только принципиальные основы государственного строительства без излишней их детализации, поскольку это не ее задача. Форма фиксации излагаемых в Конституции основ носит высокий уровень общности и требует семантического (смыслового, содержательного) раскрытия и уточнения в нормах и дефинициях документов законодательного поля, стоящих на более низких уровнях, а также материалов информационного, методического и пропагандистского характера.

Заключение и выводы.

Таким образом, анализ ее положений также показывает, что Конституция фиксирует большие изменения в условиях реализации объявленных целей. К таким изменениям, в частности, можно отнести: отказ от обязательного труда; отказ от многих обязательств граждан перед государством, но сохранение обязательств государства перед гражданами; введение частной собственности; отказ от регламентации деятельности общественных объединений; признание предпринимательской деятельности; отказ от правящей идеологии; распределение полномочий и ответственности между уровнями и ветвями власти и т.д.

Факт того, что нынешняя Конституция является документом, фиксирующим Основной Закон качественно иного состояния страны на большом уровне общности, а также произошедшие изменения в условиях реализации поставленных целей делает актуальной задачу:

- научного рассмотрения и переосмысления содержательных аспектов основ конституционного строя Российской Федерации, провозглашаемых принятой Конституцией;
- пересмотра существующей нормативно-правовой базы, являющейся регулятором процессов преобразования в практику заложенных в Конституции принципов и перестройки нормативно-правовой базы в соответствии с новыми принципами государственного строительства;
- пересмотра существующей содержательной стороны образовательной системы, готовящих специалистов в области государственного строительства с учетом изменений в нормативно-правовой базе, а также пересмотра методов организации процесса образования с учетом новых основ государственного строительства в условиях устаревания накопленной методической и содержательной базы.

Необходимость развития информационного общества ставит еще одну проблему, проблему понимания информационной природы закона и власти, проблему понимания права как фактора, где решаются вопросы обеспечения безопасности общества и государства. Последнее исходит из того, что процессы властного воздействия в цивилизованных сообществах людей имеют информационную природу и основываются на информированности, образованности и интеллектуальности, как субъекта, так и объекта властвования.

Правовое поле выступает при этом как модель требуемых или желаемых отношений в обществе. И если в тоталитарных государствах власть связывалась с личностью и объявлялась ее противниками виновником и ответственными в неудачах и промахах в вопросах государственного строительства, в бедах и жертвах народа, то право и закон, как правило, безлики и бесстрастны. Так же безликой и бесстрастной становится ответственность за регрессивное развитие общества при неудачном формировании в правовом поле модели общественного строительства.

Таким образом, рассматривая указанные выше положения Конституции РФ с позиций состояния законодательной власти в развитии информационного общества, можно проследить следующую причинно-следственную зависимость:

- состояние человека в конечном итоге является целью и ценностью государства "Российская Федерация", т.е. тем, ради чего и создается и функционирует такой механизм как государство (аксиологический аспект государства);
- состояние человека, в свою очередь зависит от качества тех условий, в которых живет человек, а сами условия являются подцелью государства;
- объем, спектр и качество условий человеку обеспечиваются такой системой как "государство Российская Федерация" (далее просто Система);
- объем, спектр и качество условий, от которых зависит состояние человека, являясь продуктом деятельности Системы, в свою очередь зависит от эффективности деятельности Системы;
- эффективность деятельности Системы, с учетом, что система является

самоорганизующимся объектом, зависит от эффективности самоорганизации своей структуры и ее функционирования;

- уровень состояния человека является не только результатом деятельности государства, но и критерием (ценой, мерилем, судьей при оценке) эффективности организации и функционирования Системы.

Основным источником выбора целей для человека и человеческого сообщества является множество материальных и духовных потребностей и интересов как осознанных человеком и человеческим сообществом потребностей. Как субъект властвования, народ является источником своих потребностей и интересов и их потребителем. Характерной особенностью народа как объекта властвования является наличие в нем ресурса для реализации собственной воли. Выявление и выражение интереса народа, выявление и мобилизация ресурса способного удовлетворить этот интерес, привлечение как можно более широкого круга людей, специалистов и их интеллекта для решения стоящих в ходе реализации воли задач, эффективная организация ресурса для достижения цели удовлетворения потребностей – вот главные составляющие публичности власти вообще и публичности власти субъекта, в частности.

Аннотация. *This report examines the features of the Basic law of Russia, the Constitution of Russia as the basis for the development of legislative power in a state governed by the rule of law. Attention is paid to the features of the Constitution as the main factors influencing the development of the political system of the information society.*

Ключевые слова: *Constitution, information society, legal state, political science.*

Статья отправлена: 24.09.2018 г.

©Белевская Ю.А.

УДК 327

**POLITICAL-SOCIAL RELATIONS OF UKRAINE AND CANADAS IN THE
MODERN STAGE OF REFORM OF THE UKRAINIAN STATE
ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Kushnirenko I.U. / Кушніренко І.Ю.*s.pol.s., as.prof. / к.пол.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7148-4733

*Odessa State Environmental University, Odessa, Lvovskaya 15, 65016**Одеський державний екологічний університет, Одеса, вул.Львівська 15, 65016*

Анотація. У статті розглянута перспективність процесу взаємодії України та Канади в політичній, соціальній, економічній, культурній та інших сферах.. Встановлено рамки перспектив розвитку взаємовідносин із урахуванням новітніх українських політичних реалій. Проведено аналіз сучасного стану політико-соціальних відносин України з Канадою. Виявлені проблеми міждержавних відносин між досліджуваними країнами. Запропоновано певні реформаторські кроки, необхідні для налагодженого і чітко працюючого механізму реалізації міждержавних відносин України та Канади. Підкреслюється актуальність і важливість досліджуваного питання для подальшого вирішення проблем, що виникають в процесі взаємодії двох країн.

Ключові слова: політика України, Україна та Канада, державне реформування, політико-соціальні відносини, міждержавні відносини, українська діаспора.

Вступ. Побудова ефективної міжнародної роботи - складний шлях, що вимагає нових політико-соціальних відносин, заснованих на принципах співпраці та взаємодопомоги. Однак, більша частина усіх досягнень та реформувань між Україною та Канадою була б неможлива без щоденної клопіткої праці української діаспори. Метою дослідження є визначення проблем, шляхів їх подолання та перспектив розвитку політико-соціальних відносин України та Канади на сучасному етапі реформування української держави.

Основний текст.

За 2017-2018 роки Україна та Канада поглибили співробітництво в політичному, економічному, військовому, культурному, гуманітарному та інших аспектах.

Звісно, під лежаче каміння вода не тече, тому всі ті позитивні наслідки, що наступають під час міждержавної взаємодії України та Канади, були б неможливі без величезної кількості людей, що входять в громаду, що піклуються про свою неньку навіть за тисячі кілометрів від неї. В складі парламенту Канади є більше десяти депутатів українського походження. Вони лобіюють проукраїнські інтереси в складі Ліберальної правлячої партії та Консервативної опозиційної партії. Конгрес українців Канади на чолі з Павлом Гродом кожного дня проводить заходи спеціальної направленості задля виразу своєї позиції щодо найважливіших для українців та України питань в різних сферах. Вони зустрічаються з представниками МЗС Канади та з депутатами парламенту щоб донести свою позицію та простежити за виконанням тих чи інших обіцянок та розпоряджень з боку офіційних осіб.

Перш за все, потрібно наголосити, що починаючи з різких політичних змін, що відбуваються з Україною з кінця 2013 року, Канада проводить неабияку допомогу українській армії – це і військова форма, і сухі пайки, і обладнання спецпризначення. Така допомога була найнеобхіднішою у самі перші критичні моменти української армії, коли вона була зовсім не готова до бойових дій. В 2017 - 2018 роках ця допомога помітно скоротилася, але натомість Канада розширює військову допомогу Україні іншим шляхом – тренуваннями. Канада продовжила місію UNIFIER та призначила спеціального представника в Міноборони України.

- Я не припиняю взаємодіяти з міністром Полторак, і внесення України до Контрольного списку країн, в яких дозволені поставки автоматичної зброї, стало лише одним елементом. Наші відомства працюють над подальшими кроками щодо надання можливої підтримки, - зазначив міністр оборони Канади Хардж Саджан. Також він додав, що дозвіл на продаж зброї - лише один з кроків, необхідних для надання Україні правильних можливостей [1].

Найбільш активно відносини між двома країнами за останні 3 роки стали розвиватися в економічній сфері, а саме в торгівельній. У 2017 році почала працювати Угода про вільну торгівлю між Канадою та Україною. Це дає змогу українському виробнику мати вихід на нові рубежі торгівлі. Для України вихід до канадського ринку – це можливість заявити про себе в Північній Америці та Мексиці в процесі реекспорту товару та продукції.

Крім цього, канадці все більше інвестують в Україну, не дивлячись на економічну кризу. Український чернозем – це природній «золотий» запас, в який завжди буде вигідно «вкладатися» як українському бізнесмену, так і міжнародному інвестору. Наразі, починаючи з 2016 року, на теренах україно-канадських відносин функціонує бізнес-проект, що спрямований на грантову підтримку виробників плодоовочевої продукції в південних областях України. Фінансування українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP) здійснює Міністерство міжнародних справ Канади, а також співфінансується Меннонітською Асоціацією Економічного Розвитку (MEDA) [2]. Україно-канадський проект інвестує 19 млн канадських доларів у виробництво плодоовочевої продукції. UHBDP співпрацює із Запорізькою, Херсонською, Миколаївською та Одеською областями. Проект передбачає використання всієї суми коштів на допомогу малим і середнім виробникам до квітня 2021 року.

Окрім торгівельних та земельних відносин канадські інвестори мають намір підтримати українського виробника і в космічній сфері. Вони бажають побудувати космодром для запуску ракет «Циклон-4». Їх виробництво знаходиться у Дніпрі. Канадсько-американська компанія Maritime Launch Services, планує побудувати космодром в провінції Нова Шотландія (Канада) [3]. Початок проекту – 2018 рік. Перший запуск - 2020 рік. І за 2 роки запусків планується вийти на певний режим – 8 ракет кожного року. На будівництво планується витратити 148 млн канадських доларів. А разом проект обійдеться у 304 млн канадських доларів, що містить саме будівництво космодрому, запуск першої ракети та подальший розвиток проекту.

Хоча не все так безхмарно зі сторони фінансування, до якого звикла Україна з боку Канади. У подальшому щорічному фінансуванні у розмірі близько 50 млн доларів зі сторони Канади можливі деякі зміни. Справа в тім, що новий міністр міжнародної допомоги Марі-Клод Бібо не ставить українське питання до першочергових у своєму робочому процесі, як це відбувалося за минулих міністрів. Тому першочерговим завданням для української діаспори в Канаді наразі є процес переконання міністра, міністерства та уряду в зміні курсу та продовженні міжнародної фінансової допомоги для процесу реформування в Україні.

Щодо безвізу для українців до Канади, то це питання й досі лишається актуальним. Та політико-соціальна програма, яку проводить сучасна Україна, не зовсім відповідає вимогам, які пред'являє канадський парламент. А таких вимог та критеріїв досить багато: це ідентифікаційні документи певного зразку; і проходження паспортного режиму; і певне бачення щодо порушень в дотриманні прав людини; і сучасні політичні, економічні та соціальні умови в країні; і можливість контролювати безпеку в середині своєї країни; і нові міграційні тренди та інше. Пом'якшення візового становища проявляється лише в тому, що Канада видає українцям 10-річні багаторазові візи, які дозволяють людям, що займаються бізнесом в Канаді, відвідувати країну без частого звернення до дипорганів.

«Візовий режим - це найбільш ефективний механізм виявлення і припинення незаконної імміграції в Канаду, оскільки ті, хто подає заявку на отримання віз, проходять перевірку безпеки і дослідження стану здоров'я. Оцінюється також намір мандрівника і його можливість дотримуватися умов перебування в Канаді», - резюмується в тексті документа-відповіді уряду Канади на звіт Постійного комітету федерального парламенту з питань оборони [4].

Заключення та висновки.

Можна зробити висновок про те, що у Канаді є громади, чисельно більші, ніж українська, але саме українська є найбільш впливовою. Її визнає як уряд, так і парламент. Це - нове молоде свідоме покоління діаспори, яке має дуже високі організаційні здібності, високий інтелектуальний потенціал та політико-соціальну активність. Гарантією перспективного розвитку україно-канадських відносин є постійний візитовий режим, який кожного року має тенденцію до збільшення та наростання, та в ході якого вирішується ряд найважливіших політичних, соціальних, культурних та фінансових питань.

Література:

1. Канада расширяет военную помощь Украине [Электронный ресурс] // fakty.ictv.ua - 2017. – 27 декабря. - 22:59 – [online] – Режим доступа: <https://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/20171227-kanada-rozshyryuye-vijskovu-dopomogu-ukrayini/> (дата обращения: 17.08.2018)
2. Украина-канадский проект инвестирует CAD19 млн. в производителей плодоовощной продукции [Электронный ресурс] // inventure.com.ua – 2018. – 16 марта. – [online] – Режим доступа: <https://inventure.com.ua/news/ukraine/ukraino->

kanadskij-proekt-investiruet-cad19-mln.-v-proizvoditelej-plodoovoshnoj-produkcii (дата обращения: 15.08.2018)

3. В Канаде построят космодром для запуска украинских ракет [Электронный ресурс] // delo.ua – 2017. - 15 марта. - 14:51 – [online] – Режим доступа: <https://delo.ua/business/v-kanade-postrojat-kosmodrom-dlja-zapuska-ukrainskih-raket-329051/> (дата обращения: 15.08.2018)

4. Безвизовый режим Украины с Канадой: объяснили, почему это пока невозможно [Электронный ресурс] // 24tv.ua/ru/ - 2018. - 30 марта. - 00:56 – [online] – Режим доступа: https://24tv.ua/ru/mezhdunarodnye_novosti_tag1121 (дата обращения: 17.08.2018)

5. Отношения Канады и Украины находятся на самом высоком уровне за всю их историю [Электронный ресурс] // vgoru.org – 2017. – 31 декабря. – [online] – Режим доступа: <http://vgoru.org/index.php/interv-yu/item/24940-otnosheniya-kanady-i-ukrainy-nakhodyatsya-na-samom-vysokom-urovne-za-vsyu-ikh-istoriyu> (дата обращения: 18.08.2018)

References:

1. Kanada rasshiryayet voennuyu pomoshch Ukraine. [Canada Expands Military Aid to Ukraine] (2018) [Electronic resource] // fakty.ictv.ua – 2017/12/27 - 22:59 – [online] – Режим доступа: <https://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/20171227-kanada-rozshyryuye-vijskovu-dopomogu-ukrayini/> (data obrashcheniya: 17.08.2018)

2. Ukraino-kanadskiy proekt investiruyet CAD 19 mln. v proizvoditeley plodoovoshchnoy prodycii. [Ukrainian-Canadian project invests CAD19 million in fruit and vegetable producers] (2018) [Electronic resource] // inventure.com.ua – 2018/03/16 – [online] – Режим доступа: <https://inventure.com.ua/news/ukraine/ukraino-kanadskij-proekt-investiruet-cad19-mln.-v-proizvoditelej-plodoovoshnoj-produkcii> (data obrashcheniya: 15.08.2018)

3. V Kanade postroyat kosmodrom dlya zapyska ukrainskih raket. [In Canada, build a launch site for launching Ukrainian missiles] (2017) [Electronic resource] // delo.ua – 2017/03/15 - 14:51 – [online] – Режим доступа: <https://delo.ua/business/v-kanade-postrojat-kosmodrom-dlja-zapuska-ukrainskih-raket-329051/> (data obrashcheniya: 15.08.2018)

4. Bezvizoviy rezim Kanadi I Ukraini obyasnili pochemy eto poka nevozmozno. [Visa-free regime of Ukraine with Canada: explained why it is not yet possible] (2018) [Electronic resource] // 24tv.ua/ru/ - 2018/03/30 - 00:56 – [online] – Режим доступа: https://24tv.ua/ru/mezhdunarodnye_novosti_tag1121 (data obrashcheniya: 17.08.2018)

5. Otnosheniya Kanadi I Ukraini nahodyatsya na samom visokom urovne za vsu ih istoriu. [Relations between Canada and Ukraine are at the highest level in their history] (2017) [Electronic resource] // vgoru.org – 2017/12/31 – [online] – Режим доступа: <http://vgoru.org/index.php/interv-yu/item/24940-otnosheniya-kanady-i-ukrainy-nakhodyatsya-na-samom-vysokom-urovne-za-vsyu-ikh-istoriyu> (data obrashcheniya: 18.08.2018)

Abstract. The article discusses the perspective of the process of interaction between Ukraine and Canada in political, social, economic, cultural and other spheres. The framework for the development of relations based on the latest Ukrainian political realities has been established. The analysis of the current state of political-social relations of Ukraine with Canada is conducted. The problems of the interstate relations between the studied countries are revealed. Some reform steps are proposed for a well-established and clearly working mechanism for the implementation of interstate relations between Ukraine and Canada. Emphasis is placed on the relevance and importance of the issue under study for the further resolution of the problems that arise in the process of interaction between the two countries.

Key words: policy of Ukraine, Ukraine and Canada, state reform, political and social relations, intergovernmental relations, Ukrainian diaspora.

Стаття відправлена: 28.08.2018 г. © Кушніренко І.Ю.

УДК 329 (477)

PHENOMENON OF SOCIAL POPULISM IN ACTIVITIES OF POLITICAL PARTIES OF MODERN UKRAINE**ФЕНОМЕН СОЦІАЛ-ПОПУЛІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ****Bubnov I.V. / Бубнов І.В.***s.hist.s., as.prof. / к.іст.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5155-0780

*Odessa State Environmental University, Odessa, Lvovskaya 15, 65016**Одеський державний екологічний університет, Одеса, вул.Львівська 15, 65016*

Анотація. У статті розглянута актуальна проблема поширеності феномена соціал-популізму у політичному просторі України та визначено основні тенденції його подальшого розвитку. Здійснено аналіз основних причин та ознак явища популізму в контексті політичного ландшафту сучасної України. Підкреслюється важливість досліджуваної проблеми задля свідомого сприйняття та реальної оцінки ролі різних політичних сил в політичних процесах України.

Ключові слова: популізм, соціал-популізм, політична платформа, ідеологічні орієнтири, партійні проекти, соціальна структура сучасного українського соціуму світоглядно-цивілізаційний поділ.

Вступ.

Серед актуальних проблем розвитку політичних партій в Україні є відсутність у більшості з них чітких ідеологічних орієнтирів, концепцій і стратегій розвитку і домінування у їх діяльності так званого партійного популізму. Широка поширеність популізму в політичному просторі сучасної України і, зокрема, в діяльності політичних партій змушує звернути особливу увагу на причини цього явища та можливі засоби його викриття, адже його ігнорування є дуже небезпечним в контексті перебігу та результатів електоральних процесів в країні.

Основний текст.

Серед основних видів проявів популізму в діяльності політичних партій, як правило, є різка антагоністична політична риторика або політики, яка спрощує існуючі проблеми і зводить їх до розпливчастих рішень, що претендують на репрезентацію всіх без винятку соціальних інтересів [1, С.75].

Теоретичною базою феномена популізму у вітчизняних умовах є еклектична комбінація різних ідеологій у політичних платформах більшості партій. Розмитість, чи навіть повна відсутність ідеологічної платформи – є чи не ключовою проблемою більшості з них [2, С.12]. Світовий досвід свідчить, що практично жодна партія у своїй повсякденній діяльності не дотримується крайніх і твердих ідеологічних рамок і, залежно від соціально-економічних тенденцій і політичних настроїв суспільства, використовує найбільш вдалі положення одночасно декількох ідеологій, однак в умовах України подібні ситуації, як правило, набувають характеру партійного популізму спрямованого на прийняття кон'юнктурних політичних рішень.

Саме відсутність елементарних ідеологічних орієнтирів призводить до

виникнення багатьох, ситуативних партійних проектів, створених спеціально під виборчі кампанії різного рівня. У свою чергу, поява таких штучних утворень поступово призводить до подальшого зменшення ідеологічної складової й зростання частки популізму, а загальний низький рівень політичної культури й свідомості суспільства, разом з постійним пошуком альтернативи, лише примножує шанси на успіх подібних політичних проектів.

Означені обставини визначають ще одну специфічну рису прояву популізму у вітчизняних умовах – це відсутність довготривалого, стабільного та реалізованого курсу в практичній політичній діяльності більшості партій сучасної України.

Більш глибокі причини явища соціального популізму у політичному процесі сучасної України вітчизняними політологами вбачаються в соціально-економічній площині. Зокрема, на думку А. Єрмолаєва, поява соціал-популізму прямо пов'язана з процесом олігархізації української державної машини [3]. За умов, коли майже всі більш-менш помітні підприємства в Україні перебувають у руках великих фінансово-промислових груп, поточні і майбутні проблеми нестачі кваліфікованих кадрів вирішуються ними не шляхом виплати працівникам зарплат, адекватних їхньому внеску в створення продукції, а навпаки, через їх відпочаткове заниження. Перший засіб означав би зменшення сум, що проходять через органи державної влади та перерозподіляються у вигляді податків, і, по суті, ставив би у рівні умови бізнес, що має представництво в органах влади й бізнес незалежний. Тоді як другий варіант передбачає підвищення державою податків, а фінансові кошти через державний бюджет ідуть на соціальні програми, завдяки яким і виживають українці.

Теоретично – це доволі прийнятна схема для життя соціально орієнтованої держави. Подібна практика існує у багатьох країнах. Однак ті держави, де у влади перебувають уряди соціал-демократів і ідеологічно близькі до них політичні сили, соціальний перерозподіл здійснюється не за рахунок працівників, а за рахунок власників капіталів.

В Україні ж такий перерозподіл здійснюється із найменшими втратами для власників. І це створює економічне підґрунтя для розквіту соціал-популізму: адже більша частина родин в Україні може лише виживати на існуючі зарплати, а це означає необхідність здійснення всіляких доплати до певного рівня, як правило, у формі соціальної допомоги. Саме тому власники підприємств, які одночасно виступають основними фінансовими донорами ключових політичних партій в Україні, охоче йдуть на соціальні за формою, але популістські по суті кроки. Вони у прихованій формі виплачують частину зароблених українцями грошей у вигляді соціальних виплат і, разом з тим, здобувають можливість, за допомогою представництва в органах законодавчої й виконавчої влади, утримувати основні важелі керування фінансовими, економічними й політичними процесами як у регіональному, так і в державному масштабі.

Отже, за існуючої в Україні олігархічної соціально-економічної моделі, чиновники та політики задля забезпечення своїх соціально-популістських програм і надалі будуть залізати в кишеню до тих, хто на ділі, а не в

передвиборних закликах, примножує валовий внутрішній продукт.

За визначених обставин був би природним запит українського суспільства на широку і потужну присутність у вітчизняному політичному житті партій лівого ідеологічного спрямування. Але більш ніж 25-річний період еволюції політичних партій в сучасній незалежній Україні демонструє неухильну тенденцію постійного відмирання тих партій, які претендували на статус лівих (КПУ, СПУ, ПСПУ тощо), однак реально не мали жодної конструктивної соціальної програми реорганізації та модернізації суспільного життя. За умов зміни соціальної структури українського суспільства та природного відходу більшості населення від ностальгії за радянськими часами, місце таких партій почали займати соціал-популістські сили.

Вітчизняні науковці зазначають, що соціальна структура сучасного українського соціуму є сприятливішою саме для соціал-популізму і аж ніяк не для класичної лівої ідеології. У 2013 році серед людей із правом голосу налічувалося 12 млн пенсіонерів, що не працювали, 10,1 млн самозайнятих і часто неофіційно найманих на підприємствах із менш ніж 10 працівниками, 4 млн бюджетників, 1,6 млн безробітних та близько 1,5 млн студентів. На 29 млн електорату цих категорій припадало тільки 6,3 млн штатних найманих працівників на підприємствах із 10 й більше робочими місцями. Із них помітна частина теж трудилася на державних фабриках та заводах [4, С.24]. Тобто добробут лівової частки виборців пов'язаний із централізованим перерозподілом національного продукту через бюджет, пенсійний чи інші соціальні фонди державою, та аж ніяк не в парі «найманий працівник – приватний капіталіст».

Ці соціальні зміни зумовили те, що в українському суспільстві дедалі чіткішим став не традиційний електоральний розлам на лівих та правих, а світоглядно-цивілізаційний поділ на проросійську частину виборців, що ностальгують за радянськими часами, та проєвропейську. Вибір, який у цих умовах зробили спочатку комуністи, а потім і соціалісти, різко позбавив їх соціал-популістськи налаштованих симпатиків на Заході та в Центрі. Це призвело до того, що електорат цих регіонів, а згодом і Півдня країни, значно більш схильний через особливості своєї соціальної структури до соціал-популізму, не змінив своїх уподобань. Нішу КПУ, СПУ та ПСПУ спочатку поступово зайняв Блок Юлії Тимошенко (хоча формально й намагався позиціонувати себе як правоцентристський), а після розчарування в ньому почався перерозподіл на користь «Свободи», а відтак Радикальної партії Олега Ляшка. Остання, своєю чергою, поволі стала переманювати до себе свободівського виборця. Згодом на «благодатному» полі соціал-популістської демагогії стали з'являтися й інші політичні сили – «За життя», «Блок Міхеїла Саакашвілі» тощо.

Незважаючи на те, що в Україні в цілому відбулася диференціація проєвропейських політичних сил, а програми та риторика багатьох партій («Батьківщина», «Народний фронт», «Громадянська позиція», «Самопоміч») загалом звільнилися від соціал-популістської складової, слід констатувати, що популізм не є короткостроковим явищем у вітчизняному політичному процесі.

Серед наявних тенденцій, що і подалі визначатимуть його політичний успіх можна визначити такі:

– політика стала більш медіацентричною та персоніфікованою, а саме популістські партії є більш пристосованими до різних типів сучасної комунікації та загравання з виборцями;

– процес конституціоналізації, що відбувається в Україні, вимагає змін у площині електорального процесу, коли виборці шукають різні канали висловлення своїх ідей та захисту своїх інтересів, а лояльність до партій і партійних програм не є ефективним інструментом захисту інтересів виборців.

Заклучення та висновки.

Можна зробити висновок, що, з відходом старих лівих в Україні з'явилася нова генерація політиків і політичних сил, які стали вдало експлуатувати схильність до примітивного соціал-популізму значної частини громадян, усе ще уражених радянською формою світосприймання. Соціал-популістська риторика є зручним інструментом різних політичних сил в Україні у боротьбі за електоральні симпатії громадян і тому ще на тривалий час приречена на політичний успіх. Тривання соціал-популістських тенденцій у вітчизняному політичному просторі загрожує подальшим зменшенням залишків національного багатства, які можна було б перерозподілити під обіцянки спрощеного вирішення всіх існуючих проблем.

Література:

1. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз// Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2012. – № 2. – С. 69-77.
2. Конончук С.Г., Ярош О. А. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с.
3. Єрмолаєв А. Країною керує корпорація. Державні інститути приватизовано // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 7 лютого – №4.
4. Крамар О. КПУ йде, соціал-популізм залишається // Український тиждень. – 2014. – 9 жовтня – № 40 (360). – С.22-24.

References:

1. Litvin V. Populistski partii u strukturi modernix partijnix sistem krajin centralnoï Evropy: porivnyalniy analiz// Osvita regionu : politologiya, psixologiya, komunikacii. – 2012. – № 2. – s. 69-77.
2. Kononchuk S.G., Yarosh O. A. Ideologichne pozicionuvannya politichnix partij v Ukraïni / ukr. nezalezh. centr polit. doslidzh. – K. : Agentstvo «Ukraïna», 2013. – 52 s.
3. Ermolaev A. Kraïnoyu kerue korporaciya. derzhavni instituti privatizovano // Dzerkalo tizhnya. Ukraïna. – 2014. – 7 lyutogo – №4.
4. Kramar O. KPU jde, social-populizm zalishaetsya // Ukraïnskij tizhden. – 2014. – 9 zhovtnya – № 40 (360). – s.22-24.

Abstract. The article deals with the current problem of the prevalence of the phenomenon of social-populism in the political space of Ukraine and identifies the main tendencies for its further development. The analysis of the main causes and features of the phenomenon of populism in the

context of the political landscape of modern Ukraine has been analyzed. The importance of the problem under investigation for the conscious perception and real assessment of the role of different political forces in the political processes of Ukraine is emphasized.

Key words: *populism, social-populism, political platform, ideological benchmarks, party projects, social structure of contemporary Ukrainian society, philosophical and civilizational division.*

Стаття відправлена: 18.09.2018 г.

© Бубнов І.В.

**POLITICAL INTERACTION OF UKRAINIAN SOCIETY AND
AUTHORITIES: MANIPULATION BY THE ELECTORAL PROCESS
ПОЛІТИЧНА ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ВЛАДИ:
МАНІПУЛЮВАННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ**

Marshak Y.O. / Маршак Ю.О.

Student / Студентка

Sekunova Y.V. / Сєкунова Ю. В.

s.h.s, as.prof. / к.і.н., доц.

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 03041, Ukraine, Kyiv, Ukraine,
street Heroiv Oborony, 15.*

*Національного університету біоресурсів і природокористування України, 03041,
Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15*

Анотація. У роботі розглянуті основні аспекти взаємодії українського суспільства і влади, Рівень розвитку громадянського суспільства. З'ясовано основну проблему функціонування демократичного апарату – маніпулювання виборчим процесом.

Ключові слова: Україна, громадянське суспільство, незалежність, демократія, виборчий процес, держава.

Вступ.

З моменту набуття незалежності Україна перебуває на шляху демократичних перетворень – удосконалення наявних та запровадження нових основ демократії. Необхідною умовою для успішної демократизації є налагодження ефективної співпраці з інститутами громадянського суспільства.

Основний текст.

Під терміном «інститути громадянського суспільства» ми розуміємо розгалужену мережу автономних стосовно держави, добровільних об'єднань громадян, що характеризуються високим рівнем суспільної свідомості та політичної культури, діяльність яких спрямована на забезпечення особистих, політико-економічних, соціально-культурних та інших прав і свобод кожного громадянина. Для України як однієї з держав, що недавно стали на шлях демократичних перетворень, одним із першочергових завдань є забезпечення державної підтримки створення та функціонування інститутів демократичного суспільства, де активна участь громадянського суспільства у житті країни є тим каталізатором, який сприяє розвитку, цивілізації, закріпленню взаємних відносин довіри суспільства та кожного окремого громадянина з державою та рівноправних відносин між державою, людиною та суспільством. Розвинене та активно функціонуюче громадянське суспільство є показником соціальної, правової, демократичної держави [1].

Говорячи про вільне демократичне суспільство, виникає ряд прихованих і досить суперечливих проблем. Перед українським громадянином гостро постає питання маніпуляції рішенням народу, зокрема політичними процесами. Для застосування будь-якого маніпулювання характерна певна закритість, використання ілюзій, психологічного впливу на свідомість з метою формування у індивідів певних уподобань чи упереджень. Перш за все варто з'ясувати основні засади політичного маніпулювання в Україні.

В даний час ми звертаємо все більшу увагу на використання популістських схем сучасними політиками, що безпосередньо пов'язане з маніпулюванням масовою свідомістю. Основою такого маніпулювання є соціальний міф – твердження, ідеї, які сприймаються в більшості випадків на віру, підсвідомо відхиляючи критичне осмислення ситуації. Суспільство, в результаті, самостійно доповнює створений міф, який підтримується політичною елітою і безпосередньо поширює засобами масової інформації. То чи можна говорити про демократичне громадянське суспільство, враховуючи вище сказане?

Метою політичного маніпулювання є отримання, реалізація та збереження влади політичними представниками. Сьогодні, реалізація цих завдань здійснюється шляхом так би мовити «прямих демократичних» виборів. Успіх на відповідних виборах напряму залежить від підтримки населення, якщо не враховувати пряму фальсифікацію, тому цілі маніпуляторів зводяться до розроблення «сценарію» і формування у виборців чіткого бажання підтримувати ту чи іншу політичну силу. Проте кожен маніпулятор має спільну формулу для керування свідомістю громадян – запевняти їх в тому, що вони і самі вважають для себе головною ідеєю. Передусім для кожного українця цією ідеєю є демократія та рівність всіх. Активно підтримуючи цю думку, політики безпосередньо відкривають собі двері для подальших дій з власної вигоди.

Таким чином, у вузькому розумінні політичне маніпулювання – це теорія і практика передвиборчих технологій і методика проведення виборчих кампаній. Стратегія отримання влади вимагає вирішення таких тактичних завдань, як заохочення та утримання уваги, а також формування позитивного іміджу претендента на владу [4;4].

На нинішньому етапі життя українського суспільства можна відстежити і позитивні тенденції переходу до критичного осмислення ситуації українцями. Народ все більше і більше говорить про існуючу проблему, популізм остаточно виснажив людей, годуючи їх «пустими» словами. Проте до повного переходу до осмисленої і невідчуженої впливу зі сторони свідомості потрібно ще проробити колосальну роботу безпосередньо над собою. Держава на разі також намагається захистити власних громадян від маніпулювання, вживаючи певних заходів.

Ще у 2010-2011 роках прийнято Закони України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про доступ до публічної інформації», «Про безоплатну правову допомогу», «Про засади запобігання і протидії корупції» та ін. Цими актами визначено, зокрема, засади внутрішньої політики України у сферах розбудови державності, формування інститутів громадянського суспільства, порядок забезпечення права кожного на доступ до інформації суб'єктів владних повноважень, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги, основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави тощо [2].

Аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні свідчить про

наявність комплексу проблем, які є актуальними як для суспільства, так і для держави. У «Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» до таких проблем віднесено:

- збереження тенденцій до непрозорості, закритості та забюрократизованості в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування замість налагодження ефективного діалогу з суспільством;

- недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства;

- механізми участі громадськості у формуванні та здійсненні державної політики належним чином не реалізуються;

- податкове навантаження не стимулює діяльність і розвиток інститутів громадянського суспільства та їх підтримку вітчизняними благодійними організаціями;

- більшість інститутів громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки та вітчизняної благодійної підтримки;

- потенціал інститутів громадянського суспільства щодо надання соціальних послуг населенню не використовується. Діяльність інститутів громадянського суспільства характеризується недостатнім рівнем їх інституційної, фінансової та кадрової спроможності [3].

Висновки.

Сьогодні доводиться констатувати, що вище висвітлені оптимістичні статистичні дані про тенденції розвитку громадянського суспільства не вирішують, на жаль, головних проблем українського суспільства, якими є: низький рівень активності громадян у вирішенні питань трансформації та розвитку українського суспільства, низький рівень взаємної довіри між владою, підприємницькими колами та інститутами громадянського суспільства. Більшість українців все ще знаходяться осторонь усталених європейських практик демократичної участі.

Шлях до дійсно демократичного і вільного суспільства по суті відкрити кожному. Тепер ми самостійно повинні створити всі умови для того, щоб влада належала дійсно народу, а не політичній верхівці. Варто задуматись більше про власну політичну активність і коли кожен відчує себе дійсно частиною власної держави, прямим учасником її політичних процесів, розпочне осмислювати кожен пройдений крок на шляху до демократизації, саме тоді політичне маніпулювання стане неможливим. Адже свідомою, розумною особистістю, яка вважає себе рівноправним учасником відбудови держави неможливо керувати. Нарешті, до влади має прийти політично активна молодь, яка забезпечить здорову взаємодію усіх верств суспільства і створить розумні програми подальшого руху України.

Література:

1. Громадянське суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=645>

2. База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>

3. Указ Президента України «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24.03.2012 № 212/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>

4. А. Нальотов. Вибірчі технології як чинник впливу на масову свідомість // Політичний менеджмент №5. – Київ, 2007р. – С. 3-4.

References.

1. Civil Society [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=645>

2. Database of the "Legislation of Ukraine" [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>

3. Decree of the President of Ukraine "On the Strategy of the State Policy of Supporting the Development of Civil Society in Ukraine and the Priority Measures for its Implementation" dated March 24, 2012, № 212/2012 [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>

4. A. Nalotov. Election technologies as a factor of influence on the mass consciousness // Political Management №5. - Kyiv, 2007 - P. 3-4.

Abstract. *The article considers the main aspects of the interaction of Ukrainian society and government, the level of development of civil society. The main problem of the functioning of the democratic apparatus - manipulation of the electoral process.*

Key words: *Ukraine, civil society, independence, democracy, electoral process, state.*

International periodic scientific journal

Modern scientific researches

Современные научные исследования

Issue №5

Part 2

September 2018

*Scientific achievements of the authors were also presented at the International Conference
"Modern scientific idea '2018"
(September 25-26, 2018)*

*The decision of the international scientific conference:
works, that received positive feedback, have been recommended for publication in the journal
«Modern scientific researches»*

Development of the original layout - "Yolnat PE"

Signed: 15.10.2018

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

*The publisher is not responsible for the reliability of the
information and scientific results presented in the articles*

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

ISSN 2523-4692

